

ליקוטי מודר"ן

תודה ס"א

חדי רבי שמעון

קשרי המקראות
ומאמרי דז"ר

לטייל
בתורתו

לעידוד העמקה והתבוננות
בליקוטי מוהר"ן

וצדקתו עומדת לעד

ככתר עלי ראש גיליון תורה זו, יונצח לשם
ולתפארת הוד, האי תלמיד חכם גאון מופלא
ומופלג, ירא ושלם, דבוק בתורת הצדיק בכל לבו
ונפשו, באהבתה שגה תמיד וכל חפציו לא שוו
בה, זכה וזיכה רבים

הרב החסיד

רבי שלמה אהרן
ב"ר מרדכי הלוי גוטליב ז"ל

אשר עסק כל ימיו בלימוד תורת הצדיק
בעמקות ובהתבוננות

זכות לימוד תורת הצדיק
תעמוד לעילוי נשמתו,
לזכרון עולם ולמזכרת נצח

ת.נ.צ.ב.ה.

קו לסלסל בתורתו

04-627-73-13

1b046277313@gmail.com

ליקוטי מודה"ק

תודה ס"א

חדי רבי שמעון

קשרי המקראות
ומאמרי דק"ק

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

מבואות התורה

ליקוטי מוהר"ן תורה סא ה
בפתח המבוא ט

אות א'

חדי רבי שמעון וכו' * יג
להוציא משפטנו לאור יג
ביאור המושג "משפט הוא עמודא דאמצעיתא" יד
לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל * טו
חלועג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת * טז
וייראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו לעשות משפט * יח
ביאור המושג "עשנים סרוחים" כ
כי רשע מכתיר את הצדיק על כן יצא משפט מעקל * כא
משפטים בל ידעום * כג
"דואג האדומי" כד
ושם איש מעבדי שאול נעצר לפני ה' ושמו דואג * כו
היה דן שאין דוד ראוי לבוא בקהל כז

אות ב'

ויחושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו * ל
ביאור המושג "יד כותבת" לב
ביאור המושג "אותיות הכתב, בהם נבראו כל העולמות" לב
בדבר ה' שמים נעשו" וכו' * לג
כלם בחכמה עשית * לד
הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל * לה
ותנח עליהם הרוח והמה בכתובים * לז
לעשות בהם משפט כתוב * לט

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

מקדש מעט* מ
אזירא דארץ ישראל מחכים מא

אות ג'

כי הוא חכמתכם ובנתכם לעיני העמים וכו', איזו חכמה ובינה שהיא
לעיני העמים, הוי אומר: זה חשוב תקופות ומזלות* מג
ביאור המושג "סוד העבור" מה
ונשמת שדי תבינם* מו
יקרא אל השמים מעל, זו הנשמה וכו', ואל הארץ, זה הגוף* מו
ביאור המושג "הנשמה נקראת גלגלתא" נ
פרי הארץ* נב
רקמתי בתחתיות ארץ* נג
והיתה ידי אל הנביאים החוזים שוא וגו' בסוד עמי לא יהיו* נה

אות ד'

העלו גלוליהם על לבם* נח
נשי כל מלי מסדרין בבית הכסא* ס

אות ה'

וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליהם
אטהר אתכם* סב
ולא יחצו לשתי ממלכות עוד, ולא יטמאו עוד בגלוליהם* סד
מלכי ישפר עלך* סו
מים עמקים עצה בלב איש* סז
מי מריבה* סח
פלג אלקים מלא מים* ע
עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה וכו'* עא
וספר כתב איש ריבי* עג

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

והוא חטא רבים נשא' וכו', ועוונותם הוא יסבל* עד
אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר* עה

אות ו'

ביאור המושג "כלם במחשבה אתברירו" עז
אוריתא מחכמה עלאה נפקת* עח
תורה שבעל פה עט
לוחות האבן פא
ביאור המושג "אבן שתיח" פב
ביאור המושג "השכל נקרא קדש" פד
ישלח עזרך מקדש* פד

אות ז'

כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל* פו
אבני יעקב, שנכללו כלם בתוך אבן שתיח פח
תשתפכנה אבני קדש* צ

אות ח'

אור צדיקים ישמח* צא
נר ה' נשמת אדם* צב
חדי רבי שמעון וכו'* צג
רבי עקיבא וחבריו שמתו על ידי שלא היה בהם אהבה* צח
הולך רכיל מגלה סוד צט
על כפים כסה אור* קא

בחי' זקן • בחי' תיקוני עתיק כנ"ל • ועל ידי זה נמשך העשירות לתוך האריכות ימים כנ"ל:

וזה פתח ר' שמעון ואמר עת לעשות לה' וכו' דא תורה דלעילא דמתבטלא אי לא איתעביד בתקוני דא • ולעתיק יומין אתמר • היינו תורה דלעילא • שהיא בחינת התבוננות הנ"ל • שהוא מתבטל ואינו יכול להתקיים • אם אינו נעשה על ידי בחי' תיקונים הנ"ל שהם בחי' תקוני עתיק בחי' אריכות ימים הנ"ל • בתיב אשרה ישראל מי כמוך ובתיב מי כמוך באלים ה' • זה בחי' אתערותא דלתתא, שהוא שבח של ישראל המתעוררים מלמטה • בחי' אשרה ישראל מי כמוך • ואחר כך הוא אתערותא דלעילא כנ"ל • שזהו בחי' מי כמוך באלים ה': קרא לר' אלעזר בריה וכו' ולר' אבא ואמר אנן כללא דכולא • היינו בחי' שלמות היראה • שהוא על ידי בחי' ג' קוין הנ"ל • בחי' מורא שמים • ומורא הרב • ומורא אב ואם • נמצא שעל ידי רבי שמעון ורבי אלעזר בנו ורבי אבא תלמידו • נשלם היראה • שעל ידי זה בא אריכות ימים בחי' תיקוני עתיק כנ"ל: אישתיקו שמעו קלא • היינו שאותן שהיו בבחי' שתיקה • בחינת אלמים • ולא היו יכולים לדבר על ידי בחינת שינה כנ"ל • שמעו קלא • היינו בחי' התעוררות השינה • בחי' זכאה מאן דמליל על אודנא דשמע כנ"ל • וארכבותי דא לדא נקשן • זה בחינת הולדה • בחינת זיווג הגופני • כי על ידי התעוררות השינה • שהוא בחי' להתיר פה אלמים • על ידי זה להתיר פה עקרות כנ"ל • שזהו בחי' זיווג הנשיקין שקודם לזיווג הגופני כנ"ל • מאי קלא • קלא דכנופיא עילאה דמתכנפי היינו בחינת סיפור מעשיות שמלבישין בהם את הפנים של תורה כנ"ל • כי ההתלבשות הוא בחי' כנף בחי' (ישעיה ל) ולא יכנף עוד מוריד • ועל ידי זה ההתלבשות מעוררין מהשינה ומתחילין לדבר • בבחי' (קהלת י) ובעל כנפים יגיד דבר • הכל כנ"ל:

כא (שם באודיא נשא דף קכח) **חדי ר' שמעון ואמר ה' שמעתי שמעך וראתי**

אמר תתם יאות הוי למדחל וכו':

א על ידי אמונת חכמים יכולין להוציא משפטינו לאור • כי משפט הוא עמודא

דאמצעיתא • היינו בחי' דרך הממוצע • שאינו נוטה לימין ולשמאל • וזה זוכין על ידי אמונת חכמים • שהוא בחי' (דברים יז) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל • ועל כן על ידי זה יוצא המשפט ברור כנ"ל • בבחי' משפטי אמת • היינו כי כל

הלימודים שהאדם לומד • צריך שיקבל ויציא מהם משפטי אמת • שלא יהיה בבחי' משפט מעוקל • דהיינו שיקבל וילמוד מכל הלימודים שלומד • משפטי הנהגות • שידע איך להתנהג • הן לעצמו • הן לאחרים שמתנהגים לפי דעתו • כל אחד ואחד כפי בחינתו • כפי הממשלה והרפנות שיש לו • הן לרב או למעט • וכ"ז זוכין על ידי אמונת חכמים • שהוא בחי' לא תסור וכו' • ואז יוכל להוציא משפטי הנהגות ישרות • בבחי' משפטי אמת • שאינו נוטה לימין ושמאל כנ"ל • אבל כשפוגם באמונת חכמים • אזי נידון ביגיעת בשר • היינו במותרות • כמ"ש רז"ל (ערוכין כא) הלועג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת • כמ"ש ולחג הרבה יגיעת בשר • והוא מדה כנגד מדה • כי הוא אינו מאמין בדבריהם ומלעיג עליהם • ודבריהם הם אך למותר אצלו • ע"כ נידון במותרות • וכל המשפטים הן מן המוח • בבחי' (מלכים א) ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו לעשות משפט • והמוח הוא לפי המזון • וכשהגוף נקי • אזי המוח ברור • ואזי יוכל להוציא משפטי אמת • הנהגות ישרות • אבל כשנידון במותרות על ידי פגם אמונת חכמים כנ"ל • אזי עולים עשנים סרוחים אל המוח • ומערבבים ומבלבלין דעתו • ואזי אינו יכול להוציא משפטי אמת • ואזי יוצא משפט מעוקל • בבחי' (חבקוק א) כי רשע מבחיר את הצדיק על כן יצא משפט מעוקל • היינו על ידי שהעשנים סרוחים מסבבין ומקפין המוח ומבלבלין אותו • על ידי זה יוצא משפט מעוקל • בבחי' משפטים בל ידעום (תהלים קמו) היינו בלכול המוחין: **ודואג ע"י שלימודו היה מבחי' אלו המותרות • בבחי' הנאמר בדואג (שמואל א כא) וישם איש מעבדי שאול נעצר לפני ה' וישמו דואג וכו' • ופרש"י עוצר עצמו וכו' לעסוק בתורה • כי לימודו היה מבחי' עצירות • בחי' מותרות • על ידי זה לא היה מוציא מלימודו משפטי אמת • רק משפט מעוקל • וע"כ היה דן שאין דוד ראוי לבוא בקהל • וזה היה ע"י שלימודו היה מותרות כנ"ל:**

ב ויש מנהיגים שנקראים בשם רבי שלימודם מאלו המותרות • ולא די שאינם יכולים אפי' להנהיג את עצמן כנ"ל • ומכ"ש שאינם יכולים להנהיג את אחרים • והם גוטלים גדולה לעצמן להנהיג העולם • צריך לראות שלא להסמיק אותם • שלא ליתן להם תוקף ועוז • שלא יהיו מכונים בשם רבי • כי הם עצמן אינם חייבים כ"כ • כי יש להם יצה"ר גדול להנהיג העולם • אך צריך לשמור מאוד ליתן להם תוקף ועוז • כי אלו הנותנים להם תוקף ועוז ונסמכים על ידם שיהיו נקראים בשם רבי • הם עתידין ליתן דין וחשבון • וע"י שמסמיכין רבי שאינו הגון • ע"י נחלש כתב דינו

ג וְעַל יְדֵי זֶה נִלְקַח מִמֶּנּוּ חֻקֵּי תַהֲלוּכֵי גִלְגָּלִי הָרָקִיעַ. לִידַע כָּל הַהִשְׁתַּנּוּת וְעִתִּידוֹת הַבָּאִין עַל יְדֵי גִלְגָּלִי הָרָקִיעַ. וְנִמְסָר לָהֶם. כִּי מִתְחִילָה זֹאת הַחֻקָּה נִמְסְרָה רַק לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים ד') כִּי הוּא חֻקֵּימַתְכֶם וּבִנְיַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים וְדָרְשׁוּ רַ"ל (שבת עה) אִיזו חֻקָּה וּבִנְיָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים הָיוּ אוֹמְרֵי זֶה חִישׁוֹב תְּקוּפוֹת וּמְזֻלוֹת. כִּי יֵשׁ בָּזֶה שֶׁל שִׁשָּׁר הַסּוּד אֲצִלְנוּ. אִף עַל פִּי שְׁמוּדִיעִין לָהֶם הַחֻקָּה. כִּי בְּוֹדָי צָרִיד לְהוֹדִיעַ לָהֶם הַחֻקָּה. כְּדִי שִׁיְדַעוּ מַחֲמַתְנוּ שֶׁאֵנּוּ יוֹדְעִין חֻקָּה זֶה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כִּי הִיא חֻקֵּימַתְכֶם וְכו'. וְאֵם בֵּן מֵאַחֵר שְׁמוּדִיעִין לָהֶם אֵינוֹ סוּד. כִּי הִלָּא גַם הֵם יוֹדְעִין. אִךְ יֵשׁ בָּזֶה שֶׁכָּל. שִׁיכּוּלִין לְהוֹדִיעַ לָהֶם הַחֻקָּה. וְאִף עַל פִּי בֵּן יִשְׂאָר הַסּוּד אֲצִלְנוּ. וְזֶה בְּחִינָה כִּי הִיא חֻקֵּימַתְכֶם וּבִנְיַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים. לְעֵינֵי הָעַמִּים דִּיִּקָּא. דְּהֵינּוּ שֶׁהִיא רַק לְעֵינֵי הָעַמִּים בְּשֶׁעֶה שְׁמוּדִיעִין לָהֶם. וְתִיכָף אַחֵר כָּךְ אֵינּוּ יוֹדְעִין כָּל־ל. רַק יוֹדְעִים שֶׁהַסּוּד אֲצִלְנוּ. כִּי אֵין אֵנּוּ מוֹדִיעִין לָהֶם זֹאת הַחֻקָּה בְּעֵצֶם שֶׁהִיא סוּד הָעֵיבוֹר. רַק שִׁשָּׁר בָּזֶה שֶׁכָּל שִׁיכּוּלִין לְהִרְאוֹת זֹאת הַחֻקָּה לְעֵינֵיהֶם לְכַד לְמַעַן יֵדְעוּ שֶׁזֹּאת הַחֻקָּה הִיא אֲצִלְנוּ. אֲבָל עֵצֶם סוּד הַחֻקָּה נִשְׂאָר אֲצִלְנוּ. וְזֶה בְּחִי' סוּד הָעֵיבוֹר שֶׁאֵינוֹ נִמְסָר רַק לְגִדּוּלֵי הָדוֹר. שִׁשָּׁר לָהֶם נִשְׁמוֹת גִּדּוּלוֹת. כִּי תַהֲלוּכוֹת הַגִּלְגָּלִים הוּא ע"י שִׁכּוּלִים. שֶׁהֵם הַמְּלָאכִים. וְכָל גִּלְגָּל וְגִלְגָּל יֵשׁ לוֹ שֶׁכָּל מִיּוֹחַד. דְּהֵינּוּ מֵלֶאֱדָה שְׁמִתְנַהֵג עַל יְדֵי. וְעִי"ז הוּא הַשְׁתַּנּוּת הַלּוּד הַגִּלְגָּלִים. שֶׁזֶה הַגִּלְגָּל מְהֻלָּךְ בַּחוּדֶשׁ. וְכוּתֶה הַסֶּדֶר. וְזֶה הַגִּלְגָּל מְהֻלָּךְ בְּשֶׁנָּה אוֹ יוֹתֵר. וְיֵשׁ גִּלְגָּל שֶׁצָּרִיד וְזֶה רַב כְּמוֹ אֶלְפִים שָׁנִים עַד שֶׁמִּסְבֵּב. וְהַכָּל לְפִי הַשְׁתַּנּוּת הַשִּׁכּוּלִים. שֶׁהֵם מִשְׁתַּנִּים לְפִי רִחוּקָם מֵהַעֲיָלָה. וְכְמוֹ בֵּן מִתְנַהֵגִים הַגִּלְגָּלִים. וְכָל אֵלוֹ הַשִּׁכּוּלִים. כּוֹלֵם מְקַבְּלִים מִהַמְנַהֵג הַכּוֹלֵל. שֶׁהוּא שֶׁכָּל הַכּוֹלֵל. שֶׁהִיא הַנִּשְׁמָה שִׁכּוּלֵם מִתְנַהֵגִים עַל יְדֵי. בְּחִי' (אֵיב לז) וְנִשְׁמוֹת שְׁדֵי תַבִּינִם. שֶׁהַנִּשְׁמָה שׁוֹפֵעַ הַשִּׁכָּל בָּהֶם. וְעַל בֵּן הַנִּשְׁמָה נִקְרָאת שְׁמִים שֶׁהוּא כְּלָלִית הַגִּלְגָּלִים. כְּמוֹ"שׁ יִקְרָא אֶל הַשְּׁמִים מַעַל זֶה הַנִּשְׁמָה (פְּתִיחַ צֶא ע"ב). כִּי הַנִּשְׁמָה הוּא מְנַהֵג הַכּוֹלֵל שֶׁל כָּל הַגִּלְגָּלִים כְּנ"ל. וְעַל בֵּן הַנִּשְׁמָה נִקְרָאת גִּלְגָּלְתָא. עַל שֵׁם גִּלְגָּלִי הָרָקִיעַ שְׁמִתְנַהֵגִים עַל יְדֵי. וְעַל בֵּן אֵלוֹ הַנִּשְׁמוֹת הַגִּדּוּלוֹת בְּקִיאִין בְּסוּד הָעֵיבוֹר. כִּי מִי יוֹדֵעַ הַנִּהְיָתָם כְּמוֹ הַמְנַהֵג. וְאֵלוֹ הַנִּשְׁמוֹת הַגִּדּוּלוֹת צָרִיכִין שִׁתִּיהָ לָהֶם גּוֹף בְּחִינּוֹת פְּרִי הָאָרֶץ (שַׁעֲרֵי ד') בְּחִינּוֹת אֲוִירָא דְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. כִּי כִשְׁהָאֲוִיר מִתְקַדֵּשׁ בְּחִינּוֹת אֲוִירָא דְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲוִי כָל הַפִּירּוֹת וְהַתְּבוּאָה הַגִּדֵּל שֵׁם שְׁמֵהֶם נִיזוֹן הָאֵדֶם. וּמִשֵּׁם בָּא הַמִּיפָּה וְרַעֲיִית. הַכָּל הוּא בְּחִינּוֹת אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּמִשֵּׁם נִרְקָם הַגּוֹף בְּחִינּוֹת (תַּהֲלִים קלז) וְרַקִּמְתִּי בְּתַחֲתִיּוֹת אָרֶץ. בְּחִי' א"י. וְאֲוִי הַגּוֹף בְּחִי' פְּרִי הָאָרֶץ. וְאֲוִי רָאוּי לְקַבֵּל נִשְׁמָה גִדּוּלָה. בְּחִי' יִקְרָא אֶל הַשְּׁמִים מַעַל זֶה הַנִּשְׁמָה וְאֵל

יְדִינוּ. וְאֵין לוֹ שׁוֹם תּוֹקֵף וְנוֹתֵנִין כַּח בְּכַתֵּב יָדֶם. וְעִי"ז הֵם גּוֹזְרִין שֶׁלֹּא יִהְיֶה תּוֹקֵף לְכַתְּבִים שֶׁלָּנוּ כ"א לְכַתְּבִים שֶׁלָּהֶם. וְיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה מוֹכְרִחִים לְלִמּוּד כַּתֵּב שֶׁלָּהֶם. וְעִי"ז גּוֹזְרִין ג"כ לְגַרֵּשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמְּקוֹם הַיְּשׁוּב שְׁנִתְיִישְׁבוּ שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדִי. אֵל מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ שֵׁם יִשְׂרָאֵל מַעוֹלָם. כִּי הַסְּמִיכָה שְׁפּוּמִכִּין אֶת הָרֵב וְהַכַּתֵּב. הֵם מְבַחֲנִים אֶחָת. כִּי הַסְּמִיכָה בִּידֵים. כְּמוֹ"שׁ (דברים לד) וְיִהְיֶשׁע בֶּן נֹנִן מֵלֶא רֹחַ חֻקָּה כִּי סִמָּךְ מֹשֶׁה אֶת יְדָיו עָלָיו. וְהוּא בְּחִי' הַכַּתֵּב. בְּחִי' יָד כּוֹתֶכֶת. כִּי הַכַּתֵּב הוּא ג"כ מְבַחֲנִי חֻקָּה. כִּי אוֹתִיּוֹת הַכַּתֵּב. בָּהֶם נִבְרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת. כְּמוֹ"שׁ (תַּהֲלִים לז) בְּדַבַּר ה' שְׁמִים נַעֲשֶׂוּ וְכו'. וְכַתִּיב (שֵׁם קד) כּוֹלֵם בְּחֻקָּה עֲשִׂיתִי. כִּי יֵשׁ בְּכָל אוֹת וְאוֹת חֻקָּה. שִׁתְיִיכָה חֻקֵּימַתּוֹ יִתְבַּרְךְ שֶׁהָאוֹת הֵזוּ יִהְיֶה בְּתַמּוּנָה זֶה. וְעַל יְדֵי יִהְיֶה נִבְרָא זֶה הָעוֹלָם בְּזֹאת הַתַּמּוּנָה. וְלִהְיֶתנֶהג בְּאוֹתוֹ הַהִנְהָגָה שִׁשָּׁר בְּאוֹתוֹ הָעוֹלָם. וְכֵן שֶׁאֵר הָעוֹלָמוֹת בְּתַמּוּנָה וְהִנְהָגָה אַחֶרֶת. ע"י תַּמּוּנַת אוֹת אַחֵר. כִּי בֵּן גִּירַת חֻקֵּימַתּוֹ ית' וְכִשְׁהַחֲכֵם הָרָאוּי לְסְמִיכָה. נִסְמָךְ בְּשֵׁם רַבִּי. שֶׁהִנְהָגוּ בְּבַחֲ מִשְׁפָּטִי אִמַּת כְּנ"ל. אֲוִי ע"י הַסְּמִיכָה. שֶׁאֲוִי מְקַבֵּל חֻקֵּימַתּוֹ מְבַחֲ יד ה'. בְּבַחֲ וְיִהְיֶשׁע בֶּן נֹנִן מֵלֶא רֹחַ חֻקָּה וְכו' כְּנ"ל. אֲוִי מְבִיא הָאֵרָה וְכַח בְּכַתֵּב יְדִינוּ. שֶׁהוּא ג"כ מְבַחֲ חֻקָּה כְּנ"ל. בְּבַחֲ (דִּרְה א' כח) הַכָּל בְּכַתֵּב מִיַּד ה' עָלֵי הַשִּׁכָּל. שֶׁע"י הַשִּׁכָּל שֶׁמְקַבֵּל מִיַּד ה'. שֶׁזֶה בְּחִי' סְמִיכָה. עַל יְדֵי זֶה מְבִיא הָאֵרָה וְכַח בְּכַתֵּב כְּנ"ל. וְזֶה בְּחִי' (בְּמִדְבָר יא) וְתַנַּח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהָמָה בְּפִתּוּכִים. שֶׁע"י שְׁנִסְמִכּוֹ אֲוִי. וְקַבְּלוּ הָרוּחַ חֻקָּה. ע"י"ז הִבִּיאוּ הָאֵרָה בְּכַתּוּבִים הֵינּוּ בְּכַתֵּב יְדִינוּ כְּנ"ל. וְאֲוִי לֹא דִי שֶׁאֵין כַּתֵּב יְדִינוּ נִכְנַע לְמִשְׁפָּטֵם. אֵלֹא אִפִּי"שׁ שֶׁכָּל מִשְׁפָּטִי הַנִּהְיָתוֹת שֶׁלָּהֶם. כּוֹלֵם ע"י כַּתֵּב יְדִינוּ. בְּבַחֲ (תַּהֲלִים קכז) לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוּב. אֲבָל כִּשְׁמִסְמִיכִין רַבִּי שֶׁאֵינוֹ הִגּוֹן. עִי"ז נִחְלָשׁ כַּתֵּב יְדִינוּ. וְנוֹתֵנִין תּוֹקֵף לְכַתְּבִי שֶׁלָּהֶם. וְכָל הַמִּשְׁפָּטִים צָרִיכִים לְהוֹיֵת עַל יְדֵי כַתְּבִים שֶׁלָּהֶם דּוֹקָא. שֶׁהוּא בְּחִי' מִשְׁפָּטִים כָּל יְדֵעוּם בְּחִי' מִשְׁפָּט מַעוֹקֵל כְּנ"ל: וְעִי"ז גּוֹזְרִין לְגַרֵּשׁ יִשְׂרָאֵל מִמְּקוֹם שְׁנִתְיִישְׁבוּ כְּדִי. כִּי בְּמִקּוֹם שִׁשְׁיִשְׁבִּין שֵׁם מְכַבֵּר אִפִּילוּ בַּחוּץ לְאָרֶץ. הוּא בְּחִי' קְדוּשַׁת א"י. בְּחִי' מְקַדֵּשׁ מַעַם (וְהוּקָא יא) כִּי עַל יְדֵי שִׁשְׁיִשְׁבִּין שֵׁם. נִתְקַדֵּשׁ הָאֲוִיר בְּבַחֲ אֲוִירָא דְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. כִּי עַל יְדֵי כַתֵּב יְדִינוּ נִתְקַדֵּשׁ הָאֲוִיר בְּבַחֲ אֲוִירָא דְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחֲכִים. כִּי הַכַּתֵּב הוּא בְּחִי' אוֹתִיּוֹת מַחֲכִימוֹת. וְעַל יְדֵי תַנּוּעוֹת הַקּוֹלֵם בְּאֲוִיר בְּשֶׁעֶת כְּתִיבָה. נִחְקָקִים בְּחִי' הָאוֹתִיּוֹת מַחֲכִימוֹת בְּתוֹךְ הָאֲוִיר. וְעַל יְדֵי נִתְקַדֵּשׁ הָאֲוִיר בְּבַחֲ אֲוִירָא דְא"י מַחֲכִים. וְעַל יְדֵי שְׁפּוּגָמִין בְּכַתֵּב יְדִינוּ עַל יְדֵי הַסְּמִיכָה שְׁמִסְמִיכִין רַבִּי שֶׁאֵינוֹ הִגּוֹן כְּנ"ל. עַל יְדֵי זֶה מְגַרְשִׁין יִשְׂרָאֵל מִן הַיְּשׁוּב מִמְּקוֹם שִׁשְׁיִשְׁבוּ שֵׁם מְכַבֵּר שֶׁהוּא בְּחִי' אֲוִירָא דְא"י כְּנ"ל. וּמְגַרְשִׁין אוֹתָם מִשֵּׁם אֵל מְקוֹם מְדַבֵּר שְׁמָמָה שֶׁאֵין שֵׁם שׁוֹם קְדוּשָׁה. כִּי לֹא יִשְׁבוּ שֵׁם יִשְׂרָאֵל מַעוֹלָם כְּנ"ל:

א: אֵלֹא אִפִּי"שׁ שֶׁכָּל מִשְׁפָּטִי הַנִּהְיָתוֹת שֶׁלָּהֶם

ואל הארץ זה הגוף (שם בסנהדרין) • כי הנשמה לפי הגוף • כשהגוף נד ונקי • יכול לקבל נשמה גדולה • וכן להיפך • וע"כ יש מדינות ששכלם עב ומגושם • וכן יש מדינות ששכלם נד וצלול • והכל לפי המדינה • לפי המזון היוצא ממנה • וע"כ ע"י שנתגרשין מבחי' אוירא דא"י • ע"י בחי' הנ"ל • אויזין יכולין להתרסק גופים זכים • ואין יכולין לקבל נשמה גדולה • ועי"ז נלקח סוד העיבור מאתנו: וזה שאמר חז"ל (כתובות ק"ב) והיתה ידי אל הנביאים החזים שוא וגו' בסוד עמי לא יהיו זה סוד עיבור ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה סמיכה ואל אדמת בני ישראל לא יבואו במשמעו • היינו כנ"ל • בכתב ישראל לא יכתבו זה סמיכה • היינו ע"י סמיכה שמסמיכין בשם רבי • את שאינם הגונים • עי"ז מחלישין כתב ישראל כנ"ל • וזהו ואל אדמת ישראל לא יבואו • היינו שנתגרשין מבחי' אוירא דא"י כנ"ל • וזהו בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור • שע"י נלקח מאתנו סוד העיבור כנ"ל: וכל זה ע"י המותרות הנ"ל:

ד ועי"ז אין לו עצה שלימה לעולם • ותמיד אינו יכול לתת עצה לעצמו • והוא תמיד מסופק • כי כל עצותיו בבחי' עצות נבערות • עצת נשים • כי הטנופת של המותרת עולה אל הלב • בבחי' (וחקאל ד') העלו גילוליהם על לבם • ונעשה לבו ממונה כמו בית הכסא • שהוא מקום עצת הנשים • כמאמר רב עילש (נפין מה) נשי כל מילי מסדרין בבית הכסא • שישם כל עצתם:

ה אד מי שכבר נשקע באלו המותרות • יש מים שהוא מטמא מואת המינופת • בבחי' (וחקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליהם אטמא אתכם ואזי בא לעצה שלימה • בבחי' (שם לו) ולא יחצו לשתי ממלכות עוד ולא יטמאו עוד בגילוליהם • שע"י שנטהרין מהגלולים והטנופת הנ"ל • עי"ז ולא יחצו לשתי ממלכות • בחי' עצות • כמ"ש (נדבאל ד') מלכי ישפר ערך • היינו שזוכה לעצה שלימה • כי ע"י המים הנ"ל נעשים אצלו עצות שלימות • בבחי' (משלי ב) מים עמוקים עצה בלב איש: ואלו המים הם בחי' מחלוקת • בחי' מי מריבה (במדבר ב) ועל בן מחלוקת נקרא פלוגתא • בחי' (תהלים סה) פלג אלקים מלא מים • כי מכל מחלוקת נעשה ספר • בחי' שאלות תשובות • כי המחלוקת היא שאלה וקושיא • שמקשין ושואלין עליו • והוא שב בתשובה • ועי"ז הוא משיב ומתרץ השאלה • ונעשה מזה בחי' ספר שו"ת • כי ע"י התשובה עי"ז נתחדשים אצלו כמה ספרים • כי יש כמה ספרים עכשיו • וגם עתידים להיות עוד כמה ספרים • וכולם צריכים להעולם • ובתחילה כשלא היה לו אמונת חכמים • אויזין כל הספרים אצלו כלא • כי היה מלעיג עליהם • כמ"ש (קהלת יב) עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה וכו' • דהיינו שמלעיג על ריבוי ספריהם • ואזי כולם כלא אצלו • וכששב בתשובה עי"ז • אויזין נתחדש אצלו בכל פעם ספר • כי חוזרים ונחשבים אצלו כל הספרים שבתחילה היו בעיניו כלא • והכל לפי המחלוקת • כי

הוא מסתכל ומתבונן בהמחלוקת • מפני מה הם חולקים כך • באלו הדיבורים • ולא באופן אחר • ועי"ז מתבונן אויז לשוב בתשובה • ולתקן האמונת חכמים • כי משם נמשך המחלוקת • ע"י שפנם באמונת חכמים • ולפי התשובה • לפי המחלוקת • כן הוא חוזר ושב אל אמונת חכמים • וכמו בן נתחדש אצלו ספר • כי חוזר ונחשב בעיניו מה שהיה בתחילה בעיניו כלא • וכן בכל פעם לפי המחלוקת בן התשובה • ששב וחזר אל האמונת חכמים • וכמו בן נתחדש אצלו ספר אחר • כי חוזר ונחשב בעיניו עוד איזה ספר אחר שבתחילה היה מלעיג עליו והיה בעיניו כלא כנ"ל • וע"כ ע"י המחלוקת נעשה ספר • וזה בחי' (אויז לא) וספר כתב איש ריבי • שע"י ריב ומחלוקת נעשה ספר: ויש צדיקי הדור שאמונתם שלימה בודאי • ואעפ"כ יש עליהם מחלוקת • הוא בבחי' (ישעיה נג) והוא חטא רבים נשא וכו' • ועונותם הוא יסבול (שם) • היינו שיש לו מחלוקת בשביל העולם • וע"י המחלוקת שיש עליו • על ידי זה מתקן האמונת חכמים אצל ההמון עם: ויש שיש עליהם מחלוקת • מחמת שאין להם אמונה בעצמן • ואינם מאמינים בהחידושי תורה שלהם שהם מחדשים • ואינם מאמינים שיש להשי"ת שיעשועים גדולים מחידושים שלהם • ועי"ז שאין להם אמונה בחידושים של עצמן • עי"ז הם מתרשלין בהחידושי שלהם ועל בן בא עליהם מחלוקת • ועי"ז הם שבים בתשובה • וחוזרים ונחשבים אצלו חידושי שלהם • וחוזרים ומחדשים • ונעשה מזה ספר: ולפעמים נעשה מזה ספר למעלה • שע"י שזה שואל ומקשה • וזה שב בתשובה • ועי"ז משיב ומתרץ • על ידי זה נעשה ספר למעלה • בבחי' (פלאי ג) אז נדברו וראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר:

ו ועי"ז נמתקים כל הצימצומים שהם הדינים • וכל מקום שיש אזהרה דין וצימצום • נמתק עי"ז • ע"י תיקון אמונת חכמים • שע"י נתרבין הספרים של התורה הקדושה • כי כל המתקנות של כל הצימצומים והדינים • הוא ע"י השכל • כי כולם במחשבה איתבררו • שהשכל הוא שורש הדינים • ושמ נמתקים הדינים • כי אין הדין נמתק אלא בשרשו • וכל דין וצימצום צריך שיהיה נמתק בשכל השייך לו • שממש שרשו • ויש לכל צימצום וצימצום שכל שעל ידו נמתק • אך יש חכמה עליה • שכל החכמות כלולים שם • ומקבלין משם • ועל בן שם נמתקים כל הדינים • כי בהשכליים פרימיים • אי אפשר להמתק כ"א בזה השכל דייקא השייך לזה הצימצום • שהוא שרשו • אבל ע"י בחי' חכמה עליה • שכלול מכולם • שם נמתקים כל הצימצומים וכל הדינים כולם • והתורה שהיא יוצאת מחכמה עליה • כי אורייתא מחכמה עליה נפקת (וזהו בשלח סב) • ואין יכולה לקבל מחכמה עליה כ"א כשייש לה שלימות • ושלימות התורה היא ע"י תורה שבכל פה • כי תורה שבכתב אין לה שלימות כ"א ע"י תורה שבכל פה • וע"כ ע"י

ע"י הספרים הנ"ל שנתחדשים ע"י המחלוקת. בבחי' וספר כתב איש ריבי. בחי' גשיות ספרים הרבה אין קץ. ע"ז נשלים התורה. ואזי התורה בבחי' לוחות האבן. שמקבלת הארה מבחי' אבן שתיה. כי כל דבר שבעולם יש לו צמצום אחר בכמות ואיכות. וכל הצימצומים שבעולם. כולם נרשמים באבן שתיה. שממנו הושתת העולם. וכולם מקבלים ממנו. וישם המתקת כל הדינים. כי הוא בחי' חכמה עילאה. בחי' קדשי קדשים. כי השכל נקרא קודש. וכולם מקבלים ונכללים בבחי' קדשי קדשים. שהוא בחי' חכמה עילאה שכולל מכולם. ומשם המתקת כל הדינים בפרטיות ובכלליות. כי גם כשמתקין הדין בפרט. באיזה שכל של איזה צימצום. צריכין גם כן להמשיך כח מהשכל העליון הנ"ל. כדי שיהיה כח לזה השכל הפרטי להמתיק הדין. וכן בכלליות. להמתיק כל הדינים מאיזה צימצום שיהיה. אי אפשר להמתיק כ"א ע"י בחי' השכל העליון. בחי' קדשי קדשים. בחי' אבן שתיה הנ"ל. וכשהתורה יש לה שלימות על ידי הספרים הנ"ל. אזי מקבלת מחכמה עילאה. בבחי' לוחות האבן. בחי' אבן שתיה. ואזי משפעת בכל החכמות. ונמתקים כל הדינים. בבחי' (תהלים ב) ישלח עזרך מקודש. שעיקר העזר והישועה שהוא בחי' המתקת הדינים. הוא מקודש. היינו ע"י השכל שנקרא קודש בידע. וזה אותיות **שְׁתִּיָּה** ר"ת הן הן הן שדי יעניי (לשון המקרא איוב לא. הן הן שדי יעניי וספר כתב איש ריבי). הן הן שדי. היינו בחי' הרשימות של כל הצימצומים. נמתקין ע"י שבאים בתוך **שְׁתִּיָּה**. בחי' אבן שתיה הנ"ל. וזה יעניי. בחי' ההמתקה בבחי' ישלח עזרך מקודש הנ"ל. וזה הן הן שדי יעניי וספר כתב איש ריבי. שע"י וספר כתב הנ"ל. היינו ריבוי הספרים שנגעשין ע"י המחלוקת הנ"ל. שאז יש להתורה שלימות. ומקבלת משכל הכולל מחכמה עילאה שהיא בחי' אבן שתיה הנ"ל. ע"י הן הן שדי יעניי. בחי' ההמתקה. ע"י בחי' לוחות האבן. שמקבלין מאבן שתיה הנ"ל:

ז וזהו בחי' מה שנוסעין על ר"ה לצדיקים. כי ר"ה הוא יומא דדינא של כל השנה. וכ"א וא' בא עם קדושתו וצימצומו אל הצדיק הדור. שהוא בחי' קדשי קדשים. בחי' אבן שתיה. בבחי' (שמואל א ב) כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל. שהם הצדיקים שעליהם נשתת העולם. וע"ז נמתקים כל הדינים ע"י בחי' אבן שתיה הנ"ל. וזה בחי' אבני יעקב שנקללו כולם בתוך אבן שתיה. כי הנפשות הם בחי' אבנים. כמ"ש (איכה ד) תשתפכנה אבני קודש. וכולם באים ונכללים בתוך הצדיק הדור. שהוא בחי' אבן שתיה. ועל ידי זה נמתקים כל הצימצומים הנ"ל:

ח וע"ז שנקללים יחד כל הנפשות הנ"ל. ע"ז נעשה שמחה.

בבחי' (משלי יג) אור צדיקים ישמח. כי הנפש הוא בחי' נר בבחי' (משלי ב) נר ה' נשמת אדם. וכשנקללין יחד נעשה מהם אור. וע"ז נעשה שמחה. בחי' אור צדיקים ישמח:

וזה חרי ר' שמעון ואמר ה' שמעתי שמעך יראתי. תמן יאות הוי למידחל. כי חבוק אמר נבואה זו על ר' עקיבא וחביריו שמתו ע"י שלא היה בהם אהבה. כשר"ל (יבמות כב ע"ב) כי הם היו בחי' גבורות וצימצומים. ולא נכללו יחד. ולא נמתקו. ור' שמעון וחביריו שהיו מתקין שלחם. ע"כ אמר אגן בחביבותא תליא. היינו בחי' האהבה וכללות שנקללין יחד. ועל ידי זה ההמתקה והתקין כנ"ל. ומזה בא בחי' **חרי ר' שמעון**. היינו בחי' השמחה שנגעשה על ידי הכללות והאהבה. בחי' אור צדיקים ישמח. **פתח ואמר** הולך רכיל מגלה סוד. הולך רכיל וכו' דלית רוחיה רוחא דקיימא. היינו רוח חכמה. ולא הוה מהימנא. היינו אמונת חכמים כנ"ל. כי ע"י שאין בו אמונת חכמים. אין בו רוח חכמה. כי נידון במותרות כנ"ל. מגלה סוד. זה בחי' ביטול כתב דינו. שאין מקבלין אור השכל מידי הסמיכה כנ"ל. בבחי' (איוב לו) על כפים כיסה אור. כי האותיות צריכות לקבל אור השכל מידי הסמיכה כנ"ל. וע"י פגם אמונת חכמים. שהוא בחי' הולך רכיל. על ידי זה מגלה סוד. שנתגלה ונסתלק אור השכל כנ"ל. וע"ז בסוד עמי לא יהיו כנ"ל. ונאמן רוח מכסה דבר. דאית ביה רוחא דקיימא ע"י בחי' אמונת חכמים. ע"ז מכסה דבר. בחי' על כפים כיסה אור כנ"ל:

(לשון רבינו ז"ל)

סב (שמות י"ג) **ויסב אללים את העם וכו':**

א דע ש"ע אכילתם של ישראל. נעשה יחוד קוב"ה ושכינתיה אפין באפין. בבחי' (רות ב) ויאמר בעוז לרות לעת האכל גשי הלום. לעת האכל דייקא. היינו ע"י האכילה גשי הלום. דא יחוד קוב"ה ושכינתיה. בחי' (בראשית מד) ויגש אליו והודא. דא תקרובתא מלכא במלכא (זוהר ויש דף רז) רק האכילה צריך להיות מאכל אחר שנתברר. ואין בו שום תערובות. כי מאכל שיש בו תערובות. על ידי מאכל כזה. יוכל האדם לחטוא:

ב וזהו שכל המאכלים הוא ע"י אמונה. כי האמת מה שהגביל הש"י לשכל האנושי שייכל להבין. הוא מצוה גדולה לחדד השכל להבין הדבר על בוריו. ועל זה נאמר (אבות פ"ב) ודע מה שתשיב לאפיקורם. כי יש חילוק בין הקושיות. כי יש קושיא שייכול האדם להבין תירוץ על קושיא זו. על זה נאמר ודע מה וכו'. ויש קושיא שאינו באפשרי לשכל האנושי להבין תירוץ על קושיא כזו רק לעתיד לבא ויתגלה התירוץ. אסור לאדם לעיין בהם. וכל מי שסומך על שכלו ומעיין בה. על זה נאמר (משלי ב) כל באי לא ישובון. כי על קושיא

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

בפתח המבוא

נְתִיבֵי הַסְּפָרִים שֶׁל הַתּוֹרָה

יגילו המשלימים את התורה שבכתב על ידי התורה שבעל פה, בהשלמת השכל הכולל עם האבנים המאתחדים לאבן השתיה. בצאת לאור עולם הקונטרס הנפלא - "קשרי המקראות ומאמרי חז"ל".

כאשר באמצעות קונטרס זה יוכלו המעיינים להעמיק ולחתור בתורה 'חדרי רבי שמעון', ע"פ ח"י הכללים של הגאון האלוקי ראבר"נ זיע"א, וכפי שעניכם תחזינה מישרים. במבוא זה נבאר את הכללים הנוגעים למקראות ולמאמרי חז"ל, ואת התועלת שניתן להפיק מקונטרס זה ללימוד ע"פ הכללים.

כָּלֵל א | מִנִּיחַ וּבִיחַ

לפעמים רבינו מביא פסוק או מאמר חז"ל, וביאורו מופיע בהמשך המאמר, ולפעמים הביאור מופיע רק בדרך אגב, ולפעמים הביאור מופיע בדרך נסתרת, שיש להעמיק ולחתור בקשרי המאמר, בכדי לדלות את הביאור.

בקונטרס זה צוינו במדור 'נקודות לעיון' הקשרים העולים מהמשך המאמר, והנוגעים להבנת הפסוק או המאמר חז"ל. וכן הערות ונקודות, שהתשובה עליהם עולה דווקא ע"י העיון בהמשך המאמר וקשריו.

תורה ס"א קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

כלל ג | משל ודגמא

בכל פעם שרבינו מביא משל מסויים, אין המשל מהווה רק לדוגמא, אלא שיש סיבה עמוקה למה רבינו בחר את המשל הזה בדווקא, ועל פי קשרי המאמר נוכל להבין מה רצה רבינו לומר לנו בזה שבחר את המשל הספציפי.

בקונטרס זה צויינו המקומות שבהם רבינו בחר במשל מסוים, כדי שהלומד יזכור להבחין בכך ולעיין ולחזור במאמר עד שיגיע לביאור כיצד המשל מבאר את כלל המאמר.

כלל ה | פל המקרא

כאשר רבינו מביא פסוק או מאמר חז"ל, בכוונתו שנעיין בכל הפרק או הסוגיא ומפרשיהם, וממנה ועל ידה נבין את עומק כוונת המאמר.

בקונטרס זה הובאו בכל פסוק או מאמר חז"ל, כל הפסוקים הסובבים ודברי חז"ל הסובבים, עד כמה שהם קשורים ושייכים למאמר [אמנם לא כל הפרקים הובאו באריכות מחמת קוצר היריעה, ותן לחכם ויחכם עוד].

בנוסף, הודגשו המילים והלשונות המיוחדים בפסוקים או במאמר חז"ל, שיש בהם שייכות ותוספת הבנה לכלל המאמר.

כלל יא | פרוש הפשוט

פעמים רבות מביא רבינו ראיה מפסוק לענין מסוים, אך רבינו מפרש את הפסוק באופן שנראה כדרוש או כרמז, ואינו תואם לפשט הפשוט. אך לאמיתו של דבר, הפשט הפשוט מלמד אותנו עומק נוסף שרבינו רומז עליו, ע"פ קשרי המאמר.

בקונטרס זה צויינו המקומות שבהם יש לעיין ע"פ כלל זה, בכדי שהלומדים יוכלו לדרוש ולקשר את עומק הפשט עם דברי רבינו.

כלל טז | שני ראיות

כאשר רבינו מביא ב' או ג' ראיות לענין אחד, ובהשקפה ראשונה הם מראים כראיה אחת, הרי שאחרי העיון ניתן להבחין בחילוק שיש ביניהם, ובמה שרבינו בא לחדש בראיה הנוספת.

בקונטרס זה צויינו המקומות שבהם יש לעיין ע"פ כלל זה, בכדי שהלומדים יוכלו לעיין וללמוד מהראיה השניה את מה שרבינו בא לחדש בזה להבנת המאמר.

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

בפתח המבוא

פָּלַל יוֹ | חֲדוּשִׁים בְּהַלְבָּשָׁה

המאמרים של רבינו מחולקים ל'השגה' ול'הלבשה'. בתחילת המאמר מביא רבינו את עצם ההשגה, ולאחר מכן מלביש את ההשגה על מאמר חז"ל או על פסוק [כגון, במאמר זה מתחילה ההלבשה במאמר הזוהר 'חדיר' שמעון]. ובהלבשה אינו מוסיף השגות חדשות, אלא רק מלביש את שאמר קודם לכן.

בקונטרס זה צויינו המקומות בהם נראה שכביכול רבינו מוסיף בהלבשה ענינים חדשים שלא הביא בגוף המאמר, ועל הלומדים לעיין ולהבין כיצד נמצאים כל ההשגות בגוף המאמר עצמו.

פָּלַל יח | דְּבָרִים הַנּוֹדְעִים

פעמים רבות רבינו מזכיר מושג שהוא ידוע בדברי חז"ל או בספרי הקבלה, אך אינו מבאר את המושג. מכיון שהוא סומך על הלומד שיעיין ויברר בספרי חז"ל ובספרי הקבלה אחר ביאור מושג זה.

בקונטרס זה שולבו "ביאורי המושגים", שהם ביאורים רחבים על מושגים אלו, שנערכו בלשון קלה, ע"פ דברי רבותינו הקדמונים.

בְּבִרְכָּה שְׁנוּכָה לְהַכְנִס בְּחִדְרֵי תַתְּוֶרֶה הַקְדוּשָׁה, וְנוֹכַח לְכַנֵּס וּלְמַיֵּל בְּתוֹרָתָהּ
הַקְדוּשָׁה מִחֶדֶר לְחֶדֶר וּמִפְּלִיטִין לְפְלִיטִין וּמִהִיכָל לְהִיכָל וּמִכִּיּוֹת לְעִלְיָה וּמִעֲלִיָּה
לְעִלְיָה, וּלְקִשָּׁר וּלְחֶפֶר וּלְיִחָד וּלְכֻלָּל כָּל הַחֲדָרִים וְהִיכָלוֹת יַחַד בְּקִשָּׁר אֲמִיץ וְחֻזָּק,
וְעַל יְדֵי זֶה נִבְרָא וְנִשְׁיָג וְדִיעַת אֱמֶתֶת אֱלֹהוּתָהּ.

מערכת למייל בתורתו

לומד יקר!

מראי מקומות שהם ממוהרנ"ת עצמו
בדפוס תקפ"א, צויינו בסימן כזה: * לאחר
הכותרת

בחוברת זו שולבו 'ביאורי המושגים' בתוך
המקראות, בכדי להקל על המעיינים

מדור 'ביאורי המושגים' נערך בסיוע
מכון "פאר הליקוטים", תשוח"ח על
עזרתם הנדיבה

אות א'

חדי רבי שמעון וכו'*

להלן בסוף המאמר מלביש רבינו את השגתו על דברי הזוהר, ושם יובא הזוהר באריכות, וכן הפסוקים שהובאו בו, ע"ש.

להוציא משפטנו לאור

ומצינו כע"ז בלשון הכתוב בהושע פרק ו':

(ה) על בן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי ומשפטיך אור יצא:

ופירש רש"י:

על בן חצבתי בנביאים. על אשר חצבתי עליהם דברי, על ידי הנביאים, והם לא נזהרו בהם, לפיכך הרגתים באמרי פי, בשביל אמרי פי: ומשפטיך אור יצא. בתמיה, ואיך אוכל לשאת לכם פנים מפני מדת הדין:

נקודות לעיון:

א. יש להבין מה שייך ענין ה'אור' לבירור המשפט? [ראה להלן באות ח' שנזכר ענין ה'אור' לגבי השמחה של ר"ה, ולגבי אור השכל. וכן נזכר באות ב' שנוסף 'הארה' בכתב ידינו]

ב. משמע מדברי רבינו שכל אדם צריך להוציא את משפטו לאור בעצמו, ואילו בהמשך דבריו מבואר שצריך להאמין בחכמים ומהם יצא המשפט, וא"כ אינו שופט בעצמו איך להתנהג?

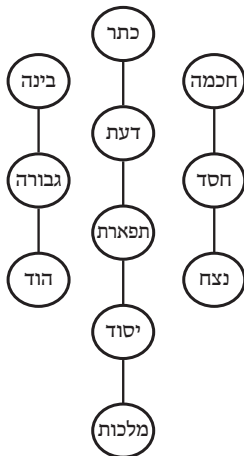

ביאור המושג

"משפט הוא עמודא דאמצעיתא"

עשרת הספירות: בהקדמת תיקוני זוהר (יז) מובאת פתיחה מאלוהי הנביא, ובה מנה את עשר הספירות שבהם הקב"ה מנהיג את העולם: הכתר העליון (שנקרא גם 'כתר מלכות'), החכמה (שנקראת גם 'מחשבה' שנמצאת בגולגולת הראש), הבינה (שעליה נאמר 'הלכ מבין'), החסד (שמצד ימין), הגבורה (שמצד שמאל), התפארת (הנרמזת בגוף האדם, שהוא המרכז והאמצע), נצח והוד (שהם נרמזות ברגל ימין ורגל שמאל), יסוד, ומלכות (הנקראת גם 'תורה בשעל פה').

שלושת הקווים: עשר ספירות אלו מסודרות בצורה של שלושה קווים, כזה:

בקו הימני, נמצאות הספירות: חכמה, חסד, נצח, שהם הקו של החסד. בקו השמאלי, נמצאות הספירות: בינה, גבורה, הוד, שהם הקו של הגבורה והדין. ובקו האמצעי, שנקרא גם 'עמודא דאמצעיתא' (העמוד האמצעי), בו נמצאות הספירות: דעת, תפארת, יסוד, שהם הקו של הרחמים הגמורים.

אם כן 'עמודא דאמצעיתא' הוא הקו האמצעי, הכולל את הספירות הנמצאות בקווים שלצידו. בעמוד זה

ישנם שלושה חלקים, החלק העליון הוא הדעת האמצעית הכוללת את החכמה שלימינה עם הבינה שלשמאלה [שבה עולה עשן המאכלים אל המוח] (זוהר צו כח-כט). החלק האמצעי הוא התפארת שכוללת את החסד שלימינה, עם הגבורה שלשמאלה [וכן כלפי התורה שנרמזת בעמוד האמצעי-התפארת (הקדמת תיקון"א: א) - היא כוללת את התורה שבכתב שמצד חסד-ימין, ואת התורה שבע"פ שמצד גבורה-שמאל (זוהר פינחס רנו.)].

המשפט: הנהגת המשפט של הקב"ה, היא כנגד ספירת התפארת שבעמוד האמצעי, כיון שהיא מידת הרחמים המכריעה בין החסד והגבורה (פתח אליהו שם, שערי אורה ה).

נקודות לעיון:

- א. רבינו מבאר שמשפט הוא דרך הממוצע שאינו נוטה לימין ולשמאל, ויש להבין שהרי בזוהר מבואר שהמשפט הוא הרחמים שנוטה לצד ימין שהוא חסד?
- ב. ראה עוד בענין 'עמודא דאמצעיתא', להלן באות ג' בביאור המושג 'הנשמה נקראת גלגלתא'.

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל*

כתיב בדברים פרק יז, לגבי מצוות השמיעה והציות לדברי בית הדין הגדול שבירושלים:

(ח) כי יפלא ממך דבר **למשפט** בין דם לדם בין **דין לדין** ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו: (ט) ובאת אל הפהנים הלזים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר **המשפט**: (י) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן **המקום** ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך: (יא) על פי **התורה** אשר יורוך ועל **המשפט** אשר יאמרו לך תעשה **לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל**: (יב) והאיש אשר יעשה כדון לבלתי שמוע אל הכהן העמד לשרת שם את ה' אלהיך או אל השפט **ומת** האיש ההוא ובערת הרע מישראל:

ופירש רש"י:

כי יפלא. כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה, שהדבר נבדל ומכוסה ממך: בין דם לדם. בין דם טמא לדם טהור: בין דין לדין. בין דין זכאי לדין חייב: בין נגע לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור: דברי ריבות. שיהו חכמי העיר **חולקים** בדבר, זה מטמא וזה מטהר זה מחייב וזה מזכה: וקמת ועלית. מלמד שבית **המקדש** גבוה מכל המקומות: ואל השופט אשר יהיה בימים ההם. ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו אתה צריך לשמוע לו. אין לך אלא שופט שבימך: ימין ושמאל. אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן שאומר לך על ימין ועל שמאל שמאל:

נקודות לעיון:

- א. מבואר בדברי רש"י שאמונת חכמים היא ההליכה ע"פ דבריהם 'הן לימין והן לשמאל', ויש להבין איך רבינו מבאר שזה נקרא לא לנטות 'לא לימין ולא לשמאל'?
- ב. מבואר בפסוק ח' שאמונת חכמים היא לאחר ש'וקמת ועלית אל המקום', שזה בחינת הנסיעה לצדיק, וכן בחינת ההגעה לביהמ"ק. ויש להבין איך שייכת אמונת חכמים לענינים אלו?
- ג. יש להבין את מהות כלל תרי"ג מצוות התורה, שהרי בכולם אנו צריכים לשמוע לחכמים שמבארים איך לקיים את המצוה ובאיזה אופן, וא"כ למה צריך את כל התרי"ג מצוות, הרי די במצות 'לא תסור מכל אשר יורוך', וחכמים כבר היו מפרטים לנו כל המצוות?
- ד. ראה עוד בהמשך פרק זה מענין מצוות 'מינוי המלך', שנאסר למנות איש נכרי (בחינת רבי שאינו הגון, ומלך שאינו ראוי לבוא בקהל), ונצטווה המלך לכתוב לו משנה תורה (בחינת תורה שבע"פ), ושהמלך מְצַנֵּה לא לסור ממצוות הנביא ימין ושמאל, ע"ש.

הלועג על דברי חכמים נדרון בצואה רותחת*

כתיב בחתימת ספר קהלת בפרק יב, בענין דברי חכמים וריבוי הספרים של התורה שבעל פה (פסוק זה מובא להלן באות ה', וע"ש הפסוקים הסובבים על פסוק זה):

(יב) וְיִתֵּר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר עֲשׂוֹת סִפְרִים הִרְבָּה אֵין קֵץ וְלִהְיוֹת הִרְבָּה יִנְעֵת בָּשָׂר:

ראה פירוש רש"י להלן באות ה', ופירש הספורנו על דרך הפשט:

ויותר מהמה. יותר מאותם החכמים שאמרת: בני הזהר. להבין ולהורות: עשות ספרים הרבה אין קץ. והטעם שלא פירש הרועה את דבריו הוא כי היו צריכים לזה ספרים אין קץ: ולהג הרבה. הנה להגות בהם הרבה: יגיעת בשר. היו הכחות החומריות נלאות ולא יספיק זמן חי האדם לעשות כל זה די:

והדרשו חז"ל בגמ' בערובין (כא, ב):

'חֲדָשִׁים גַּם יִשְׁנִים דְּוָדִי צִפְנָתִי לָךְ' (שה"ש ז, יד) וכו', וכי תורה פעמים ניתנה? אלא: הללו מדברי תורה, והללו מדברי סופרים. דרש רבא: מאי דכתיב 'ויותר מהמה בני הזהר **עשות ספרים הרבה** וגו'". בני, הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה. שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה, ודברי סופרים. כל העובר על דברי סופרים חייב **מיתה**. שמא תאמר אם יש בהן ממש מפני מה לא נכתבו. אמר קרא **'עשות ספרים הרבה אין קץ, ולהג הרבה יגיעת בשר'**. אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא: מלמד **שכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת**. מתקיף לה רבא: מי כתיב לעג? להג כתיב, אלא כל ההוגה בהן טועם טעם בשר.

ופירש רש"י:

חדשים. דברי סופרים. גם ישנים. דברי תורה. פעמים פעמים ניתנה. שתהא זו חדשה וזו ישנה. דברי סופרים. חדשים, שנתחדשו בכל דור ודור לגדור וסייג. ויותר מהמה. לעיל מיניה כתיב 'דברי חכמים כדרכונות'. אלו דברי תורה שנמסרו למשה **על פה**, שנחלקו בהן חכמי ישראל לאחר שנתמעט הלב ושכחו, כדכתיב בסיפיה דקרא 'נתנו מרועה אחד', זה משה, וכתיב בתריה 'ויותר מהמה בני הזהר' ממה שניתן בסיני **בכתב**, שהוא עיקר, 'בני הזהר' באלו שבעל פה, שגם הם עיקר, אלא לכך לא נכתבו. שאין קץ לעשות ספרים הרבה בכל אלה. עשה ולא תעשה. יש בהן שאין בהם חיוב מיתה, אבל דברי סופרים חייבין מיתה על כולן, כדכתיב (קהלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש. ולהג הרבה, המלעיג עליהן. ביגיעות בשר נידון. כל ההוגה בהן. בכל שעה שאדם מחזר בדברי תורה מוצא בהן טעם.

ועוד פירש העיון יעקב:

הללו מד"ת והללו מד"ס. משום דרוב ד"ס הם גדר וסייג לתורה כדאמרינן לעיל בנות ישראל החמירו על עצמן, א"כ מכח החדשים מקיימין הישנים:

נקודות לעיון:

- א. מבואר בדברי רבינו שני עונשים לפגם אמונת חכמים: א' יגיעת בשר, ב' מותרות (ובהמשך הגמ' משמע שיש עונש שלישי, שההוגה בדברי חכמים טועם

טעם בשר, וא"כ מי 'שאינו' הוגה בדברי חכמים אינו טועם טעם בשר). ויש להבין מה השייכות בין עונשים אלו? [וע"ע בתורה פ"ו ח"ב, שנאמרה יחד עם תורה זו]

ב. פשט הפסוק 'יגיעת בשר' - שמייגע את בשר הגוף, ורבינו מביא דרשת חז"ל שנידון בצואה רותחת. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה? וכן יש להבין מה השייכות בין 'צואה רותחת' ל'יגיעת בשר'?

ג. בדברי רבינו מובאים כמה בחינות בהקשר למאמר חז"ל זה, ויש לעיין האם כל הלשונות של פגם האמונה הם אותו דבר ואין חילוק ביניהם, או שיש כאן ג' בחינות: א) אינו מאמין בדבריהם. ב) מלעיג עליהם. ג) דבריהם הם למותר אצלו.

ד. יש לעיין בפסוקים הסובבים בסוף ספר קהלת, וראה לקשר את כלל הענין שם היטב לתורה זו.

וַיִּירָאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי חֲכָמִת אֱלֹקִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט*

כתיב במלכים א' פרק ג':

(ה) בְּנִבְעֹזֵן נִרְאָה ה' אֶל שְׁלֹמֹה בְּחִלּוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׂאֵל מָה אַתָּן לָךְ: וכו' (ט)
וְנָתַתְּ לַעֲבָדְךָ **לֵב** שְׁמֵעַ **לְשַׁפֵּט** אֶת עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לָרַע כִּי מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט אֶת
עַמְּךָ הַכֹּכֵד הַזֶּה: (י) וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אֲדָנִי כִּי שְׂאֵל שְׁלֹמֹה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה: (יא) וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֵלָיו יֵעַן אֲשֶׁר שְׂאֵלְתָּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא שְׂאֵלְתָּ לָךְ יָמִים רַבִּים וְלֹא שְׂאֵלְתָּ לָךְ
עֶשֶׂר וְלֹא שְׂאֵלְתָּ נַפֶּשׁ אִיְבִיךָ וְשְׂאֵלְתָּ לָךְ הִבִּין לְשִׁמְעַת מִשְׁפָּט: (יב) הִנֵּה עָשִׂיתִי כְּדִבְרֶיךָ
הִנֵּה נָתַתִּי לָךְ **לֵב חָכָם וְנָבוֹן** אֲשֶׁר כָּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנַי וְאַחֲרַיִךְ לֹא יָקוּם כָּמוֹךָ:
וכו' (טז) אַז תִּבְאֲנָה שְׂתֵּימִם **נָשִׁים** זָנוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ וְתַעֲמִדְנָה לְפָנָיו: (יז) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה
הָאֶחָת בִּי אֲדָנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשֶׁבֶת בְּבֵית אֶחָד וְאֶלֶד עִמָּה בְּבֵית: (יח) וַיְהִי בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וְתֵלֶד גַּם הָאִשָּׁה הַזֹּאת וְאֲנִי וְיַחְדּוֹ אֵין זָר אֶתָּנוּ בְּבֵית זִוְלָתִי שְׁתֵּימִם
אֲנִי וְיָמָת בִּן הָאִשָּׁה הַזֹּאת לִילָה אֲשֶׁר שָׁכַבָּה עִלָּיו: (יט) וַתִּקֶּם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה
וַתִּקַּח אֶת בְּנִי מֵאֶצְלִי וַתִּשְׁנֶה וְתִשְׁכַּיְבֶהוּ בְּחִיקָה וְאֵת בְּנָה הַמֵּת הִשְׁכִּיכָה בְּחִיקִי:
(כא) וַאֲקָם בְּבֹקֶר לְהִינִיק אֶת בְּנִי וְהִנֵּה מֵת וַתִּבְּוֹן אֵלָיו בְּבֹקֶר וְהִנֵּה לֹא הָיָה בְּנִי אֲשֶׁר

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

אות א'

יִלְדָּתִי: (כב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֲחֵרֶת לֹא כִּי בְנִי וּבְנֵי הַמֶּת וְזֹאת אִמֶּרֶת לֹא כִּי בְנֵי הַמֶּת וּבְנֵי הַחַי וְתִדְבְּרֶנָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (כג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אִמֶּרֶת זֶה בְנֵי הַחַי וּבְנֵי הַמֶּת וְזֹאת אִמֶּרֶת לֹא כִּי בְנֵי הַמֶּת וּבְנֵי הַחַי: (כד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קָחוּ לִי חֶרֶב וַיָּבֵאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (כה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גְּזְרוּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי לְשָׁנִים וְתָנוּ אֶת הַחֶצִי לְאֶחָת וְאֶת הַחֶצִי לְאֶחָת: (כו) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר בָּנָה הַחַי אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל בָּנָה וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי תָּנוּ לָהּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי וְהַמֶּת אֶל תְּמִיתָהּ וְזֹאת אִמֶּרֶת גַּם לִי גַם לָךְ לֹא יִהְיֶה גְזֻרִי: (כז) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תָּנוּ לָהּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי וְהַמֶּת לֹא תִמְוִתְהוּ הִיא אִמּוֹ: (כח) וַיִּשְׁמְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שִׁפֹּט הַמֶּלֶךְ וַיֵּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ בִּי רָאוּ בִּי חֲכָמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט:

ופירש רש"י:

את עמך הכבד. מתוך שהם רבים יש להם עסקים רבים ובאים **לדין** ואין לי מתוך לעיין בדינם, ד"א כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה, משפטם כבד מאד, אם יבא דין לפני ואטול מזה ואתן לזה שלא כדין, הריני נענש עליו עונש נפשות, שנאמר וקבע את קובעיהם נפש (משלי כב, כג): ואתבונן אליו. נתתי לב להסתכל בו: היא אמו. בת קול הופיעה ואמרה היא אמו:

ופירש המצודת דוד:

ונתת. לזאת אשאל לתת לי לב מבין לשפוט וגו': כי מי יוכל. א"א לשפוט עם כאלה מחכמת לבבי מבלי עזר מן השמים: הבין. בינה להבין משפטו: גזרו. מתוך דבריהן הכיר המלך בחכמתו הדין עם מי ואמר להיושבים לפניו שכן הוא האמת שהאחת גנבה הילד החי ולאמת דבריו עשה הבחינה: גם לי וגו'. היות עצם כוונתה היתה לכל תשמח חברתה במיתת בנה, כי מה לה להניק בן אישה אחרת, ובשמעה שצוה המלך להמיתו רצתה יותר בזה, כי אז לא תשמח עוד חברתה, והיא לא תניק בן אישה אחרת, והמלך השכיל מדעתו מתחילה שתחפוץ יותר בזה: תנו לה. להאשה שאמרה תנו לה את הילד וגו': היא אמו. הואיל ומרחמת עליו: ויראו. בראותם כי בחכמתו מבין תעלומות **לב**: לעשות משפט. להבין האמת עם מי ולבררו ע"י בחינה:

נקודות לעיון:

- א. בפסוק מובא שראו את חכמת אלוקים 'בקרב' של שלמה המלך, ויש להבין איך מביא רבינו ראיה שהמשפטים הם 'במוח'?
- ב. יתכן לקשר את ענין ה'גוף הנקי' שמביא משפטים למוח, לענין ה'גוף זך ונקי' של הצדיקים, המובא להלן באות ג'.
- ג. יש להבין מדוע נאמר 'ויראו' מפני המלך כי חכמת אלוקים בקרב, מה הסיבה שידיעה זו גורמת דווקא ליראה? וכן יש להבין, שהרי היראה היא המידה שהייתה אצל תלמידי ר"ע, ואילו רשב"י אמר שהכל תלוי באהבה?
- ד. יש להבין איך אפשר ללמוד ממשפט שלמה [הן מהמשפט הראשון לגזור את התינוק, והן המשפט האחרון לתת את התינוק לאם הרחמנית], מהו המשפט באופן של דרך הממוצע?

ביאור המושג "עֲשָׂנִים סְרוּחִים"

העֲשָׂנִים ועלייתם למוח: נקדים בתחילה ונרגיש כי ענינים אלו שונים מדברי הרופאים בימינו, ואנו אין לנו אלא דברי חכמינו הקדמונים שהזכירו וביארו ענין זה.

ישנם עשנים העולים מהלב אל המוח, דרך הקנה. עשנים אלו מוגדרים בדברי הקדמונים 'ליחות אישיות שאינן נרגשות', או בשם 'אדים' (ספר הברית א, יז, ד). וכאשר עולים עשנים מרובים ומיותרים למוח, הם הופכים ל'שערות' הנקראים 'מותרי מוחין' (שבילי אמונה ד, א). וכאשר קורה להיפך, שעולים אל המוח עשנים מועטים או מוחלשים, אזי חסר חיות למוח (ליקו"מ נה).

התהוות העשנים: יסודם של עשנים אלו הוא במזון שהאדם אוכל, ולכן כאשר הוא אוכל מותרות, כלומר מזון לא בריא ומיותר, העשנים גורמים לבלבול במוח (פל"ח סא, ו).

אופן התהוות עשנים אלו הוא כך; כאשר האדם אוכל מזון, המזון עובר לקיבה, ומשם עובר אל הכבד שהוא מחלק מזון וחיות לשאר האברים. ואת המובחר שבמזון הוא מעביר אל הלב, והלב מעביר את המובחר שבמובחר אל המוח, שהם העשנים שנוצרו מהמזון (ראשית חכמה שער הקדושה פמ"ו).

המוח לפי המזון: כח הנפש תלויה במזון שהאדם ניזון בו. אם האדם אוכל מזון הגון וראוי לטבע האנושי, הוא יכול להשפיע שפע הגון, ושפע האדם הוא ה'שכל'. ומסיבה זו חקרו בחכמת הטבע לדעת מהו המזון הראוי לגוף האדם, כדי שעל ידו יוכל להשיג את החכמה (תורת המנחה שמיני מג).

עשנים מזוככים: ההכרח לכך שאל המוח מגיע רק מובחר הזיכר, הוא שהאברים הגשמיים חיותם ממזון גשמי, והשכל שהוא רוחני מאוד ניזון רק מהאדים הרוחניים העולים מהלב (דברי חיים ויקרא).

בי רשע מכתיר את הצדיק על בן יצא משפט מעקל*

כתיב בחבקוק פרק א, כאשר התאונן על הצלחת הרשעים ומפלת הצדיקים, ועל כך שמלכות בבל מצליחה:

(א) המִשָּׁא אֲשֶׁר חָזָה חֲבַקּוּק הַנְּבִיא: (ב) עַד אָנָּה ה' שׁוֹעֵתִי וְלֹא תִשְׁמַע אֲזַעַק אֵלַיִךְ חֶמֶס וְלֹא תוֹשִׁיעַ: (ג) לָמָּה תִּרְאֵנִי אֶן וְעָמַל תִּבְטֵן וְשֹׁד וְחֶמֶס לְנִגְדִי וַיְהִי רִיב וּמִדּוֹן יִשָּׂא: (ד) עַל בֶּן תִּפּוֹג תִּזְרֶה וְלֹא יֵצֵא לְנִצָּח מִשְׁפָּט בִּי רִשָּׁע מִכְתִּיר אֶת הַצַּדִּיק עַל בֶּן יֵצֵא מִשְׁפָּט מִעֵקֶל: (ה) רְאוּ בְּנֵי חַיִּים וְהַבִּיטוּ וְהִתְמַהוּ וְתִמְהוּ בִּי פֶּעַל פֶּעַל בְּיָמֵיכֶם לֹא תִאֱמִינוּ בִּי יִסְפָּר: (ו) בִּי הִנְנִי מְקִים אֶת הַבְּשָׁדִים הַגּוֹי הַמִּרְמָה וְהַנִּמְחָר הַהוֹלֵךְ לְמִרְחָבִי אֶרֶץ לְרִשָּׁת מִשְׁכָּנֹת לֹא לֹ: (ז) אִים וְנִזְרָא הוּא מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא:

ופירש רש"י:

המשא אשר חזה. מה שנשא וקבל ברוח הקדש: עד אנה ה'. צופה היה ברוח"ק שעתידי נבוכדנצר למלוך בכיפה, ולהיות מיצר לישראל, כענין שנאמר בנבואתו 'כי הנני מקים את הכשדים וגו'', ועל זאת היה מתאונן ומתפלל: ועמל תביט. עמל זה אתה מביט, ואינך עוזר: ויהי ריב ומדון ישא. נבוכדנצר הנושא ריב ומדון הווה ומתקיים ומצליח: על בן תפוג תזרה. זה שישראל רואין הצלחתו שלו, תפיג ותעבור תורה מהם, וישמעו לו וישתחוו לצורה בבקעת דורא: ולא יצא לנצח משפט. הדת

להמיתו: מכתיר. סובב, כמו (תהלים כב) 'אבירי בשן כתרוני': לא תאמינו כי יסופר. זאת לכם אשר אני מקים את הכשדים העם אשר לא היה כדאי להבראות כמו שנאמר (ישעיה כג) זה העם לא היה הם אחד משלשה דברים שהקב"ה כביכול מתחרט על בריאתם ועתה יקום ויהיה מר ונמהר לרוץ וללכת למרחבי ארצות: ממנו משפטו ושאתו יצא. ממנו שופטים, ממנו **מלכים**, המטילין משא ואימה על הכל:

ועוד פירש המצודת דוד:

על בן תפוג תורה. הואיל שיצליח נ"נ תחלש התורה ותפול, ולא יעשה משפט לנצח, ר"ל זמן רב כל ימי ממשלתו, כי יאמרו הכל לפי המקרה ואין משגיח: כי רשע. על כי נ"נ מכתיר את הצדיק להצר לו בכל עבריו, כי אף כי חטאו ישראל, נחשבים המה לצדיקים למולו: על בן. בעבור זה מעקמים את המשפט, ולא יעשוה על צד היושר, כי חושבים שאין דין ואין דיין (ואף כי חטאו, ובע"כ נפרע מהם, מתלונן שהיה להם לפול ביד ה', ולא בידו): למרחבי ארץ. בכל מרחב העולם ילך לרשת מקומות שאינם שלו: איום ונורא הוא. הוא מאויים ומפחיד את הבריות: ממנו משפטו וגו'. המשפט שיעשוה בעכו"ם ונשיאת הממשלה שיהיה בו, יצא ממנו ומעצמו, כי לא יצטרך לעזרת עם אחר:

נקודות לעיון:

- א. ראה להלן באות ח' בענין 'ה' שמעתי שמעך יראתי', שדברים אלו שאמר חבקוק המובאים כאן, היו כעין שגגה שהטיח דברים כלפי מעלה.
- ב. בפסוק מבואר שהרשע מכתיר את הצדיק, ורבינו מבאר שהעשן מכתיר את המוח. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה? [וע"ע במלבי"ם על פסוק זה]
- ג. מבואר בתחילת הפסוק שע"י שהרשע מכתיר את הצדיק, עי"ז 'תפוג תורה', כלומר, שהתורה תיחלש ותיפול. ויש לעיין מה הקשר להיחלשות כתב היד המובא להלן?
- ד. פסוקים אלו טובבים על מלכות נבוכדנצר, ועיין לקמן באות ה' בביאור הפסוק 'מלכי ישפר עלך', הנסוב גם הוא על נבוכדנצר וחלומותיו.

משפטים בל ידעום*

כתיב בתהלים פרק קמז:

(א) הָלְלוּ יְהוָה כִּי טוֹב זִמְרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נֶאֱוָה תְהִלָּה: (ב) בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם ה' נִדְחֵי **יִשְׂרָאֵל** יִכְנָס: (ג) הָרֹפֵא לְשִׁבְרֵי **לֵב** וּמַחְבֵּשׁ לְעֵצְבוֹתָם: (ד) מוֹנֶה מִסְפָּר לַבּוֹכִים לְכֹלֶם שְׁמוֹת יִקְרָא: (ה) גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כַּח **לְתַבּוּנָתוֹ** אֵין מִסְפָּר: (ו) מְעוֹדֵד עֲנָוִים ה' מִשְׁפִּיל **רָשָׁעִים** עָדֵי אָרֶץ: וכו' (יד) הַשֵּׁם גְּבוּלָךְ שָׁלוֹם חֶלֶב חַטִּים יִשְׁבִּיעֶךָ: (טו) הַשֵּׁלַח אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מַהֲרָה יֵרוּץ **דְּבָרוֹ**: (טז) הַנִּתֵּן שְׁלֵג כְּצֶמֶר כְּפֹר כְּאֶפֶר יִפּוֹר: (יז) מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ כְּפִתִּים לִפְנֵי קִרְתּוֹ מִי יַעֲמֹד: (יח) יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּמָּסּוּ יֹשֵׁב רוּחוֹ וַיָּזְלוּ **מִים**: (יט) מְגִיד דְּבָרָיו לִיעֲקֹב חֲקִיו **וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל**: (כ) לֹא עָשָׂה בֶן לְכָל גּוֹי **וּמִשְׁפָּטִים בַּל יָדְעוּם** הָלְלוּ יְהוָה:

ופירש רש"י:

כִּי טוֹב זִמְרָה. כִּי טוֹב לִזְמֹר לוֹ: חֶלֶב חַטִּים. טוֹב חַטִּים שְׂמָנִים: מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ כְּפִתִּים. הַמִּים מִגְלִידִים וְנַעֲשִׂין פְּתִיתִין פְּתִיתִין, וּמִדְרַשׁ אֲגֵדָה כְּפִתִּים הִכָּל לְפִי מִשָּׁא הַבְּרִיּוֹת הָעֲנִי לְפִי חוֹסֵר מַלְבוּשָׁיו מִקָּל עֲלָיו: מִי יַעֲמֹד. שְׂלֹא יִהְיֶה צוֹנֵן בְּקִרְתּוֹ: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּמָּסּוּ. לְאוֹתָם פִּתִּים: יֹשֵׁב רוּחוֹ. רוּחַ מַעֲרָבִי לְהִשְׁבִּית הַקֶּרֶחַ וַיָּזְלוּ מִים:

ופירש המצודת דוד:

בּוֹנֵה. הוּא הַבּוֹנֵה לַעֲתִיד אֶת יְרוּשָׁלַם, וְאֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּדְחִים בְּקִצָּה הָאָרֶץ יִכְנָס אֵלֶיהָ: הָרֹפֵא. הוּא הָרֹפֵא לְמִי שִׁלְבוּ נִשְׁבֵּר מְרֹב הַתּוֹגָה: וּמַחְבֵּשׁ. ר"ל מַעֲבִיר הָעֵצְבוֹן: מוֹנֶה וְגו'. ר"ל יוֹדֵעַ הוּא מִסְפָּרָם, וְקוֹרֵא לָהֶם שְׁמוֹת, לִכ"א שֵׁם הַנָּאָה לוֹ: הַשֵּׁם גְּבוּלָךְ. בְּגִבּוּלְךָ שֵׁם שְׁלוֹם, כִּי לֹא תִבּוֹא אֵלֶיךָ מִלְחָמָה: חֶלֶב וְגו'. וְלֹא יֵאָכְלֶם הָאוֹיֵב: אִמְרָתוֹ. הוּא הַמַּטֵּר הַבֹּא **בְּמֵאמַר פִּיו**: עַד מַהֲרָה. כֹּאשֶׁר יִשְׁלַחַנו יֵרוּץ מַהֲרָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוֹת: לִפְנֵי קִרְתּוֹ. לִפְנֵי הַקּוֹר הַבֹּא **בְּגִבּוּרָתוֹ**, מִי יוֹכֵל לְהַתְקִיִּים אִם לֹא יִתְחַמֵּם מִדְּבָרִים הַמְּחַמְמִים: מְגִיד וְגו'. מוֹסֵב עַל מַלְא'ת 'שְׁבַחִי יְרוּשָׁלַם אֶת ה'', שֶׁאִמַּר בְּתַחֲלַת הָעֵנִין, לֹאמַר שְׁבַחִי אֶת ה' עַל שֶׁהוּא מְגִיד דְּבָרֵי תוֹרָה לִיעֲקֹב: לֹא עָשָׂה בֶן. לִיתֵּן לָהֶם דְּבָרֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא הוֹדִיעַ לָהֶם אֶת הַמִּשְׁפָּטִים, כ"א לְיִשְׂרָאֵל לְבָדָם:

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שהגוים לא ידעו את המשפטים, ורבינו מבאר שהמוח יהיה מבולבל. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. להלן באות ב' כתב רבינו שכאשר נחלש כתב ידנו, אזי המשפטים צריכים להיות ע"י כתבים שלהם, שהוא בחינת 'משפטים בל ידעום', בחינת משפט מעוקל. ויש להבין שפשטות הפסוק הוא שהגוים לא ידעו את משפט ישראל, ורבינו מפרש אותו להיפך, שהיהודים עצמם לא ידעו את משפט ישראל?

ג. ראה להלן באות ג' בענין סוד העיבור, שיש ענין שהגויים לא ידעו את חכמת ישראל.

"דואג האדומי"

'דואג האדומי' היה ראש לעבדי שאול, והוא היה גדול בתורה ואב בי"ד וראש הסנהדרין. נחלקו רבותינו (בילק"ש ש"א קלא) בפירוש כינויו 'האדומי', רבי יהושע בן לוי אמר על שם עירו (מעלה אדומים או אדום), ר' שמואל אמר שקינא בדוד שנקרא אדמוני, ר' אבא בר כהנא אמר שהתיר דם נוב עיר הכהנים, ר' יצחק אמר שהיה מאדים פני הכל בהלכה. וע"ש שהובאו עוד דעות בזה, אמנם במדרש תנחומא (כי תצא יא) מובאת דעת רבי יצחק שדואג היה גר עמלקי מאדום (ותמהו על כך המפרשים, כי הלא אין מקבלים גרים מעמלק).

על גדלותו בתורה מסופר שהיו לו שלוש מאות הלכות פסוקות, ועוד ארבע מאות ספיקות, במגדל הפורח באויר (שהוא ענין בהלכות אהלות). אך למרות גדלותו בתורה, חז"ל מספרים שדואג היה רשע מימיו, וכל תורתו לא היתה אלא מן השפה ולחוץ, ואף אין לו חלק לעוה"ב (חגיגה טו; סנהדרין קו:).

דואג ודוד: דואג היה יועץ קרוב לשאול המלך, והוא שייעץ לו לחמול על הצאן והבקר של עמלק ולא להרוג את אנג, ובכך גרם לשאול שיאבד את המלכות (רש"י ש"א טו, כד).

דואג חיפש תמיד לקטרג ולהלשין על דוד באוזני שאול, וכאשר ביקשו נער שינגן כדי לשמח את שאול, שיבח דואג את דוד באוזני שאול כדי לגרום לו לקנא בו. ולאחר מכן, אחר שדוד הרג את גלית, פסק דואג שדוד פסול לבוא בקהל כי הוא בא מרות המואבית (יבמות עו:).

שנאתו לדוד התעוררה מכמה סיבות, הגמ' בזבחים (נד:) מספרת שדואג התקנא בדוד על כך שהוא גילה את מקום בית המקדש, בלימודו עם שמואל הנביא, ואילו דואג לא הצליח בכך. כמו כן הגמ' בסנהדרין (קו:) מספרת שדואג לא הצליח לכוון להלכה ולא הייתה הלכה כמותו, ואילו דוד היתה ההלכה כמותו בכל מקום.

עוד מסופר בירושלמי (סנהדרין נא:) שהכהנים שאלו האם מותר לאפות את לחם הפנים בשבת, ודוד ענה להם שסידורו דוחה את השבת אך לא אפייתו, ודואג כעס על דוד שהורה הלכה בפניו.

מעשה נוב עיר הכהנים: כאשר נמלט דוד משאול עבר בנוב ששם היה המשכן בעת ההיא, ואז ביקש דוד מאחימלך הכהן הגדול לשאול עבורו באורים ותומים. דואג סיפר על כך לשאול ופסק על כל כהני העיר נוב שהם חייבים מיתה כמורדים במלכות, ואכן הורה שאול להורגם, אך עבדי שאול סירבו לפגוע בכהנים, ואז התנדב דואג לקיים את פסק הדין בעצמו, והרג שמונים וחמישה כהנים, ואח"כ הכה את כל שאר העיר נוב 'מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק ושור וחמור ושה, לפי חרב' (ש"א כב).

זקן ממרא: איתא בילק"ש (ש"א כב, רמז קלא) אמר ר' לוי, דואג לא נמרד אלא שהיה ממרה ב"ד. אמר לשאול: 'אין נשאלין באורים ותומים אלא למלך בלבד' (וא"כ אחימלך מרד בכך ששאל לדוד), אמרו לו אבנר ועמשא: 'אמרו רבותינו, נשאלין למלך ולב"ד ולמי שצורך הציבור בו, ודוד צורך הציבור היה בו' (וא"כ היה מותר לאחימלך לשאול עבורו), והיה דואג ממרה ואומר: 'אין נשאלין אלא למלך בלבד'.

אמרו לו: חזור על כל הסנהדראות (ותשאל אותם כמו מי ההלכה), וחזר, ואכן אמרו לו כשם שאמרו אבנר ועמשא, ואעפ"כ לא שמע אליהם. ואע"פ שדואג היה גדול בישראל, מ"מ גם הוא מחוייב להישמע להוראת הסנהדרין, ובכך שלא שמע אליהם נעשה זקן ממרא.

סופו של דואג: דוד המלך ביקש מה' 'אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם' (תהלים נה), ואכן דואג מת בגיל שלשים וארבע קודם שהגיע לחצי ימיו, ועל סופו מספרת

הגמ' (סנהדרין קו:), 'אמר רבי יוחנן שלשה מלאכי חבלה נודמנו לו לדואג, אחד ששפח תלמודו, ואחד ששרף נשמתו, ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות'.

ע"פ הסוד איתא בשער הגלגולים (הקדמה לו) שדואג היה משורש נשמתו של קין.

וְשֵׁם אִישׁ מַעֲבָדִי שָׂאוּל נֶעְצָר לִפְנֵי ה' וְשֵׁמוֹ דּוֹאג*

כתיב בשמואל א' פרק כא, בעת שברח דוד משאול לעיר נוב, וביקש מאחימלך הכהן שיתן לו ולאנשיו לאכול את לחם הפנים, שהותר לו לאכלו מחמת פיקוח נפש:

(ב) וַיָּבֹא דָּוִד נֶבֶה אֶל אַחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן וַיִּחְרַד אַחִימֶלֶךְ לִקְרַאת דָּוִד וַיֹּאמֶר לוֹ מָדוּעַ אָתָּה לְבָדֶךָ וְאִישׁ אֵין אִתְּךָ: (ג) וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן הַמֶּלֶךְ צֹנִי דָּבָר וַיֹּאמֶר אֵלַי אִישׁ אֵל יֵדַע מְאוּמָּה אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלְחָךְ וְאֲשֶׁר צִוִּיתָךְ וְאֶת הַנְּעָרִים יוֹדְעָתִי אֵל מְקוֹם פְּלָנִי אֶלְמוּנִי: (ד) וְעַתָּה מַה יֵּשׁ תַּחַת יָדְךָ חֲמִשָּׁה לֶחֶם תִּנֶּה בְיָדִי אוֹ הַנֶּמְצָא: (ה) וַיַּעַן הַכֹּהֵן אֶת דָּוִד וַיֹּאמֶר אֵין לָחֶם חַל אֶל תַּחַת יָדִי כִּי אִם לָחֶם קָדֵשׁ יֵשׁ אִם נִשְׁמְרוּ הַנְּעָרִים אִךְ מֵאִשָּׁה: (ו) וַיַּעַן דָּוִד אֶת הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר לוֹ כִּי אִם אִשָּׁה עֲצָרָה לָנוּ בְּתִמּוֹל שְׁלֹשׁ בְּצֵאתִי וַיְהִיו כְּלֵי הַנְּעָרִים קָדֵשׁ וְהוּא דֶּרֶךְ חַל וְאֵף כִּי הַיּוֹם יִקְדָּשׁ בְּכָלִי: (ז) וַיִּתֵּן לוֹ הַכֹּהֵן קָדֵשׁ כִּי לֹא הָיָה שֵׁם לָחֶם כִּי אִם לָחֶם הַפָּנִים הַמוֹסְרִים מִלִּפְנֵי ה' לְשׁוֹם לָחֶם חֵם בְּיוֹם הַלִּקְחוֹ: (ח) וְשֵׁם אִישׁ מַעֲבָדִי שָׂאוּל בְּיוֹם הַהוּא נֶעְצָר לִפְנֵי ה' וְשֵׁמוֹ דּוֹאג הָאֲדָמִי אֲבִיר הָרָעִים אֲשֶׁר לְשָׂאוּל: וראה עוד בהמשך הענין, שאחימלך נתן חרב לדוד, ובפרק הבא שדואג פסק להרוג את כל כהני עיר נוב, ואף ביצע את הפסק.

ופירש רש"י:

אך מאשה. בקושי אני מאכילן לזרים, אך זה א"א שאכילנו לטמאים: עצורה לנו. עצורה ממנו: ויהיו כלי הנערים קדש. טהורים: והוא דרך חול. והלחם משנסתלק מעל השולחן והקטירו הבזיכין קרוב הוא להיות חולין, שיצא מידי מעילה משיהיה לו שעת היתר לכהנים: ואף כי היום יקדש בכלי. ואפי' אם היום היתה תחלת קדושתו על השלחן, הייתי זקוק ליטלו משם ולהאכילנו, שאחזו בולמוס ומסוכן הוא,

כך מפורש במנחות: לשום לחם חם. אחר ביום הלך זה, ורבותינו אמרו חם ביום הלך, חם ביום סלוקו חם כיום סדורו: נעצר לפני ה'. **עוצר עצמו** לפני אהל מועד **לעסוק בתורה**: אביר הרועים. אב בית דין:

ועוד פירש המצודת דוד:

נעצר. מעוכב שם להתבודד בעבודת ה': אביר הרועים. גדול וממונה על רועי מקנה המלך:

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שדואג התעכב בעיר נוב, ורש"י מבאר שעצר עצמו ללמוד תורה, ורבינו מבאר שנענש בלימוד בעצירות. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט של הפסוק, וכן הפשט של רש"י, והפירוש של רבינו, מתחברים שלושתם ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. יש להבין כיצד שייך פסוק זה שדואג נעצר לפני ה', לכלל הפרשה שעוסקת בבקשת דוד מאחימלך שיתן לו לחם?

ג. יתכן לקשר את 'לחם הפנים' לענין המאכל המבורר והנקי, המובא להלן באות ג'.

הִיָּה דִן שְׂאִין דֹּד רְאוּי לְבֹא בְּקֶהֱל

איתא בגמ' יבמות בענין האיסור להתחתן עם בני עמון ומואב (עו, ב):

מתני'. עמוני ומואבי שהתגיירו אסורים לבוא בקהל, ואיסורן איסור גם לבניהם ובני בניהם, עד עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד כשהתגיירו. גמ'. מנא ה"מ שנקבותיהן של עמון ומואב מותרות מיד? (כדי לפרש ענין זה, מביאה הגמרא עתה את המשא ומתן שהיה על כשרותו של דוד לבוא בקהל עקב היותו מזרעה של רות המואביה) א"ר יוחנן, דאמר קרא כאשר דוד הסכים להלחם מול גלית הפלשתי: 'וכראות שאל את דוד יוצא לקראת הפלשתי, אמר אל אבנר שר הצבא, בן מי זה הנער אבנר, ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי, ולא ידע ליה (וכי שאל לא הכיר את דוד)? והכתיב

בפרק הקודם: 'ויבוא דוד אל שאול, ויאבהבו מאד ויהי לו נושא כלים', אלא אאבזה קא משאיל (שאול שאל מיהו אביו). ואביו לא ידע ליה (וכי שאול לא הכיר את ישי)? והכתיב על ישי: 'והאיש ישי בימי שאול זקן בא באנשים', ואמר רב ואיתימא רבי אבא: זה ישי אבי דוד, שנכנס באוכלוסא (שר על ס' רבוא) ויצא באוכלוסא. אלא ה"ק (כך שאל) שאול: אי דוד מזרעו של פרץ אתי, אי דוד מזרעו של זרח אתי? אי מפרץ אתי, מלכא הוי, שהמלך פורץ לעשות דרך ואין ממחין בידו, אי מזרח אתי חשיבא בעלמא הוי (יהא דוד אדם חשוב בלבד). מ"ט אמר ליה שאול לאבנר שאל עליה? כיון דכתיב: 'וילבש שאול את דוד מדיו' כמדתו (כלומר: בגדיו של שאול היו מתאימים למדתו של דוד בדרך גם), וכתיב ביה בשאול: 'משכמו ומעלה גבוה מכל העם' (ובדרך המבע לא היו תואמים בגדיו את מדותיו של דוד, בכל זאת אירע גם והתאימו בגדי שאול לדוד).

א"ל דואג האדומי לשאול: עד שאתה משאיל (שואל) עליו אם הגון הוא **למלכות** אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו. מאי טעמא יש לפקפק בדבר כשרותו של דוד? דקאתי דוד מרות המואביה, ונמצא שאף דוד פסול לבוא בקהל. א"ל אבנר, הרי תנינא: 'עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית', והואיל ודוד מן המואבית הוא בא, אין לפקפק בכשרותו. אמר לו דואג, אלא מעתה, שאתה דורש "עמוני" ולא עמונית, שמא תדרוש גם לא יבוא ממזר בקהל ה', ולא ממזרת. אמר לו אבנר, ממזר כתיב, ונוטריקון הוא 'מום זר' (ללמוד: כל שיש בו מום של "זרות", שאין תפיסת קידושין בין הוריו לפי שהם זרים זה לזה, הרי הוא אסור לבוא בקהל. ואף הנקבה אסורה, כיון שנבעלה אמה ממי שהיה זר ונכרי אצלם). עוד הקשה לו דואג, שמא גם תדרוש מצרי ולא מצרית. אמר לו אבנר, שאני הכא בעמוני, דמפרש טעמא דקרא: לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, ולכן אין הנקבות אסורות, כי רק דרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אישה לקדם. אמר לו דואג, היה להם לעמונים, לקדם אנשים לקראת אנשים, ונשים לקראת נשים ומאחר שאף הנשים לא קידמו את ישראל, אסרה התורה אף את הנשים. אישתיק אבנר. מיד: 'ויאמר המלך, שאל אתה בן מי זה העלם', התם (בפנייתו הקודמת של שאול לאבנר) קרי ליה 'נער', הכא (עתה) קרי ליה 'עלם'? אלא ודאי, הכי קא אמר ליה שאול לאבנר: הלכה 'נתעלמה' ממך אם מותר דוד לבוא בקהל, צא ושאל בבית המדרש. שאל אבנר בבית המדרש, אמרו ליה לאבנר בבית המדרש: עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. אקשי להו דואג כל הני קושייתא, אישתיקו (הקשה להם דואג את כל הקושיות, ולא ידעו להשיב).

בעי דואג לאכרוזי עליה, על דוד, שפסול הוא לבוא בקהל. מיד: 'ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי, אשר בא אל אביגיל בת נחש', וכתיב שמצינו לאיש הזה שתי שמות, שנקרא גם 'יתר הישמעאלי'. אמר רבא: מלמד, שקרא ליתרא ה'ישראלי' בשם יתר ה'ישמעאלי', כיון שחגר חרבו כישמעאל, ואמר: כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של

שמואל הרמתי: עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. ומי מהימן יתרא להעיד עתה על כך? והאמר רבי אבא אמר רב: כל תלמיד חכם שמורה הלכה בשם רבו ובא, אם קודם מעשה (קודם שבאת הוראה לידו) אמרה, שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו, כי שמו מחמת מעשה הבא לידו אמרה. שאני הכא, דהא שמואל ובית דינו קיים, ובדבר העשוי להתגלות כשקר - לא משקר בו אדם. מכל מקום קשיא נימוקו של הכתוב להתיר את העמוניות והמואביות, שהרי אף נשים היה להם לקדם בלחם לקראת נשים, הכא תרגמו: כל כבודה בת מלך פנימה, ולכן לא היה לנשים לקדם לקראת נשים, הואיל ואין דרך אשה לצאת מביתה. במערבא אמרי, ואיתימא ר' יצחק, אמר קרא: ויאמרו אליו (המלאכים לאברהם, כשבאו לבשרו על לידת יצחק) 'איה שרה אשתך וגו'', ויאמר: הנה באוהלי, כי אין דרך אשה לצאת מביתה.

כתנאי (תנאים נחלקו בדבר מהיכן נלמד היתר הנקבות בעמון ומואב): עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית, דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר מקור אחר לכך: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם, ואין דרכה של אשה לקדם, וכו'.

דרש רבא, מאי דכתיב בספר תהילים, שאמר דוד, 'פתחת למוסרי' אמר דוד לפני הקב"ה, רבוש"ע, שני מוסרות (רצועות שקושרים בהם העול על הבהמה) שהיו עלי פתחתם, בכך שהתרת את הנקבות של עמון ומואב, רות המואבית שדוד בא ממנה, ונעמה העמונית אמו של רחבעם בן שלמה. דרש רבא, מאי דכתיב בספר תהילים, שאמר דוד: 'רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו'? אלי' לא נאמר אלא 'אלינו', מלמד, שהיה רחבעם יושב בחיקו של דוד וקנו, אמר לו: עלי ועליך נאמרו שתי מקראות הללו ('עמוני' ולא נעמה העמונית, 'מואבי' ולא רות המואבית). דרש רבא, מאי דכתיב שאמר דוד: 'אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי'? אמר דוד: אני אמרתי עתה באתי, זה עתה, בשעה שנמשחת, באתי לגדולה, שזה ומקורב פסקו לי גדולה זו, ולא ידעתי שבמגילת ספר (היא התורה) כתוב עלי, התם בבנות לומ, שמהן יצאו עמון ומואב, כתיב: הנמצאות, הכא בבחירת דוד כתיב: מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו.

נקודות לעיון:

א. יש להבין מדוע נפסקה הלכה שדוד ראוי לבוא בקהל, הרי דואג הקשה כהוגן על אבנר ועל הבית דין, והם שתקו ולא ענו לו כלום, וכבר עמדו להכריז על דוד שאינו ראוי לבוא בקהל?

אות ב'

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמר משה את ידיו עליו*

כתיב בדברים פרק לד:

(ה) **וַיָּמָת** שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאֶרֶץ מִזְרָאֵל עַל פִּי ה': (ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֶרֶץ מִזְרָאֵל מִלִּבְיָת בֵּית פְּעֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ז) וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא כָהֵתָה עֵינָיו וְלֹא נָם לֶחָה: (ח) וַיִּכְבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְכַּת מִזְרָאֵל שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיָּתֵמוּ יָמָיו כְּכִי אָבֵל מֹשֶׁה: (ט) **וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי סָמַר מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו** וַיִּשְׁמָעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: (י) וְלֹא קָם **נָבִיא** עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים: (יא) לְכָל הָאֵתָת וְהַמוֹפְתִּים אֲשֶׁר שָׁלַח ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֶרְצוֹ: (יב) וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינָיו כָּל יִשְׂרָאֵל:

ופירש רש"י:

וימת שם משה. אפשר משה מת וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע. ר' מאיר אומר אפשר **ספר התורה חסר** כלום, והוא אומר (לעיל לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה, אלא הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע: על פי ה'. בנשיקה: ויקבר אותו. הקב"ה בכבודו, רבי ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו: מול בית פעור. **קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית** לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות: לא כהתה עינו. אף משמת: ולא נם לחת. לחלוחית שבו לא שלט בו רקבון ולא נהפך תואר פניו: בני ישראל. הזכרים, אבל באהרן מתוך שהיה רודף שלום וגותן שלום בין איש לרעהו ובין **אשה** לבעלה נאמר (במדבר כ, כט) 'כל בית ישראל', זכרים ונקבות: אשר ידעו ה' פנים אל פנים. שהיה לבו גם בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר (שמות לב, ה) ועתה אעלה אל ה', (במדבר ט, ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם: ולכל היד החזקה.

שקבל את התורה **בלוחות בידיו**: ולכל המורא הגדול. נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני כל ישראל. שנשאו לכו לשבור **הלוחות** לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, יישר כחך ששברת:

ודרשו חז"ל בגמ' בב"ק (צב, ב):

אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי: חמרא למריה טיבותא לשקייה? אמר ליה, דכתיב: 'וסמכת את ירך עליו, למען ישמעו כל עדת בני ישראל', וכתיב: 'ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו כל בני ישראל'.

ופירשו התוספות:

חמרא למריה וטיבותא לשקייה. כלומר המשקה נותן בעין יפה למי שהוא רוצה, כדאמר במדרש 'טוב עין יבורך' זה משה רבינו ע"ה, שא"ל הקב"ה 'וסמכת ירך', והוא סמך בב' **ידיו**, כדכתיב 'ויסמוך ידיו עליו'.

נקודות לעיון:

- א. ראה להלן באות ח' ש'רוח חכמה' תלוי באמונת חכמים. ויש להבין מה השייכות בין אמונת חכמים - לסמיכה בידים?
- ב. רבינו מביא ראיה לענין סמיכה שתלמיד מסמיך את הרב, ויש להבין שבפסוק זה הסמיכה היא להיפך, שמשה הרב - מסמיך את יהושע התלמיד?
- ג. מבואר בפסוק שהסמיכה הייתה ע"י ידי משה, ולהלן מבאר רבינו שסמיכה זו הייתה על ידי 'יד ה'". ויש להבין היכן מבואר שידי משה חשובים כידי ה'?
- ד. פסוק זה מופיע לאחר ענין פטירת משה, ויש להבין מדוע הובא דווקא כאן לאחר הסתלקותו?

ביאור המושג "יד כותבת"

ה'ידיים' מבטאות את ירדת השפע מלמעלה. ולכן, לאחר שישראל מתפללים לה', הידיים העליונות מורידות את השפע לעולם. שפע זה יורד לעולם דרך הספירות שבהם הקב"ה מנהיג את העולם, בתחילה יורד השפע לתפארת, וה'יד' של התפארת נקראת 'יד כותבת'. ולאחר מכן יורד השפע הלאה אל המלכות, וה'יד' של המלכות נקראת 'יד חותמת' (תיקו"ז תיקון יח לב:).

שני ידיים אלו שייכים גם לענין התורה. כי ה'יד כותבת' שכתפארת, בה מאיר התורה שבכתב, ששורשה בספירת החכמה. וה'יד חותמת' שבמלכות, בה מאיר התורה שבע"פ, ששורשה בספירת הבינה (תיקו"ז שם).

יצוין שישנם בחינות נוספות בשני ידיים אלו, ה'יד הכותבת' שייכת בדרך כלל לעמודא דאמצעיתא, אך לעיתים מתייחסת לספירת המלכות (תיקו"ז תיקון נה פט.). וכן ה'יד החותמת' היא בדרך כלל במלכות, אך לפעמים מתייחסת לספירת היסוד (תיקו"ז שם לה:), וראה בזה בספר קהלת יעקב (ערך 'יד חותמת' וערך 'יד כותבת').

ביאור המושג "אותיות הַפֶּתַח,

בָּהֶם נִבְרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת"

בריאית העולם ע"י האותיות: הקב"ה ברא את העולם ע"י כ"ב אותיות התורה, ככתוב בספר יצירה (ב, ב) 'עשרים ושתים אותיות, חקקן חצבן שקלן והמירן, צרפן וצר בהם נפש כל היצור, ונפש כל העתיד לצור'. את כ"ב האותיות ניתן לצרף בכמה אופנים, כגון א' עם ב', וכן ב' עם ג', עד לרל"א (231) אפשרויות שונות של צירופים, וכך נברא כל העולם מכל האפשרויות הללו (שם, ד; וע"ע בפ"ד שאותיות אלו נקראים בשם 'אבנים').

כ"ב האותיות נחקקו בעולם האצילות, וע"י צירופיהם ברא הקב"ה את עולמות בי"ע (וזהו בראשית לה. וע"פ שעת רצון שם).

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וְכוּ'*

כתיב בתהלים פרק לג:

(ד) כִּי יֵשֶׁר דִּבְרֵי ה' וְכָל מַעֲשָׂהוּ בְּאֱמוּנָה: (ה) אֲהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד ה' מִלְּאָה
הָאָרֶץ: (ו) בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל צָבָאָם: (ז) כִּנֹּם כִּנְד מִי הָיִם נִתְּן
בְּאֲצֻרֹת תְּהוֹמוֹת: (ח) יִירָאוּ מֶה' כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יִגְוְרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֶל: (ט) כִּי הוּא אָמַר
וַיְהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: (י) ה' הִפִּיר עֲצַת גִּוִּים הִנֵּיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: (יא) עֲצַת ה'
לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר:

ופירש המלבי"ם:

כִּי יֵשֶׁר דִּבְרֵי ה'. שהוא הדבור שבו ברא את המציאות (כמו שיפרש בפסוק ו' 'בדבר ה' שמים
נעשו'), הוא ישר, ר"ל שהנעשה בדברו נוסד על חוקים קבועים ישרים בלתי משתנים, וכן
לא הוסיף על הדבור הזה ולא גרע ממנו. וכל מעשהו באמונה. שהנהגה הטבעית
הסדורה מששת ימי בראשית מצויינת בשם אמונה, כי החקים האלה נאמנים לעד
וקיימים, וה' התחייב להנהיג תמיד החקים האלה ושלא לבטלם, כמו חקות שמים
וארץ יום ולילה קיץ וחורף וכדומה, שלא ימושו לעולם: אוהב צדקה ומשפט. וע"ז
לא יספיקו החוקים הטבעיים, כי בהנהגת יושבי הארץ שהם בעלי בחירה וכו', והם
בוחרים לפעמים לעשות טוב ולפעמים ברע, יחויב שכן ינהוג עמם ה' לעשות צדקה
עם הצדיקים ומשפט עם הרשעים, וזה א"א לפי הנהגת הטבע, שהיא לא תשתנה
ע"י שינוי מעשה בני אדם, כי תהלוכותיה קבועים, ולכן צריך ה' להתנהג עם יושבי
הארץ ע"פ הנהגה ההשגחית שישנה את הטבע לפי המעשים הטובים או הרעים
וכו', שכ"ז הנהגה אחרת נעלה מחקי הטבע שנקראו אמונה, רק הנהגה הנקראת בשם
חסד, ולכן חסד ה' מלאה הארץ, הנהגה שלא התחייב בעת הבריאה בששת ימי
בראשית רק בחסד ה' יסודה ושורשה: בדבר ה' שמים נעשו. שהשמים נוסדו ע"פ
חוקים קבועים בלתי משתנים, וברוח פיו נעשו כל צבאם, יציין כאלו השמים בכללם
נעשו ע"י הדיבור, וע"י הרוח שיצא מפיו בעת הדיבור, שהוא קל מן הדבור עצמו,
נעשו כל צבאם, שהם הכוכבים והמאורות:

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שהעולם נברא ע"י הדיבור של ה', ורבינו מבאר שהעולם נברא ע"י אותיות הכתב. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. המשך הפסוק 'וברוח פיו כל צבאם', מקושר לענין צבא השמים שהם הכוכבים הגלגלים והמזלות (המובאים להלן באות ג'), וכן לענין ה'רוח' המבואר בתורה, ודוק.

כלם בחכמה עשית*

כתיב בתהלים פרק קד:

(יט) עֲשֵׂה יְרַח לְמוֹעֲדִים שְׁמִשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: (כ) תִּשֶׁת חֶשֶׁךְ וַיְהִי לַיְלָה בּוֹ תִרְמָשׁ כָּל חֵיתוֹ יַעַר: וכו' (כד) מֶה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ ה' **כָּלם בַּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ** מְלֹאָה הָאָרֶץ קִנְיָנְךָ: (כה) זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחֹב יָדַיִם שָׁם רָמַשׁ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קִמְנוֹת עִם גְּדֵלוֹת: (כו) שָׁם אֲנִיּוֹת יִהְלֹכוּן לְוִיתָן זֶה יִצְרָתָ לְשֹׁחַק בּוֹ: (כז) כָּלם אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּן לְתֵת **אֲכָלם** בָּעֵתוֹ: (כח) תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֻטוֹן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׁפְּעוֹן טוֹב: (כט) תִּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבְהִלּוּן חֶסֶף רוּחָם יִגְוְעוּן וְאֵל עֲפָרָם יִשׁוּבוּן: (ל) תִּשְׁלַח רוּחְךָ יִבְרָאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: (לא) יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם **יִשְׁמַח** ה' בְּמַעֲשָׁיו:

ופירש רש"י:

למועדים. למנות בו זמנים ורגלים, לפי עת חידוש הלבנה: שמש ידע מבוואו. שלא שינה סדר מהלכו, אבל ירח לא ידע מבוואו, פעמים שבא בארוכה ואינו עובר בתוך י"ב שעות מן המזרח ועד למערב, פעמים שבא בקצרה ועובר מן המזרח למערב בתוך י"ב שעות (ר"ה כה): תשט חשך ויהי לילה. בכל יום אתה מחשיך ומעריב את השמש, והיה לילה, ובו תרמוש כל חיתו יער: קניניך. מקנה קנין שלך כמו (בראשית יד) קונה שמים וארץ הכל קנוי לך: תוסף רוחם. לשון כליון ומיתה: תשלח רוחך. בתחיית המתים:

ופירש המצודת דוד:

מה רבו. מה מאוד רבו: כולם. כל מעשיך עשית בחכמה: תתן. ר"ל פעמים **בצמצום** עד ילקטון מעט מעט, ופעמים בהרווחה עד ישבעון טוב: תסתיר פניך. אבל בעת

תסתיר מהם פניך מכל וכל, אז יאחזם בהלה ופחד: 'ישמח ה' במעשיו. כי לבשר ודם יבוא לפעמים עצבון במעשה ידיו, כאשר תהיינה לרעתו, אבל לא כן בהמקום ב"ה:

נקודות לעיון:

- א. הפסוק נקט לגבי בריאת העולם לשון 'עשית', ויתכן לקשר לעוד ב' מקומות במאמר שמוזכר לשון זו: א. באות ה', שע"י מי המחלוקת 'נעשים' עצות שלימות. ב. באות ו', שע"י המחלוקת 'נעשה' ריבוי ספרים.

הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל*

כתיב בדברי הימים א' פרק כח, כשמינה דוד את שלמה בנו שימלוך תחתיו, ומסר לו את דבר ה' שהוא יבנה את ביהמ"ק, ונתן לו את מידות ביהמ"ק שקיבל בנבואה משמואל הנביא:

(ט) ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יניחך לעד: (י) ראה עתה כי ה' בחר בך לבנות בית למקדש חזק ועשה: (יא) ויתן דויד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגזזויו ועלייתיו וחדריו הפנימים ובית הכפרת: (יב) ותבנית כל אשר היה ברוח עמו לחצרות בית ה' ולכל הלשכות סביב לאצרות בית האלהים ולאצרות הקדשים: (יג) ולמחלקות הכהנים והלוים ולכל מלאכת עבודת בית ה' ולכל כלי עבודת בית ה': וכו' (יט) הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל כל מלאכות התבנית: (כ) ויאמר דויד לשלמה בנו חזק ואמץ ועשה אל תירא ואל תחת כי ה' אלהים אלהי עמך לא ירפך ולא יעזבך עד לכלות כל מלאכת עבודת בית ה':

ופירש רש"י:

בלב שלם. בלבב שלם לא נאמר, שיהא משמע שני לבבות, אלא בלב שלם שלא יהיה לך אלא לבב אחד לאבינו שבשמים, וכן יסד הפייט (בקדושתא דמוסף של יום א' דר"ה) 'שני לבבות לך כאחד לאחד': כי כל לבבות דורש ה'. כאן נופל לומר לבבות, כל לבבות דורש ה', בין טוב ובין רע: וכל יצר מחשבות מבין. בב"ר שנינו קודם שנוצר יציר,

מבין הקב"ה מה שאדם עתיד **להשוב**: תבנית האולם. ארכו ורחבו וגבהו: אשר היה ברוח עמו. כאשר הראהו שמואל הרואה, כדרכים לקמן המה יסד דוד ושמואל הראה. ורבותינו אמרו 'וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בניות ברמה', עוסקין היו בבניינו של עולם, הוא בית המקדש, ולמד לו אותה שעה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד בכמה שנים: הכל בכתב. פתרון הכל בכתב, סדר לו סכום משקל ומשקל של כל כלי וכלי, שמואל הראה: כל מלאכות התבנית. תבנית הבית חכמני והשכילני, כמו תבנית אורך ורוחב וגובה, והכל דרש שמואל מן התורה ברוח הקודש:

ועוד פירש המלבי"ם:

הכל בכתב מיד ה'. שכל זה השגתי בנבואה, שיד ה' בא על השגת הנבואה, כי שמואל מסר כ"ז בנבואה: עלי השכיל. שהשכל הטוב בא על רוח"ק, שהשיג ברוח"ק וישכיל כל מלאכת התבנית וכל סודותיו וצפונותיו:

נקודות לעיון:

- א. בפסוק מבואר שדוד זכה לחכמה ע"י כתב מיד ה', ורבינו מבאר שכתב ידינו בעצמו הוא בחינת חכמה. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?
- ב. יש להבין ממי נסמך דוד, שעיי"ז זכה לכתב בחינת חכמה? וכן יש לדייק האם ענין זה שייך לענין הבאתו של דוד בקהל, המובאת לעיל באות א'?
- ג. הפסוק עוסק בענין בנין ביהמ"ק ששם האבן שתיה, ויש לעיין כיצד בית המקדש שהוא אבן השתיה בעצמו, והוא החכמה עלאה ששם נרשם כל הצמצומים, הוא בעצמו יש לו כתב וגבול של צמצום הנמשך מיד ה'?

וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בַּבְּתוּבִים*

כתיב בבמדבר פרק יא, לאחר שבני ישראל התלוננו שאין להם בשר, ומשה התאונן לה' שאינו יכול לשאת לבדו את משא העם, וה' ציווהו שימנה שבעים זקנים שיעזרו לו, וה' יוריד לישראל שליו, ולאחר שמינה את הזקנים, נשאו שני זקנים במחנה בשם אלדד ומידד, שהם התנבאו במחנה:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מָצִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת **מִשְׁאֵל** כָּל הָעָם הַזֶּה עָלַי: (יב) הֲאֵנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי יִלְדֹתִיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כְּאִשֶּׁר יִשָּׂא הָאָמֵן אֶת הַיֶּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו: (יג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁמְרָיו וְלִקְחָתָא אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתִּיצְבוּ שָׁם עִמָּךְ: (יד) וַיִּרְדְּתִי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ בְּמִשְׁאֵל הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֶתָּה לְבַדְּךָ: (טו) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דְּבָרֵי ה' וַיֹּאסֶף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אִתָּם סָבִיבַת הָאֹהֶל: (טז) וַיִּרֶד ה' בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ: (יז) וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בַּבְּתוּבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: (יח) וַיִּרֶץ הַנֶּעֱר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: (יט) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִשֵּׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה כֵּלָאִם: (כ) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֶתָּה לִּי וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

ופירש רש"י:

אשר ידעת כי הם וגו'. אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם, שנאמר (שמות ה, יד) ויכו שוטרי בני ישראל, עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן: ולקחת אותם. קחם בדברים, אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום: והתיצבו שם עמך. כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד, ויאמרו חביבין אלה שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה: ושמת עליהם. למה משה דומה באותה שעה, **לנר** שמונח על גבי מנורה והכל מדליקין הימנו, ואין **אורו** חסר כלום: ונשאו אתך. התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני, שהם טרחנים וסרבנים: ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפורש בספרי, ואונקלוס תרגם ולא פסקין, שלא פסקה נבואה מהם: וישארו שני אנשים. מאותן שנבחרו, אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו: והמה בבתבים.

במבוררים שבהם לסנהדרין, ונכתבו כולם נקובים בשמות, וע"י גורל, לפי שהחשבון עולה ל"ב שבטים, ששה ששה לכל שבט ושבט חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה. אמר משה, אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד. מה עשה, נטל שבעים ושנים פתקין וכתב על שבעים זקן, ועל שנים חלק. וברר מכל שבט ושבט ששה, והיו שבעים ושנים. אמר להם טלו פתקיכם מתוך קלפי, מי שעלה בידו זקן, נתקדש, ומי שעלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך: וירץ הנער. יש אומרים גרשום בן משה היה: בלאם. הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם. דבר אחר תנם אל בית הכלא, לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכנים את ישראל **לארץ**: המקנא אתה לי. הקנאי אתה לי, הקנאתי אתה מקנא:

ודרשו חז"ל בגמ' בסנהדרין (יז, א):

וישאלו שני אנשים במחנה. יש אומרים בקלפי נשתיירו וכו'. מה עשה? בירר ששה ששה, והביא שבעים ושנים פיתקין, על שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק, בללן ונתנן בקלפי, אמר להם: בואו וטלו פיתקיכם! כל מי שעלה בידו זקן אמר: כבר קידשך שמים, מי שעלה בידו חלק. אמר: המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך? וכו' רבי שמעון אומר: במחנה נשתיירו. בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: אספה לי שבעים איש אמרו אלדד ומידד: אין אנו ראויין לאותה גדולה, אמר הקב"ה: הואיל ומיעמדתם עצמכם. הריני מוסיף גדולה על גדולתכם. ומה גדולה הוסיף להם. שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו, והם נתנבאו ולא פסקו.

ופירש רש"י:

ושנים חלק. לא נכתב עליהן זקן. מי שעלה ביד חלק בכו'. ושנים מאותן שבעים שהלכו ליטול עלה בידו חלק, ונשתיירו שני פתקין שהיו כתובין בקלפי שהיו של אלדד ומידד שלא הלכו ליטול, שנתיירו שלא יעלה בידן חלק.

נקודות לעיון:

א. יש להבין כיצד רבינו מוכיח מפסוק זה שע"י הסמיכה נותן כח בכתובים, והרי לא היה שום כח בכתבים עצמם? וכן לא היה כלל בכתבים אלו דברי תורה, או דרכי הנהגה?

- ב. יש להבין מדוע מינה ה' את הזקנים שיסייעו למשה, דווקא לאחר שעם ישראל ביקש את השליו?
- ג. וכן יש להבין מדוע מינה משה את הזקנים, ולא מינה את תלמידו יהושע? וכן למה הוצרך למנות את יהושע, לאחר שכבר מינה את הזקנים?
- ד. ועוד יש להבין מדוע לא סמך אותם בידו כפי שסמך את יהושע, אלא סמך אותם רק ע"י הכתב?

לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוּב*

כתיב בתהלים פרק קמט:

(א) הִלְלוּיָהּ שִׁירוּ לָהּ שִׁיר חֲדָשׁ תִּהְלֹתוֹ בְּקֹהֶל חֲסִידִים: (ב) **יִשְׁמַח** יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹי בְּנֵי צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמִלְכָּם: (ג) יִהְלְלוּ שְׁמוֹ בְּמַחֲוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר וְזָמְרוּ לוֹ: (ד) כִּי רוּצָה ה' בְּעַמּוֹ יִפְאָר עַנּוּיִם בִּישׁוּעָה: (ה) יַעֲלִזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יִרְנְנוּ עַל מִשְׁכָּבוֹתָם: (ו) רֹמְמוֹת אֵל בְּגִרוֹנָם וְחָרֵב פִּיפְיֹת **בְּיָדָם**: (ז) לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגִוּוֹם תּוֹכַחַת פְּלֹאֲמִים: (ח) לְאַסֹּר מַלְכֵיהֶם בְּזָקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בְרוֹזַל: (ט) לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידֵי הִלְלוּיָהּ:

ופירש רש"י:

רוממות אל בגרונם. והם, הרוממות, יהפכו לחרב פיפיות בידם: משפט כתוב. ונתתי את נקמתי באדום וגו' (יחזקאל כה), ואם תאמר עדיין לא נולד יחזקאל כשאמר דוד זאת, נתנבא דוד על קץ הגאולה, וכשיבא הקץ כבר כתוב הוא המשפט זה ימים רבים:

נקודות לעיון:

- א. בביאור רבינו מבואר שהמשפט הכתוב אינו נקמה, אלא עשיית משפט ישר אצל האומות בתוך כתב ידם, ובפשט הפסוקים הכוונה לנקמה ועונש בגויים, ויש להבין כיצד שני הפירושים משלימים זה את זה?

מקדש מעט*

כתיב ביחזקאל פרק יא, בנבואתו על בני ירושלים שעתידיים לגלות ממנה, ועל בני הגלות שעתידיים לשוב לירושלים:

(יד) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: (טו) בֶּן אָדָם אַחִיד אַחִיד אֲנִשִּׁי גְאֻלְתְּךָ וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּלָה אֲשֶׁר אָמְרוּ לָהֶם יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם רַחֲקוּ מֵעַל ה' לָנוּ הִיא נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה: (טז) לָכֵן אֶמַר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' כִּי הִרְחַקְתִּים בְּגוֹיִם וְכִי הִפְצִיתִים בְּאֶרְצוֹת וְאֹהֵי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מֵעַט בְּאֶרְצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם: (יז) לָכֵן אֶמַר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְאֶסַּפְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֶרְצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַתֶם בָּהֶם וְנִתַּתִּי לָכֶם אֶת אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל: (יח) וּבָאוּ שָׁמָּה וְהִסִּירוּ אֶת כָּל שְׁקוּצִיָּה וְאֶת כָּל תּוֹעֲבוּתֶיהָ מִמֶּנָּה: (יט) וְנִתַּתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶּן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרְתִּי לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׁרְךָ וְנִתַּתִּי לָהֶם לֵב בָּשָׂר: (כ) לְמַעַן בְּחַקְתִּי יֵלְכוּ וְאֶת מִשְׁפָּטִי יִשְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: (כא) וְאֵל לֵב שְׁקוּצִיָּהֶם וְתּוֹעֲבוּתֵיהֶם לָכֶם הִלֵּךְ דֶּרֶכְכֶם בְּרֹאשִׁם נִתַּתִּי נָאִם אֲדֹנָי ה':

ופירש רש"י:

אחיד אחיד. גלות שומרון וגלות יכניה, וכל בית ישראל שהלכו בגולה: אשר אמרו להם. אשר אמרו עליהם יושבי ירושלים שלא גלו עם יכניה, שהמליך עליהם נבוכדנצר את צדקיהו, ועתה גם הם משחקים על אחיהם שגלו, ואומרים עליהם רחקו מעל ה': למקדש מעט. לבתי כנישתא דאינון יתבין תניין לבית מקדשא (ר"ל אשרה שכינתי בבתי הכנסיות שלהם, ועם כי רחקו מן מקדשי שהוא המקדש הגדול אשר בירושלים, יהיה להם במקומו מקדש מעט): לב בשר. לב רך ונוח להכנע: ואל לב שקוציהם וגו'. ואותם אשר אל לב שקוץ ותועבות לבם הולך, שנשארו בירושלים שלא גלו, וטועים בעכו"ם ושקוצים: דרכם בראשם נתתי. שאוציא עליהם חרב ושבי וילכו בגולה:

נקודות לעיון:

- א. מדוע לב האבן הוא דבר לא טוב, הלא האבן מרמזת לאבן שתיה?
- ב. יש לעיין מה הקשר בין ה'מקדש מעט', לענין הכתב המובא לעיל בפסוק 'הכל בכתב מיד ה' שסובב על בית המקדש, וכן על ענין אבן השתיה המובאת בסוף התורה?

אִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחֲבִים

איתא בגמ' ב"ב (קנח, ב), בענין ספק בנכסים של אישה שנפטרה יחד עם בנה במפולת של בית, ואין יודעים מי מהם נפטר קודם. ומתעוררת שאלה לגבי ירושת הנכסים. כי אם הָאֵם נפטרה קודם, אזי הנכסים עוברים לבנה שהיה עמה, ועכשיו שמת הבן - יִרְשׁוּ יורשי הבן את הנכסים. ואם הבן נפטר לפני האם, הנכסים כולם שלה, ואחי האם ירשו את נכסיה:

מתני'. נפל הבית עליו ועל אמו. אלו ואלו מודין שיחלוקו. אמר ר"ע מודה אני בזו שהנכסים בחזקתן. גמ'. בחזקת מי? ר' אילא אמר: בחזקת יורשי האם; ר' זירא אמר: בחזקת יורשי הבן. כי סליק רבי זירא, קם בשיטתיה דרבי אילא. אמר רבי זירא, שמע מינה: **אִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחֲבִים**. וטעמא מאי? אמר אביי: הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט.

ופירש הרשב"ם:

בחזקת מי. אדר' עקיבא קאי. בחזקת יורשי האם. כדמפרש לקמיה, הואיל והוחזקה נחלה לאותו השבט, שכל ימי חיי האשה לאחר שמת בעלה היה כל מְמוֹנָה בחזקתה, והרי היא משבט אביה, ואפילו כתובתה ותוספתה שנכתה מבעלה משבאו לידה הרי הן בחזקת שבט אביה, שהיא מתייחסת אחר שבט אביה. בחזקת יורשי הבן. דמשמת בעלה, היה בן ראוי ליורשה קודם לכל קרוביה מצד האב. אמר ר' זירא שמע מינה **אִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחֲבִים**. שמשעליתי לא"י נתתי את לבי לצאת משיטתי הראשונה ולעמוד על אמיתת דברים. מאי טעמא. הדר ביה ר' זירא. באותו השבט. של אם.

ועוד פירש היד רמה:

ש"מ **אִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחֲבִים**. דהא אנא לא נחתי לעומקא דהאי דינא עד דסלקי לארץ ישראל.

ואיתא בזוהר (רע"מ פנחס רמה):

את י' מן הוי"ה, איהי אתעטף ב**אור** ואתעביד אור, והיינו **אִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחֲבִים**, בגין דאת י' דאיהי **חכמה** באור, והיינו אור דאתעטף ביה כד **ברא עלמא**, הדא הוא דכתיב (תהלים קד) עוטה אור כשלמה, והאי איהו (בראשית א) יהי אור, יהי אור.

תורה ס"א קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

מתוק מדבש:

אות י' מן השם הוי"ה (שהיא בחכמה), היא נתעטפה ב'אור' (של החסד דו"א) ונעשה או"ר עם י' אוי"ר (שהוא סוד התפארת), והיינו אורא דארץ ישראל מחכים, לפי שאות י' שהיא החכמה נתלבשה באויר שבתפארת, והחסד הוא האור שנתעטף בו הקב"ה (שהוא החכמה) כשברא את התפארת הנקרא עולם, זהו שכתוב עומה אור כשלמה (ואז נוטה שמים כיריעה, ושמם הוא התפארת), וזהו שכתוב יהי אור, היינו שע"י שנתלבשה אות י' באור נעשה אויר.

ועוד איתא בתיקון"ז (תיקון כב סד):

אורא דכ"א, אורא דארץ ישראל, דאיהי מחכים, מסטרא דחכמה דאיהי י'.

מתוק מדבש:

אויר המהור, שהוא האויר של ארץ ישראל, שהוא 'מחכים', הוא מצד החכמה שהיא סוד י' דשם הוי"ה.

נקודות לעיון:

- א. ר' זירא סבר בתחילה שהולכים אחר חזקת הירושה, והבן הוא יורש קודם לאם. כשעלה לא"י החכים כר' אילא שהולכים אחר חזקת הממון, והאם היא מוחזקת בממון. ויש להבין איך שייכת חכמה זו לענין א"י?
- ב. ראה עוד בענין 'אורא דא"י מחכים', להלן באות ג' בביאור המושג 'הנשמה נקראת גלגלתא'.
- ג. רבינו מבאר שאורא דא"י מחכים ע"י הכתיבה, כי הקולמוס כותב באויר. ויש להבין שהרי הקולמוס כותב על הנייר ולא באויר?

אות ג'

כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו',
איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים,
הוי אומר: זה חשוב תקופות ומזלות*

כתיב בדברים פרק ד':

(א) ועתה ישראל שמע אל החקים ואל **המשפטים** אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את **הארץ** אשר ה' אלהי אבותיכם נתן לכם: (ב) לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות ה' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם: וכו' (ה) ראה למדתי אתכם חקים **ומשפטים** פאשר צוני ה' אלהי לעשות בן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה: (ו) ושמרתם ועשיתם **כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים** אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם **חכם ונבון** הגוי הגדול הזה: (ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו: (ח) ומי גוי גדול אשר לו חקים **ומשפטים** צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום:

ופירש רש"י:

לא תוסיפו. כגון חמש פרשיות בתפילין, חמשת מינין בלולב, וחמש ציציות, וכן ולא תגרעו: ושמרתם. זו משנה: כי הוא חכמתכם ובינתכם וגו'. בזאת תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים:

ודרשו חז"ל בגמ' בשבת (עה, א):

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: המותח חוט של תפירה בשבת, חייב חטאת. והלומד דבר אחד מן המגוש, חייב מיתה, והיודע לחשב תקופות ומזלות ואינו חושב, אסור לספר הימנו (לדבר בשבחו). מגושתא, רב ושמואל, חד אמר: חרשי, וחד אמר: גדופי. תסתיים דרב דאמר גדופי, דאמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: הלומד דבר

אחד מן המגווש. חייב מיתה. דאי סלקא דעתך חרשי, הכתיב 'לא תלמד לעשות'. אבל אתה למד להבין ולהורות, תסתיים. אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב, עליו הכתוב אומר 'ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו'. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מניין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות, שנאמר 'ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים', איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים, הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות.

ופירש רש"י:

המותח חוט של תפירה. בנג התפור ועומד, והניח החוט ארוך, ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת, וחוט התפירות נמשכין, ומותח את ראשי החוט להדק ולחבר, זו היא תפירתו, וחייב. וחלומד דבר אחד מן המגווש. מין הממשיכו לעבודה זרה, אפילו דבר תורה אסור ללמוד ממנו. והיודע כו'. הני תלת שמעתתא שמעינהו רב זוטרא מרב כי הדדי, וגרסינהו. אמגושא. דאמרינן בכל דוכתא, רב ושמואל פליגי ביה. חרשי. מכשף. גרופי. מין האדוק בעבודה זרה, ומגרף תמיד את השם, ומסית אנשים לעבודה זרה. דאי סלקא דעתך חרשי. ומעמא משום דכתיב לא ימצא כך וגו', וקא חשיב מכשף. והא כתיב. לעיל מינה, לא תלמד לעשות, כדי שתעשה. להבין. שתוכל לעמוד בהן, ואם יעשה נביא שקר לפניך, שתבין שהוא מכשף. תסתיים דגרופי הוא. הלכך כל דבריו דברי עבודה זרה, והסתלק מעליו שלא ישיאך. לעיני העמים. שחכמה הניכרת היא, שמראה להם סימן לדבריו בהילוך החמה והמזלות שמעדין כדבריו, שאומר שנה זו גשומה והיא כן, שנה זו שחונה והיא כן, שכל העיתים לפי מהלך החמה במזלותיה ומולדותיה, במזל תלוי הכל לפי השעה המתחלת לשמש בכניסת החמה למזל.

נקודות לעיון:

א. ברש"י על הפסוק מבואר ששמירת ה'משנה' היא החכמה והבינה לעיני העמים, וחז"ל מפרשים לענין חשבון המזלות, ורבינו מפרש זאת לענין סוד העיבור. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד פירוש רש"י הפשוט על הפסוק, וכן הפשט של חז"ל, והפירוש של רבינו, מתחברים שלושתם ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

- ב. להלן מפרש רבינו 'לעיני העמים', שמודיעים להם החכמה, ואח"כ אין יודעים. ויש להבין מדוע הודעה זו נקראת 'לעיני העמים', היה צריך לומר 'לאזני העמים'?
- ג. להלן מפרש רבינו 'שיש שכל שיכולין להראות החכמה לעיניהם לבד, אבל עצם סוד החכמה נשאר אצלנו'. ויש להבין האם שכל וחכמה זו (כלומר, להראות להם - וישאר אצלנו), היא חלק מעצם חכמת סוד העיבור?
- ד. לפי דברי רבינו 'חישוב תקופות ומזלות' היא ידיעת העתידות וההשתנות, ויש להבין: 1] שלכאורה אנו צריכים להתרחק מידיעת העתידות. 2] מה הקשר בין חישוב תקופות ומזלות לידיעת העתידות. 3] מה הקשר בין ידיעת העתידות לכל מהלך התורה?

ביאור המושג "סוד העיבור"

הקדמה: ישנם ארבעה בחינות בסוד העיבור; א' תהלוכי גלגלי הרקיע, שעל פיהם נקבע עיבור החודש והשנה ועוד. ב' העתידות והשינויים שיתרחשו בעולם. ג' ע"פ הקבלה והחסידות ישנם ענינים עמוקים שנרמזים בסוד העיבור. ד' רבינו מוסיף סוד נוסף, שחלק מהסוד הוא - שגם כאשר מגלים אותו לגוים - עדיין הוא נשאר סוד, ונשאר אצל עם ישראל.

השתלשלות סוד העיבור: סוד העיבור, שהוא הדרך כיצד לחשב את השנים והחודשים, היה גנוז אצל הקב"ה קודם בריאת העולם, והקב"ה היה מעבר את השנה לבדו. הקב"ה מסרו לאדם הראשון, שעל זה נאמר 'זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם'. אדם מסרו לחנוך, חנוך לנח, ונח לשם. שם מסר לאברהם אבינו, אברהם ליצחק, ויצחק ליעקב. יעקב מסר את הסוד ליוסף, ולאחר פטירת יוסף ואחיו התמעטו העיבורים, וכך הם עתידים להתמעט באחרית הימים, עד שיבוא מלך המשיח (פרקי דר"א ח).

סוד העיבור ע"פ הפשט: סוד העיבור נכתב בברייתא, באופן של רמזים שקשה להבינם (רש"י ר"ה כ:). וכתב הרמב"ם (קידוש החודש יא) שכל מי שליבו תאב לדברי חכמה ורוצה לעמוד על הסודות, יתאוה לידע את הדרכים שמחשבין בהם את החודש. ובדרכי החשבון האלו, יש מחלוקות גדולות בין חכמי הגוים הקדמונים שחקרו על חשבון התקופות, וחכמים גדולים השתבשו בהם. ולחכמי ישראל נודעו דרכי

החשבונות מרוב הימים והבדיקות והחקירות, וכן ע"פ קבלות שקיבלו מהחכמים, וע"פ ספרים שאינם ידועים לכל. דרכים אלו הם רחבים ועמוקים, והם נקראים 'סוד העיבור', שאין החכמים מוסרים אותו אלא לסמוכים נבונים.

בנוסף לכך, גם מה שהשיגו חכמי הגוים, לא היתה זו השגה רק בעצם הידיעה, כגון כמה שנים היא הקפת השמש וכיו"ב, אבל הם לא יודעים כלל מה הטעם לכך. ולכן אף שהם יודעים קצת חשבונות, אבל מאחר שאינם יודעים את הטעמים לכל דבר, לכן אין חכמתם נקראת בשם 'חכמה', ולכן כתוב 'כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים' (באר הגולה ו, ז).

גילוי הסוד: מבואר בגמרא (כתובות קיא.) שהקב"ה השביע את עם ישראל כשיצאו לגלות, שלא יגלו את סוד העיבור לאומות העולם (רש"י שם), כי על סוד זה נאמר 'כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים' (תוס' שם). ואילו היו הגוים יודעים מסוד העיבור בשלימות, היו כל הגוים מתגיירים ובאים לחסות בצל השכינה (עבודה"ק ד, ב).

ואף כאשר היו בית הדין יושבים לדון בדיני העיבור, ואזי היו משתמשים בסוד זה, לא היו מגלים אותו רק לאלו שהוזמנו לשבת עם הבי"ד, ולכן הוא נקרא 'סוד' העיבור (ערוך ערך סד). ואכן, למדים חז"ל מהפסוק 'החודש הזה לכם', שקידוש החודש מסוד לחשובי הדור בלבד (רש"י ר"ה כב.). ואין דנים בעיבור השנה, אלא זקני ישראל שיוודעים את סוד העיבור (שוח"ט תהלים יט, י).

פנימיות סוד העיבור: למרות שבפשטות כולל הסוד את חשבון התקופות והמזלות, אך לאמיתו של דבר הוא סוד מכלל סתרי התורה, שהוא שייך לענין היחוד והחיבור העליון של החמה עם הלבנה, וא"א להשיגו במחקר השכל האנושי (עבודה"ק שם). וכתב הרמב"ן (האמונה והבטחון טו) שסוד העיבור הוא מסודות הקבלה, ואין מוסרין סוד העיבור אלא למי שיש לו מסורת החכמה בידו.

סוד זה שייך גם לעניני הנהגת ה' בעולם, ועליו נבנה ספר איוב בסוד צדיק ורע לו רשע וטוב לו (ריקאנטי בראשית לח, ח). ועיקר סוד העיבור הוא חסרון הלבנה [בחינת יהושע התלמיד], שנשלם ומתעבר ע"י החמה [בחינת משה הרב] (ביאור"ל סא, מג).

מלכות דוד [וכן מלכות משיח הבאה משורש מלכות דוד], גם היא נרמזת בסוד העיבור בבחינת הלבנה. ולכן נאמר בגמ' (ר"ה כה.) שאחר שקידשו את החודש שלחו סימן 'דוד מלך ישראל חי וקיים', כי כמו שהלבנה הולכת ומתחסרת, אבל אח"כ

חוזרת ונולדת ומאירה, כך מלכות דוד אע"פ שהיא נחסרת בגלות, אבל לעתיד תחזור ותתחדש (מהרש"א סנהדרין לח.).

שורש כל דרכי ההתחזקות שגילה רבינו, וגילוי אור ה' בתוך כל ההסתרות, הוא טמון וגנוז בסוד העיבור, כי כל ההסתרות שורשם במיעוט הלכנה. והגילוי של סוד העיבור הוא שדווקא בתכלית ההסתרה שם הלכנה קרובה ביותר אל החמה, ואורה גודל ביותר, אלא שאינה נראית לעין אדם (ליקו"ה ר"ח ג, ב.).

עיבור ולידה: סוד נוסף שממון בסוד העיבור הוא סוד הלידה, הן לידת האדם, והן לידת המוחין והשכל (ע"ח כח, א.).

תהליך יצירתו של האדם מורכב משלושה שלבים: עיבור, יניקה וגדלות. בימי העיבור, העובר נעלם לגמרי באמו, ואין לו קיום משל עצמו. לאחר מכן, כאשר הוא נולד, מתגלה כבר גוף בפני עצמו, אבל עדיין הוא ניזון מאמו ותלוי בה. בשלב השלישי, כשהוא נגמל, אז הוא נעשה אדם נפרד, שהולך בעצמו ומזין את עצמו, וזהו הנקרא שלב הגדלות (נדה מ. ובדברי האריז"ל).

ע"פ הפנימיות, כל תהליך של יצירה, גשמית ורוחנית, מורכב משלושה שלבים אלו, שנקראים בלשון הקבלה: עיבור, יניקה ומוחין. בזמן העיבור, השפע נעלם לגמרי, ולכן בזמן זה יש בחי' דין, שזהו הטעם ש'עיבור' הוא גם מלשון 'עֲבָרָה'. בנוסף, גורם העיבור לזיכוכ הולד מהקליפות שמקיפות אותו (שער הגלגולים הקדמה יב). בשעת הלידה, השפע מתחיל לצאת מן הכח אל הפועל, והדין מתחיל להתמתק, אך הוא נמתק לגמרי רק בשעת הגדלות והמוחין.

סוד חגלגול: בנוסף רומז סוד העיבור ל'סוד גלגולי הנשמות', וכך משה רבינו מתגלגל ומתעבר בכל דור כדי לתקן את עם ישראל, ככתוב 'ויתעבר ה' בי למענכם' (זוהר רע"מ פנחס רמז. ע"פ ס' הליקוטין ואתחנן).

פנימיות הענין הוא מכיון שהגלגול מתנהג בעולם במידת הדין, שהוא מלשון כעס ועֲבָרָה, ולכן באות הנשמות מדור לדור (רבינו בחי' דברים ג, כו). אבל משה רבינו מתגלגל בכל דור ובכל הגלויות, כדי לזכות את כל הדור (של"ה פסחים מצה עשירה רסו).

ונשמת שדי תבינם*

כתיב באיוב פרק לב, במענה אליהוא לאיוב ורעיו, שטען ואמר שאע"פ שהם זקנים ממנו, אבל אין בדבריהם חכמה, כי הם הרשיעו את איוב בדבריהם, ולא דיברו איתו מסוד הנהגת דרכי ה':

(ו) וַיַּעַן אֱלֹהֵי הַבּוֹזֵי וַיֹּאמֶר צָעִיר אֲנִי לַיָּמִים וְאַתֶּם יֹשִׁישִׁים עַל כֵּן זָחַלְתִּי וְאַיֶּרָא מַחֲוֹת דַּעִי אֶתְכֶם: (ז) אֲמַרְתִּי יָמִים יִדְבְּרוּ וְרַב שָׁנִים יִדְעוּ **חֲכָמָה**: (ח) אֲכֵן רוּחַ הָיָא בְּאַנוּשׁ וְנִשְׁמַת שְׁדֵי תְּבִינָם: (ט) לֹא רַבִּים יִחְכְּמוּ וְזִקְנִים יִבְיִנוּ **מִשְׁפָּט**:

ופירש רש"י:

זחלתי. **יראתי**: אכן רוח היא באנוש. **החכמה**, ולא ע"י ימים וזקנה, אלא רוח המקום הוא:

ופירש המצודת דוד:

אמרתי. כי אמרתי כמו שמרבית הימים ילמדו הדבור להילד היולד, כן רוב השנים יודיעו חכמה לבעליהן, כי לפי רוב השנים ירבו בחקירה והשתדלות העיון, ולזה אמרתי מה ידעתי אשר לא ידעו המה, ובעבור זה חדלתי אמרי כי יראתי פן אהיה לבוז: אכן. באמת רואה אני עתה כי רוח השכלי הבאה מה' אשר היא באנוש, היא המלמדת חכמה, הנער יהיה או זקן: ונשמת. הנשמה הבאה משדי, היא המבינה את כולם, כנער כזקן: לא רבים. ולכן לא ימצאו בעולם חכמים רבים, אף כי רבים המה אשר שוקדים בעיון החכמה והשתדלות החקירה, כי אין הדבר תלוי כ"א ברוח השכלי, ומעט המה אשר קנו אותה: וזקנים. לומר לא זקנים יבינו **משפט החכמה**, עם כי יאריכו ימי השתדלותם והשקדת חקירותם:

ועוד פירש המלבי"ם:

רוח היא באנוש. הוא רוח נאצל ממרום נטוע בו ממקור נשמתו. ונשמת שדי תבינם. הנשמה שהיא חלק אלהי ממעל היא תשפיע את הבינה על האדם, שבה יבינו את האמתיות ויוציאו דבר מדבר. רוח, ונשמת שדי. לפעמים יבא שם נשמה על הנשמה העליונה, שהיתה חיה ומשכלת, גם טרם רדתה בגויה ונפרדת מן הגוף, והיא תופיע על הרוח אשר בגוף שהוא ג"כ ממרומים, לכן אמר רוח באנוש ונשמת שדי, וכן לדברי המקובלים נשמה גדולה מרוח:

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שהנשמה האלוקית מודיעה ומבינה את החכמה לאדם, ורבינו מבאר שרק הנשמה מבינה את החכמה. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. בפרק הקודם באיוב, מובאים דברי איוב שאמר 'וספר כתב איש ריבי' (המובא להלן באות ה'), ושם מתאונן על צרותיו, ומבקש לדעת מדוע נענש. ועתה עונה אליהוא לרעי איוב שהם לא מבינים את הענין, והוא יכול לגלות את החכמה. ויש להבין כיצד מרומז סוד העיבור בחכמה זו?

יקרא אל השמים מעל, זו הנשמה וכו', ואל הארץ, זה הגוף *

כתיב בתהלים פרק נ:

(א) מִזְמוֹר לְאַסָּף אֶל אֱלֹהִים ה' דָּבָר וַיִּקְרָא אֶרֶץ מִמְזֶרֶח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵי: וכו' (ד) יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעַל וְאֶל הָאָרֶץ לְדִין עֲמוֹ: (ה) אִסְפוּ לִי חֲסִידֵי כְרִיתִי בְרִיתִי עָלֵי זִבְח: (ו) וַיְגִידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט הוּא סֵלָה:

ופירש רש"י:

יקרא אל השמים. לפקוד על שר האומות שבמרום: ואל הארץ. לפקוד על מלכי מצרים: לדין עמו. לנקום נקמת עמו: אספו לי חסיד. ועוד יקרא לשמים ולארץ שיאספו לו הגליות: כרתי בריתי עלי זבח. שקבלו את התורה בברית וזבח (שמות כד):

ודרשו חז"ל בגמ' בסנהדרין (צא, א):

אמר ליה אנמונינום לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד? גוף אומר: נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני, הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו, הריני פורחת באויר כצפור. אמר ליה, אמשול לך משל, למה הדבר דומה: למלך בשר ודם, שהיה לו פרדס נאה, והיה בו בכורות נאות, והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא: בכורות נאות אני רואה בפרדס, בא והרכיבני ונביאם לאכלם. רכב חיגר על גבי סומא, והביאום

ואכלום. לימים בא בעל פרדס, אמר להן: בכורות נאות היכן הן? אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן? אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות? מה עשה, הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף, ודן אותם כאחד. שנאמר **אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. יקרא אל השמים מעל, זו נשמה, ואל הארץ לדין עמו, זה הגוף.**

ופירש רש"י:

בכורות. תאני הבכורות (ראשונות). יקרא אל השמים מעל. כלומר יקרא הקב"ה לנשמה הבאה לו לתוך גופו של אדם, מאל השמים מעל, ויקרא אף אל הגוף, שבא מן הארץ.

נקודות לעיון:

- א. הנה רבינו הביא פסוק וגמרא אלו, להראות שהנשמה נקראת שמים. אבל בקשרי התורה יש לעיין, היכן ראינו כאן בתורה שכל ענין הדין והמשפט הוא בחיבור הגוף והנשמה יחד?
- ב. יתכן לקשר את ענין הדין המובא בפסוק זה, לר"ה שהוא יומא דדינא, כמובא להלן באות ח'.

ביאור המושג "הנשמה נקראת גלגלתא"

ג' ראשי הכתר: כל הספירות הם גילוי אלוקותו בעולם, אך גילוי האין סוף בעצמו אינו רק בספירות הכתר, ולכן נקראת ספירת הכתר 'ראש' לכל הספירות ולכל פרצופי האצילות (ע"ח יג, ב). אך בכתר בעצמו ישנם שלושה דרגות זה למעלה מזה, והם נקראים 'תלת רישין' (שלושה ראשים). ה'שכל הכולל' כלול מכל ג' ראשים אלו (ליק"ה גישין ה"ג; א"ש סא, א), וענינם מבואר באידרא זוטא (וזהר האזינו רפח.).

הראש העליון הוא 'עתיק יומין': הנקרא בשם 'רישא דלא אתיידע', שאין לנו בו כלל השגה [אלא רק כאשר הוא מתלבש בדרגות שלמטה הימנו, כדלהלן].

הראש השני הוא 'גלגלתא': הכתר של פרצוף אריך אנפין. ונקרא בשם 'גלגלתא' מלשון הגולגולת שמקיפה את הראש, כמו כתר שמקיף וסובב את הראש (ע"ח יג, ג).

הראש השלישי הוא 'מוחא סתימאה': החכמה של פרצוף אריך אנפין [ומחמת שהוא סתום, לכן ממנו שורש הדינים, והוא נקרא בשם 'מחשבה' שבו מתברר הכל (א"ש שם)]. חכמה זו סתומה מצד שהיא מכוסה ב'קרומא דאורא' [בחינת אורא דא"י מחכים (שם)].

ג' ראשים של אריך אנפין: אמנם, מכיון שהראש העליון הוא 'רישא דלא אתיידע', לכן מתחלקים שני הראשים התחתונים - לשלושה ראשים בפני עצמם (ע"ח יג, ג), שבהם מתלבש הראש העליון של עתיק יומין:

הראשון הוא 'גלגלתא'. השני הוא 'קרומא דאורא', שהוא ממוצע בין הכתר והחכמה, ובו מתלבשת התפארת דעתיק, בחינת 'עמודא דאמצעיתא' [והוא בחינת האות ו', ומבחינה זו נעשה חודש העיבור, ונשלם יחוד החמה והלבנה (תיקו"ז תיקון כא נט)]. והשלישי הוא 'מוחא סתימאה', ובו מתלבשת הגבורה דעתיק [ולכן שם שורש הדינים, ושם נמתקים (מ"ע סא, ט)].

חלוקת הראשים לנר"נ: בכל פרצוף מחמשת הפרצופים יש בחינת נפש ונשמה, וכך גם בפרצוף אריך אנפין שבו שלושת הראשים הנ"ל. הראש הראשון 'גלגלתא' הוא הנשמה של א"א, הראש השני של 'קרומא דאורא' הוא הרוח של א"א, והראש השלישי 'מוחא סתימאה' הוא הנפש של א"א (ע"ח יג, ד).

ביתר עומק, בכל נשמה ישנם ה' חלקים, והם: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה (ב"ר יד, ט). הנשמה שבראש השני והשלישי הם ה'חיה' שהיא נקראת 'נשמה לנשמה'. והנשמה שבגלגלתא היא ה'יחידה', שהיא הנשמה העליונה שמעל הכל (ערכי הכינויים ח, קמג).

פרי הארץ*

כתיב בישעיה פרק ד, בנבואה על הפורענות שתבוא בזמן החורבן, ועל הטובה שתהיה לצדיקים שישארו לפליטה:

(א) והחזיקו שבע נשים באיש אחד ביום ההוא לאמר לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש רק יקרא שמך עלינו אסף חרפתנו: (ב) ביום ההוא יהיה צמח ה' לצבי ולכבוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת לפליטת ישראל: (ג) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם: (ד) אם רחץ אדני את צאת בנות ציון ואת דמי ירושלם ידית מקרבה ברוח משפט וברוח בער: (ה) וספה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר:

ופירש רש"י:

שבע נשים באיש אחד. מרוב אלמנות רבות: באיש אחד. מבקשות ממנו שישא אותן: אסוף. הטמן חרפתנו כמו ואספתו אל תוך ביתך (דברים כב), שהאשה כשהיא נשואה אין נוהגין בה מנהג הפקר, ומ"א נבוכדנאצר גזר שלא יבעלו א"א, שלא יענשו, לכן היו מבקשות שיהא עליהן שם אישות: יהיה צמח ה'. לכם לנוי: לצבי ולכבוד. הם הצדיקים הנשארים בם, והחכמים תלמידי התורה, בהם יתלו את צבי כבודם: ופרי הארץ. הם בני הצדיקים, פרי עץ חיים, הם יהיו לגאון ולתפארת, אשר בהם יתפארו ויתהללו פליטת ישראל: צבי. הוא נוי, דבר צביון שיש חפץ בו: והיה הנשאר. בהם בציון יתיישבו: והנותר. בכל מקום ישכנו בירושלים: קדוש יאמר לו. כולם יהיו צדיקים, וא"ת צדיקים המתים לפני אותו היום אבר כבודם, ת"ל כל הכתוב לחיי העוה"ב יהיו בירושלים: אם רחץ. כי רחץ. צואת. כלומר העביר עונם ע"י יסורין וביעור מן העולם: ידית. לשון רחיצה: ברוח משפט. ע"י יסורין, שיעלה על רוחו לשפוט אותם: וברוח בער. לבערם מן העולם:

ועוד פירש המצודת דוד:

ביום החוא. ר"ל אחר שיתמרק עון ישראל בקושי ובמרבית היסורים אז תהיה גאולה שלמה ויהיה צמח ה' להדר ולכבוד, והוא משיח בן דוד הנקרא צמח, כמש"ה והקימותי לדוד צמח צדיק (ירמיה כג): ופרי הארץ. גם זה על המשיח יאמר: לפליטת ישראל. להנשארים שחסו במקום ועמדו באמונתם:

ועוד פירש החיד"א בחומת אנך:

ופרי הארץ. פירות שנשתבחה ארץ ישראל לא ימשך מהם שום קלקול, אלא יהיה לגאון ולתפארת:

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שלעתיד יהיה פרי הארץ לתפארת, שהוא רומז על בני הצדיקים או על המשיח, ורבינו מבאר שהוא רומז על הגוף הגשמי של הצדיק. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה? [וע"ע חיי"מ (סי' צא וסי' תקנג), שפסוק זה נאמר על רבינו בעצמו, שהוא מזרע הבעש"ט, ודוק]

רקמותי בתחתיות ארץ*

כתיב בתהלים פרק קלט, שבו משבח דוד את ה' על פעולותיו ביצירת העובר:

(יג) כִּי אֶתָּה קִנִּיתָ כְּלִיָּתִי תִסְכְּנִי בְּבֶטֶן אִמִּי: (יד) אֹדֶךְ עַל כִּי נִזְרָאוֹת נִפְלִיתִי נִפְלְאוֹם מַעֲשֶׂיךָ וְנִפְשִׁי יָדַעַת מְאֹד: (טו) לֹא נִכְחַד עֲצָמִי מִמָּוֶה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בִּסְתֵר רִקְמֹתַי בְּתַחְתִּיּוֹת אֶרֶץ: (טז) גִּלְמִי רָאוּ עֵינַיִךְ וְעַל סִפְרְךָ בָּלֵם יִכְתְּבוּ יָמִים יִצְרוּ וְלוֹ אֶחָד בָּהֶם: (יז) וְלִי מָה יִקְרוּ רַעֲיֶיךָ אֵל מָה עֲצָמוֹ רֹאשֵׁיהֶם:

ופירש רש"י:

כליותי. החושבים כל **מחשבותי**: תסוכני. תסוכני: בתחתיות ארץ. במדור התחתון שבמעיי אמי. [גולמי. זהרתי ותבנית צורתי בטרם הולדי ובטרם בואי לעולם ראו עיניך]: גלמי ראו עיניך. מאז בראת את העולם ראו עיניך את כל גולמי הדורות הבאים: ועל ספרך בולם יכתבו. וכל יצורי עולם כמוני כמוהם, גם כולם בטרם הבראם יחדיו גלויים לפניך: [ימים יצרו ולא אחד בהם. כל מעשה האדם ותכליתיהם גלויים לפניך כאילו יוצרו כבר אע"פ שלא היה אחד מכולם, ולא היה עדיין כאחד בעולם, ואלו הם פלאי מפעלות אלהים ומשפט גבורתו, שעתידות גלויים לפניו טרם

תבאנה, וכן הוא אומר (ירמיה א) בטרם אצרך בבטן וגו'. ס"א אינו]: ועל ספרך כלם יכתבו. **ספר** תולדות אדם שהראית לאדם הראשון: כלם יכתבו. כמו נכתבו: ימים יוצרו ולא אחד בהם. לסוף ימים רבים היו עתידין להבראות ולא היה עדיין אחד מהם נברא בהן, לפי המסורת שכתוב 'ולא' זהו פירוש. ולפי המקרא שהוא נקרא 'ולו', כך פירוש, ימים יוצרו הראהו ימים העתידים להבראות ולחלקו בירר אחד את יום השבת, ד"א זה יום הכפורים לסליחה: ולי מה יקרו רעיד. כנסת ישראל אומרת, מה נכבדו בעיני **הצדיקים** שבכל דור ודור. מה עצמו ראשיהם. חשבון ספירותיהם, לשון כי תשא את ראש בני ישראל (שמות ל):

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שהולד נרקם בתחתיות הארץ, שלפי פשוטו הכוונה לאדמה, ולפירוש רש"י הכוונה למעי אימו, ורבינו מבאר שהוא נרקם מהאוויר [של א"י]. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. לפי דברי רבינו 'תחתיות ארץ' זה ארץ ישראל, ויש לעיין שהלא ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות?

וְהִיְתָה יָדִי אֶל הַנְּבִיאִים הַחֲזוֹזִים שְׂוֹא וְגו' בְּסוּד עָמִי לֹא יִהְיוּ*

כתיב ביחזקאל פרק יג, בתוכחתו על נביאי השקר:

(ב) בֶּן אָדָם הַנִּבָּא אֶל נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּבִאִים וְאָמַרְתָּ לְנְבִיאֵי מַלְכָּם שִׁמְעוּ דְּבַר ה':
(ג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הוּא עַל הַנְּבִיאִים הַנְּבָלִים אֲשֶׁר הִלְכִים אַחֲרֵי רֹנְחָם וּלְבַלְתִּי רָאוּ:
(ד) כִּשְׁעָלִים בְּחֶרְבוֹת נְבִיאֵיךָ יִשְׂרָאֵל הָיוּ: (ה) לֹא עָלִיתֶם בְּפִרְצוֹת וּתְגַדְרוּ גֶדֶר עַל בֵּית
יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד בַּמִּלְחָמָה בַּיּוֹם ה': (ו) חֲזוּ שְׂוֹא וְקֶסֶם כָּזָב הָאֹמְרִים נָאִם ה' וְה' לֹא שְׁלָחָם
וַיַּחֲלוּ לִקְיָם דְּבַר: (ז) הֲלוֹא מִחֲזוֹה שְׂוֹא חֲזוֹיְתֶם וּמִקֶּסֶם כָּזָב אָמַרְתֶּם וְאֹמְרִים נָאִם ה' וְאֲנִי
לֹא דִבַּרְתִּי: (ח) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' יַעַן דִּבַּרְכֶּם שְׂוֹא וְחֲזוֹיְתֶם כָּזָב לָכֵן הִנְנִי אֲלִיכֶם
נָאִם אֲדֹנָי ה': (ט) וְהִיְתָה יָדִי אֶל הַנְּבִיאִים הַחֲזוֹזִים שְׂוֹא וְהַקְּסָמִים כָּזָב בְּסוּד עָמִי
לֹא יִהְיוּ וּבִכְתָּב בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִכְתְּבוּ וְאֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ וִידַעְתֶּם כִּי
אֲנִי אֲדֹנָי ה':

ופירש רש"י:

הנבליים. השוטמים: רוחם. כמו רצונם: כשועלים בחרבות. כשיבא אדם על פרץ
החורבה, אין השועל עומד למולו לעכבו מליכנס שמה, אלא בורח השועל על דרך פרץ אחרת,
ואינו עומד בפרץ להלחם: לא עליתם בפרצות. לא עשיתם מעשים טובים, שתוכלו
לעכב את הרעה מלבא: חזו. לשון נבואה: ויחלו לקיים דבר. ואיך סבורים לקיים
דבריהם, לשון תוחלת:

ופירש המצודת דוד:

אל נביאי ישראל. על נביאי השקר יאמר: לנביאי מלכם. לאלו המתנבאים לבדות
מלכם, לאמור שמעו דבר ה', כאלו ה' שלחם: הוי. יש להתאונן על הנביאים האלה
הנבליים אשר הולכים אחר רצונם, לומר מה שיש עם רצונם, ומה שלא ראו בנבואה:
לא עליתם בפרצות. ר"ל לא עמדתם בתפלה לעכב הפורעניות: ותגדרו. ר"ל לא
החזרתם את ישראל למוטב לעשות תשובה: לעמוד. למען יכלו עמוד במלחמה מול
האויב, בעת בוא מה' תשלום גמול העון: ידי. מכת ידי: בסוד. לא יהיו בקבוצת עמי
להכנס יחד עמהם, להחשב עם ה' כמותם: ובכתב וגו'. להיות נכתב עמהם להחיות
בעולם הנצחי, כמ"ש כל הכתוב לחיים בירושלים (ישעיה ד): לא יבאו. בתוך הבאים
בזמן הגאולה: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול:

תורה ס"א קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

ודרשו חז"ל בגמ' בכתובות (ק"ב, א):

רבי יהושע בן לוי איקלע לגבלא, חזנהו להנהו קטופי (אשכולות ענבים) דהוו קיימי כי עיגלי (גדולות כעגלים), אמר: עגלים בין הגפנים? אמרו ליה: קטופי נינהו, אמר: ארץ, ארץ, הכניסי פירותיך, למי את מוציאה פירותיך, לערביים הללו שעמדו עלינו בחטאתינו? וכו'.

אמר רב חסדא, מאי דכתיב: 'ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי', למה ארץ ישראל נמשלה לצבי? לומר לך: מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו, אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה. דבר אחר: מה צבי זה קל מכל החיות, אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל את **פירותיה**. אי מה צבי זה קל ואין בשרו שמן, אף ארץ ישראל קלה לבשל ואין פירותיה שמנים? תלמוד לומר: זבת חלב ודבש, שמנים מחלב ומתוקים מדבש.

רבי אלעזר כי הוה סליק לארץ ישראל, אמר: פלטי לי מחדא; כי סמכוהו, אמר: פלטי לי מתרתי; כי אותבוהו בסוד העיבור, אמר: פלטי לי מתלת, שנאמר: **והיתה ידי אל הנביאים החוזים שוא וגו', בסוד עמי לא יהיו זה סוד עיבור, ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה סמיכה, ואל אדמת ישראל לא יבואו כמשמעו.**

ופירש רש"י:

אין עורו מחזיק את בשרו. שהעור כוונן וגומד לאחר הפשטו. אינה מחזקת פירותיה. עושה פירותיה מרובין עד אין מקום להצניען. פלטי לי מחדא. נצלתי מאחת מהן מן הקללות האמורות במקרא.

ועוד פירש המהרש"א:

בסוד עמי וגו' זה סוד עיבור כו'. כדאמרינן לעיל **שלא יגלו הסוד** לעובדי כוכבים, וע"כ נקרא 'סוד עמי'. ובכתב ישראל לא יכתבו זו סמיכה. ע"פ מ"ש פרק הפועלים לדידי חזי לי **ספרא** דאדם הראשון, וכתב ביה כו' **רבי לא יתקרי, דהיינו סמיכה:**

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שנביאי השקר ייענשו שלא יחשבו בתוך עם ישראל, ולא יכתבו יחד עם עם ישראל, ורבינו מבאר כדברי חז"ל שסובב על סוד העיבור ועל

הסמיכה. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש חז"ל מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. יש להבין כיצד מבאר רבינו בהלבשה זו את תחילת הפסוק: 'והיתה ידי אל הנביאים החוזים שווא'?

ג. יש לעיין אם יש שייכות בין ה'נביאים החוזים שווא', לבין הרבי שאינו הגון המובא לעיל באות ב'?

ד. צריך עיון דהנה בסדר הפסוק, קודם כל מסתלק סוד העיבור, ואחר כך נחלש כתב היד, ואחר כך מתגרשים מאדמת ישראל. אבל הסדר המבואר בתורה הוא שונה, שקודם כל נחלש כתב היד, ואחר כך מתגרשים מאדמת ישראל, ואחר כך מסתלק סוד העיבור?

ה. עוד יש לעיין דהנה בדברי רבינו לעיל מבואר, שקדושת ארץ ישראל בחוצה לארץ היא רק בבחינת האוויר, ואם כן הגירוש הוא רק מאוירא דארץ ישראל, ולא מ'אדמת ישראל', ולמה בפסוק מבואר ש'אל אדמת ישראל לא יבואו'?

אות ד'

העלו גלוליהם על לבם*

כתיב ביחזקאל פרק יד, כאשר נצטוו להוכיח את הפונים אליו לדרוש את ה', שאף שהם דבקים בע"ז, וא"כ לכאורה אינו מחוייב להשיב להם, אבל ה' הודיע לנביא שיענה לבקשותיהם, כדי שישוּבו בתשובה:

(א) ויבוא אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני: (ב) ויהי דבר ה' אלי לאמר: (ג) בן אדם האנשים האלה העלו גלוליהם על לבם ומכשול עונם נתנו נכח פניהם האדרש אדרש להם: (ד) לכן דבר אותם ואמרת אליהם כה אמר אדני ה' איש איש מבית ישראל אשר יעלה את גלוליו אל לבו ומכשול עונו ישים נכח פניו ובא אל הנביא אני ה' נענית לו בא ברב גלוליו: (ה) למען תפוש את בית ישראל בלבם אשר נזרו מעלי בגלוליהם בלם: (ו) לכן אמר אל בית ישראל כה אמר אדני ה' **שובו והשיבו** מעל גלוליהם ומעל כל תועבותיהם השיבו פניהם: (ז) כי איש איש מבית ישראל ומהגר אשר יגור בישראל ויגור מאחרי ויעל גלוליו אל לבו ומכשול עונו ישים נכח פניו ובא אל הנביא לדרש לו כי אני ה' נענה לו כי: (ח) ונתתי פני באיש ההוא והשמתינו לאות ולמשלים והכרתיו מתוך עמי וידעתם כי אני ה':

ופירש רש"י:

ויבוא אלי אנשים. כולם בלב אחד לרעה לכך נאמר ויבוא: העלו גלוליהם על לבם. לבם אל גלוליהם לעבוד: נתנו נכח פניהם. להיות להם עכו"ם תמיד **למורא** ולאלוה: האדרש אדרש. התראה (היינו שעוד תראה) כי אני אדרוש להם ואשיב על דבריהם, הרבה תמיהות מתקיימות: נענית לו. יקבל תשובה אע"פ שהוא בא לפני ברוב גלוליו, כן תירגם יונתן (ח"ל: אָנָּה יי משתאיל ליה במימרי דאחי למתבע אולפן מן קדמי אף על גב דמתערב בסגי פולחן טענותיה): למען תפוש את בית ישראל וגו'. בדיל לקרבא ית בית ישראל, למתן **תיובתא** בלבהון (כדי לקרב את בית ישראל, ולתת תשובה בליבם): שובו. מדרכיכם: והשיבו. את לבבכם: מעל גלוליהם. אשר העליתם אל לבבכם: השיבו פניהם. אשר

שמתם מכשול עוונכם לנכחם: נענה לו ב'. משתאל ליה במימרי, אדרש לו: ונתתי פני באיש ההוא. אחרי כן, אם לא **ישמע** אל דברי הנביא: והשימותיהו. תרגום יונתן ואשציניה (ואכלה אותו):

ועוד פירש המצודת דוד:

העלו וגו'. ר"ל מחשבות לבם לעבודת כוכבים, ונגד פניהם נתנו מכשול עון העבודת כוכבים, כאומר לא במחשבה לבד, כי עושים גם בפועל:

נקודות לעיון:

- א. יש להבין מה השייכות של 'עצה חלוקה' למאמר, כי לעיל באות א' דיבר רק על הוצאת הנהגות ישירות לעומת משפט מעוקל, ולא נכנס לענין חלוקת העצה? וכן יש להבין מה הכוונה 'עצות נבערות'? ומה הכוונה 'עצת נשים'?
- ב. לעיל באות א' התבאר שהעשנים הסרוחים עולים ל'מוח', ויש להבין שעתה מבאר שהטינופת עולה אל ה'לב'? [פל"ח]
- ג. יש להבין מה השייכות של הגילולים/ע"ז, למותרות האכילה? [וע"ע בתורה פ"ו ח"ב, שנאמרה יחד עם תורה זו]
- ד. יש להבין כיצד המשל והמליצה עולים ומתחברים יחדיו, כי בפירוש הפשוט ה'גילולים' הם עבודה זרה, והם מעלים את הלב אל הגילולים, וכאן בתורה מבואר שה'גילולים' הם המותרות שעולים אל הלב?

נָשִׁי כָּל מִלִּי מִסְדְּרִין בְּבֵית הַכֶּסֶּא *

איתא בגמ' גיטין (מה, א):

מתני'. אין מבריחין את השבוין, מפני תיקון העולם; רשב"ג אומר: מפני תקנת השבוין. גמ'. מאי ביניהו? איכא ביניהו, דליכא אלא חד. בנתיה דרב נחמן בחשן קדרא בידיהו. קשיא ליה לרב עיליש, כתיב: אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי, הא איכא בנתיה דרב נחמן? גרמא להו מילתא ואשתביין, ואשתבאי איהו נמי בהדיהו. יומא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא, דהוה ידע בלישנא דציפורי, אתא עורבא וקא קרי ליה, אמר ליה: מאי קאמר? אמר ליה: עיליש ברח עיליש ברח, אמר: עורבא שיקרא הוא ולא סמיכנא עליה. אדהכי אתא יונה וקא קריא, אמר ליה: מאי קאמרה? א"ל: עיליש ברח עיליש ברח, אמר: כנסת ישראל כיונה מתילא, ש"מ מתרחיש לי ניסא. אמר: איזיל אחזי בנתיה דרב נחמן, אי קיימן **בהימנותייהו** אהדרינהו. אמר: **נשי כל מילי דאית להו סדרן להרדי בבית הכסא**, שמעינהו דקאמרן: עדי גוברין ונהרדעי גוברין, לימא להו לשבויהו דלירחקינהו מהכא, דלא ליתו אינשיין ולישמעי וליפרקינן. קם ערק, אתא איהו וההוא גברא, לדידיה איתרחיש ליה ניסא עבר במברא, וההוא גברא אשכחיה וקטלוה. כי הדרן ואתן, אמר: הו קא בחשן קידרא בכשפים.

תרגום: בנותיו של רב נחמן, היו בוחשות קדירה חמה שעל האש בידיהן (והיו סבורים העולם שצדקניות הן, ואין האור שולט בהן). ולכן הוקשה לרב עיליש, הרי כתוב 'אדם אחד מאלף מצאתי (שהוא צדיק), ואשה בכל אלה לא מצאתי', והנה בנותיו של רב נחמן (שצדקניות הן)? גרם דבר זה, ונשבו בנותיו של רב נחמן, ויחד עמן נשבה גם רב עיליש. יום אחד כשישב ליד רב עיליש אחד מן השבוים, שהיה יודע בשפת הציפורים, בא עורב והיה קורא לעברו של רב עיליש. שאל רב עיליש לאותו אדם, מה אמר העורב? אמר ליה אותו אדם, שכך הוא קורא בשפתו: 'עיליש ברח לך, עיליש ברח לך'. אמר רב עיליש, העורב שקרן הוא, ואם כן איני סומך עליו לברוח. בינתיים באה אף יונה והיתה הומה, שוב שאל רב עיליש לאותו אדם, מה אמרה היונה? אמר לו, אף היא קוראת: 'עיליש ברח, עיליש ברח'. אמר רב עיליש, כנסת ישראל ליונה היא משולח, ואם כן משמע שיתרחש לי גם ואוכל לברוח. קודם שברח, אמר רב עיליש, אלך ואראה אם בנות רב נחמן נאמנות הן לבעליהן, ואם כן אשיב אותן עמי לביתן. אמר רב עיליש, נשים, כל מה שיש להן לספר, בבית הכסא מספרות הן זו לזו. הלך רב עיליש סמוך לבית הכסא, והיה שומע את בנות רב נחמן אומרות זו לזו, אלו השבאים כבעלים הם לנו, ואלו שבנהרדעא בעלינו היו (כלומר: כשם שאותם שבנהרדעא היו בעלינו, אף השבאין בעלינו הם במקומם, ושוב אין אנו צריכות לראשונים). הבה נאמר לשבאינו, שירחיקונו מן המקום הזה, שלא יבואו בעלינו ויפדונו. ומאחר שלא עמדו בצדקתן, קם רב עיליש לבדו וברח יחד עם אותו אדם המבין בלשון העופות. לרב עיליש התרחש לו גם ועבר את מעבר המים, ולא יכלו להשיגו עוד, ואילו את אותו אדם מצאו השבאים והרגוהו. כאשר חזרו בנות רב נחמן מן השביה, אמר רב עיליש, בנות רב נחמן לא צדקניות היו, אלא על ידי כשפים היו בוחשים קדירה חמה בידיהן.

ופירש רש"י:

דליבא אלא חד. שבוי ת"ק חייש לתיקון העולם כולו שמא יקצפו על השבויים העתידים לבא ויתנום בשלשלאות ובחריצים, ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו, שמא יקצפו השבאין לייסרן ביסורין. בחשן קידרא בידיהו. מגיסות הקדרה בידיהן כשהיא רותחת, והרואה סבור שאין האור שולמת בהן שצדקניות הן. אחד מאלף מצאתי. שהוא צדיק. כיונה מתילא. כיונה נמשלה דכתיב יונתי תמתי (שה"ש ה). סדרן להדדי. **נועצות** יחד בבית הכסא. עדי גוברין. אלו השבאין בעלינו הן. ונהרדעי גוברין. ישראלים אנשינו שבנהרדעא בעלינו היו, כלומר כשם שהם היו בעלינו כך אלו בעלינו, אין אנו צריכין עוד להם.

נקודות לעיון:

- א. יש להבין האם כל ענין בית הכיסא המוזכר כאן קשור למזון הלא נקי, המובא לעיל באות ג'?

אות ה'

וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וַיִּטְהַרְתֶּם מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם*

כתיב ביחזקאל פרק לו:

(טו) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: (יז) בֶּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל אֲדָמָתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּדָה הִיְתָה דַּרְכָּם לִפְנֵי: (יח) וְאֲשַׁפֵּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל הַדָּם אֲשֶׁר שָׁפְכוּ עַל הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ: (יט) וְאֶפְיֵן אֶתְם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בְּאַרְצוֹת בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם שִׁפְטִיתִם: (כ) וַיָּבֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיַּחֲלֹו אֶת שֵׁם קֹדֶשִׁי בְּאֹמֶר לָהֶם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמֵאֲרָצוֹ יֵצְאוּ: (כא) וְאֶחָמֶל עַל שֵׁם קֹדֶשִׁי אֲשֶׁר חָלְלוּהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁמָּה: (כב) לָכֵן אֹמֵר לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קֹדֶשִׁי אֲשֶׁר חָלַלְתֶּם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם: (כג) וְקֹדֶשְׁתִּי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלֵּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלַלְתֶּם בְּתוֹכָם וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' נָאִם אֲדֹנָי ה' בְּהַקְדִּישִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם: (כד) וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל הָאֲרָצוֹת וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֲדָמָתְכֶם: (כה) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וַיִּטְהַרְתֶּם מִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם: (כו) וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶּן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרָתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׁרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: (כז) וְאֶת רוּחִי אֶתֶּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחָקִי תִּלְכוּ וּמִשְׁפָּטִי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם: (כח) וַיִּשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְתִּיכֶם וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים: (כט) וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וְקִרְאתִי אֶל הַדָּגִן וְהַרְבִּיתִי אֹתוֹ וְלֹא אֶתֶּן עֲלֵיכֶם רָעָב: (ל) וְהִרְבִּיתִי אֶת פְּרִי הָעֵץ וְתִנּוּכַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרֶפַת רָעָב בְּגוֹיִם: (לא) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' בְּיוֹם טַהְרִי אֶתְכֶם מִכָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת הָעָרִים וְנִבְנוּ הַחֲרֻבוֹת: (לב) וְהָאָרֶץ הִנְשֻׁמָּה תַעֲבֹד תַּחַת אֲשֶׁר הִיְתָה שְׂמֵמָה לְעֵינֵי כָל עוֹבֵר: (לג) וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הִלּוּ הַנְּשֻׁמָּה הִיְתָה כִּגְן עֵדֶן וְהָעָרִים הַחֲרֻבוֹת וְהַנְּשֻׁמוֹת וְהַנִּהְרָסוֹת בְּצוּרוֹת יִשְׁבּוּ: (לד) וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשְׁאָרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי ה' בְּנִיתִי הַנִּהְרָסוֹת נִטְעָתִי הַנְּשֻׁמָּה אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי:

ופירש רש"י:

כטומאת הנדה. המשילה הכתוב לנדה, שבעלה מצפה מתי תטהר ותאב לשוב אליה: מים טהורים. אכפר עליכם ואעביר טומאותיכם בהזית מי חמאת המעבירין טומאת המת: לב חדש. יצר שנתחדש לטובה: והארץ הנשמה תעבד. הארץ אשר היתה שממה עד הנה, תהיה נעבדת ונזרעת: היתה כגן עדן. עכשיו נהפכה להיות כגן עדן:

ועוד פירש המלבי"ם:

וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. בזה"ז על טומאת הנדה היה צריך טבילה במקוה, ועל טומאת מת שהיה צריך הזיה, היה צריך הזיה של מים טמאים (שמי נדה היה מטמא המזה והנושא), ולא היה מועיל הזיה של מים טהורים, אבל אז יהיה די בזריקת מים טהורים וכו'. והנמשל, שבהערה קלה ובמי הדעת והתשובה תטהרו. וטהרתם מכל טומאותיכם. בזה"ז לא היה מועיל טהרה רק לטומאת הגויה לא לטומאת הנפש, ורק לטומאה ולא למעשה גלולים, אבל בטהרה זו אטהר אתכם מכל טומאותיכם, ר"ל בין טומאת הגויה בין טומאת הנפש, וגם מכל גלוליכם.

נקודות לעיון:

- א. באות ד' ביאר רבינו שתכלית הקלקול הוא עצה חלוקה, ובאות ה' מבאר שהתיקון הוא מים של מחלוקת. ויש להבין כיצד יתכן שהמחלוקת - תתקן את החלוקה? [ביאור ל]
- ב. המים המטהרים המובאים בפסוק זה הם אפר מי חטאת, ויש להבין כיצד מרומזת המחלוקת במים אלו בעצמם?
- ג. ועוד יש להתבונן שבפשט הפסוקים מדובר על מים ממש, ואילו רבינו מדבר על מים רוחניים שהם המחלוקת, ויש להבין כיצד שני הפירושים מתחברים ומשלימים זה את זה?

ולא יחצו לשתי ממלכות עוד, ולא יטמאו עוד בגלוליהם*

כתיב ביחזקאל פרק לז, אחר חזון תחיית העצמות היבשות:

(יז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל **חבריו**: (יח) וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך: (יט) ובאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלא תגיד לנו מה אלה לך: (כ) דבר אליהם כה אמר אדני ה' הנה אני לקח את **עץ** יוסף אשר ביד אפרים ושכמי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את **עץ** יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בדי: (כא) והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך לעיניהם: (כב) ודבר אליהם כה אמר אדני ה' הנה אני לקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל **אדמתם**: (כג) ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים **ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: (כד) ולא יטמאו עוד בגלוליהם** ובשקוציהם ובכל פשעיהם והושעתי אתם מכל **מושבתייהם** אשר **חטאו** בהם וטהרתי אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים: (כה) ועבדי **דוד** מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם **ובמשפטי** ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם: (כז) וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשוי להם לעולם: (כח) וכרתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרביתי אותם ונתתי את **מקדשי** בתוכם לעולם: (כט) והיה משכני עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: (ל) **וידעו הגוים כי אני ה' מקדש את ישראל** בהיות מקדשי בתוכם לעולם:

ופירש רש"י:

ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וגומר וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו. ארבע תיבות הללו כתוב עליו, לאמר עץ זה ליהודה, ולשכט בנימין שנלווה עליו להיות מלכות אחת: ולקח עץ אחד וכתב עליו. זה ליוסף עץ אפרים, ושאר תשעה שבטים שהיו אחרי ירבעם שהיו משכט אפרים: והיו לאחדים. אני אחברם לשני העצים ע"פ נס, שיהא עץ אחד בידך באמת: הנה אני לוקח את עץ וגו'. שלא יהיו עוד לשתי ממלכות: לעבדי ליעקב. כעין שנתתה ליעקב בלי מצרים:

ופירש המצודת דוד:

וקרב אותם. תקרב העצים זה אל זה להיות נראים לך כאלו המה חתיכת עץ אחד: לגוי אחד בארץ. כשיהיו בארץ וחזור ומפרש בהרי ישראל שם אעשם לגוי אחד, ולא יהיו עוד חלוקים לשנים להיות יהודה עם לבד ועשרת השבטים עם לבד: ולא יחצו וכו'. כפל הדבר במ"ש: ולא יטמאו עוד. לא יהיו נטמאים עוד בעבודת כוכבים וביתר הפשעים שנטמאו בהם בהיותם בבבל: והושעתי וכו'. כי רבים מהם נטמאו בין הבבליים במקום מושבותיהם בזמן הגולה והרשיעו כמוהם, ולכן אמר אושיע אותם להוציאם משם לחזור לדת ישראל, ואטהר אותם מטומאת עוונם כי אסלח להם, ומאז יהיו לי לעם להאמין בי ולשמור מצותי, ואני אהיה להם לאלהים להושיע להם ולעזור אותם: ועבדי דוד. מלך המשיח הבא מזורע דוד, יהיה מלך עליהם: ונתתים. ר"ל אתן אותם במקומם, ולא יזונו משם:

נקודות לעיון:

- א. יש להבין בפשטות הפסוק, כיצד יועיל איחוד הממלכות, להנצל מהגילולים והע"ז?
- ב. יש לעיין היכן נמצא בתורה זו ענין מלכות יוסף ומלכות דוד?
- ג. דוק שפסוק זה (בפרק לז), הוא לאחר הפסוק 'וזרקתי עליכם מים טהורים' (בפרק לו), שהובא לעיל.
- ד. בתחילת הנבואה מבואר שבית דוד ובית יוסף יתאחדו, ואילו לאחר מכן מבואר שבית דוד ימלכו על כולם. ויש להבין האם הוא ענין של אחדות, או נצחון של בית דוד?
- ה. וכן יש להבין מדוע כל הענין הזה התלבש דווקא בתוך מעשה ה'עצים', ואיך זה קשור לכל מהלך התורה?

מלכי ישפר עלך*

כתיב בדניאל פרק ד, שנבוכדנצר חלם שראה אילן גבוה שהלך וגבה עד לשמים, עד שהיה נראה בכל העולם. עליו נאים ויפים, ופירותיו מרובים לכלכל כל הבריות, ותחתיו חסו כל חיות השדה. ירד מלאך משמים, כרת האילן, הפיל עליו, ופיזר פירותיו. אבל האילן נשאר נטוע בארץ קשור בחבלי ברזל, ויהיה חלקו של אותו אילן עם החיות לאכול מעשב השדה, ולבבו של האילן ישתנה מלב אדם ללב חיה למשך שבע שנים, וגזירה זו במאמר המלאכים העושים דין בעולם. ודניאל פתר את החלום, שכיון שנבוכדנצר התגאה במלכותו, לכן יהפוך לחיית השדה, ונתן לו עצה שיתן צדקה ועי"ז ינצל:

(טו) אָרְיִן דְּנִיָּאל דִּי שְׁמָה בְּלִמְשֹׁאצֵּר אֲשֶׁתּוֹמֶם כְּשָׁעָה חֲדָה וְרַעֲיוֹנָהי יִבְחַלְנָה עֲנָה מֶלֶכָּא וְאָמַר בְּלִמְשֹׁאצֵּר חֶלְמָא וּפִשְׁרָא אַל יִבְחַלְךָ עֲנָה בְּלִמְשֹׁאצֵּר וְאָמַר מְרִי חֶלְמָא לְשִׁנְאָךָ וּפִשְׁרָה לְעֶרְךָ: וְכו' (כ) וְדִי חֲזָה מֶלֶכָּא עִיר וְקִדִּישׁ נַחַת מִן שְׁמִיָּא וְאָמַר גְּדוּ אֵילָנָא וְחַבְלוֹהִי בְּרֶם עֵקֶר שְׁרִשׁוֹהִי בְּאַרְעָא שְׁבִקוּ וּבִאָסוּר דִּי פְּרִזְלָא וּנְחָשׁ בְּדַתָּאָּא דִּי בְּרָא וּבִטְלָא שְׁמִיָּא יִצְטַבַּע וְעַם חַיּוֹת בְּרָא חֲלָקָה עַד דִּי שְׁבַעָה עֲדָנִין יִחַלְפוּן עֲלוֹהִי: (כא) דְּנָה פִשְׁרָא מֶלֶכָּא וּגְזִירַת עֲלָאָה הִיא דִּי מָטַת עַל מְרִי מֶלֶכָּא: (כב) וְלָךְ מְרַדִּין מִן אֲנָשָׁא וְעַם חַיּוֹת בְּרָא לְהוֹהֵה מְדֻרְךָ וְעִשְׁבָּא כְּתוּרִין לָךְ יִטַּעֲמוּן וּמִטְלָא שְׁמִיָּא לָךְ מִצְבָּעִין וְשְׁבַעָה עֲדָנִין יִחַלְפוּן עֲלָךְ עַד דִּי תִגְדַּע דִּי שְׁלִיט עֲלָאָה בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וּלְמִן דִּי יִצְבָּא יִתְנַנָּה: (כג) וְדִי אָמְרוּ לְמִשְׁבַּק עֵקֶר שְׁרִשׁוֹהִי דִּי אֵילָנָא מְלָכוּתְךָ לָךְ קִימָה מִן דִּי תִגְדַּע דִּי שְׁלִטָּן שְׁמִיָּא: (כד) לָהֵן מֶלֶכָּא מֶלֶכִּי יִשְׁפֹּר עֲלָךְ וְחֲטָאָךְ בְּצַדְקָה פֶּרֶק וְעוֹיְתָךְ בְּמַחֲן עֲנִין הֵן תִּהְיֶה אֲרֻכָּה לְשָׁלוֹתְךָ: (כה) כִּלָּא מָטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָּא:

ופירש רש"י:

אָרְיִן דְּנִיָּאל אֲשֶׁתּוֹמֶם. שתק: ורַעֲיוֹנָהי יִבְחַלְנָה. שהיה ירא לפתור לו חלום: מְרִי. אדוני, אמרו רבותינו מארי חלמא לשנאך קדש הוא, תלה עיניו להקב"ה ואמר חלום זה יתקיים על שנאך זה, וא"ת לנבוכדנצר אמר והלא ישראל שונאו אפשר שיקללם: דִּי מָטַת עַל מְרִי מֶלֶכָּא. אשר הגיע על אדוני המלך: וְלָךְ מְרַדִּין מִן אֲנָשָׁא. ואותך יטרדו מבני אדם: לָךְ מִצְבָּעִין. אותך יטבלו: וְשְׁבַעָה עֲדָנִין יִחַלְפוּן עֲלָךְ. יש לומר גמול בה"מ שהחריב שנבנתה בשבע שנים: וְדִי אָמְרוּ וּגו'. אשר אמרו להניח שרשוהי של אילן והוא הפתרון מלכותא לך קיימת המלכות עומדת לך סופך שתשוב לך מלכותך: מִן דִּי תִגְדַּע דִּי שְׁלִיטָּן שְׁמִיָּא. מאחר שתדע שהעליונים מושלים בעולם: לָהֵן מֶלֶכָּא. באמת אתה מלך שמע לעצתי: מֶלֶכִּי. עצתי כמו איעצך אמלכיך: יִשְׁפֹּר עֲלָךְ. עצתי תיטב בעיניך לשמוע מילי: וְחֲטָאָךְ בְּצַדְקָה פֶּרֶק. וחטאתך בצדקה פרוק מעל צוארך: וְעוֹיְתָךְ בְּמַחֲן עֲנִין. ועונותיך פרוק בחנינת עניים: הֵן תִּהְיֶה אֲרֻכָּא

לשלותך. אולי תהא שהות לשלומך שלא תמהר הרעה לבא. ומה ראה דניאל להשיא עצה טובה לנבוכדנצר ראה ישראל עניים שפלי גולה מחזירין על הפתחים והשיאו עצה לחננם אמר לו עניים אלו שהגליתם רעבים הם פרנסם וכן עשה פתח אוצרותיו והיה מפרנסם כל י"ב חדש: בלא מטא. כל הפתרון הגיע על נבוכדנצר:

נקודות לעיון:

- א. בפסוק כתוב 'מֶלֶכִּי' שהוא לשון עצה, ורבינו מביא ממנו ראייה שמלכות היא עצה, כביכול היה כתוב בפסוק 'מֶלֶכִּי'. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?
- ב. יש לעיין מה השייכות בין מלכות נבוכדנצר למלכות דוד ושלמה (המובאים לעיל באות א')? [עיין היטב בפסוק 'כי רשע מכתיר את הצדיק' לעיל אות א', וע"ע ברש"י מלכים א' י, יג]
- ג. העצה המבוארת בפסוק זה היא נתינת צדקה לעניים, ויש לעיין איך שייך ענין הצדקה לתורה זו?

מים עמוקים עצה בלב איש*

כתיב במשלי פרק כ:

(ה) **מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה:**

ופירש רש"י:

מים עמוקים עצה בלב איש. הלכה בלב חכם סתומה: ואיש תבונה ידלנה. ותלמיד נבון בא ודלה אותה ממעיו:

ועוד פירש רבינו יונה:

מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה. בא להודיע כי לא תמצא העצה הנכונה באדם, ולא תגמר אליו הדעת הברורה, זולתי במחשבה מתונה והשתונן

הכליות, כאשר לא ישיג האדם לשתות מן המים העמוקים, זולתי בחבל ודלי. והנה זה להרחיק מדרך הבוטחים על מחשבתם והעולה על רוחם בלא מתון ועיון מערכי לב, כי לא ישיג האדם לראות הנכונה, זולתי אחר עומק המחשבה וחקור הדעת. ולפי שדבר למעלה על העצלה בענין המלאכה, בא להרחיק גם כן העצלה בענין המחקר והעיון.

נקודות לעיון:

- א. יש להבין כיצד מרומז בפסוק זה 'עצות שלימות'?
- ב. באות ד' הביא רבינו את 'עצת הנשים', והביא הגמ' שנשים נועצות בבית הכסא, וראה שם בגמ' שתחילת הענין היה בפסוק 'אדם אחד מאלף מצאתי - ואשה בכל אלה לא מצאתי', היינו שיש חילוק בין איש לאשה. ובאמת מצינו כמה פעמים במאמר שנזכר בלשון 'איש', ויש לקשר ביניהם: א' לגבי דואג מובא 'ושם אי"ש מעבדי שאול נעצר לפני ה' וישמו דואג'. ב' לגבי עצה שלימה 'מים עמוקים עצה בלב אי"ש'. לגבי הספר מובא להלן 'וספר כתב אי"ש ריבי', וכן הפסוק 'אז נדברו יראי ה' אי"ש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר'.
- ג. ראה להלן באות ח' שהובא עוד פסוק מפרק זה, פסוק כ'; 'נר ה' נשמת אדם'.

מי מריבה*

כתיב בבמדבר פרק כ:

(א) וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְבָּר צֵן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ וְתַמָּת שָׁם מִרְיָם וְתַקְבֵּר שָׁם: (ב) וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקְהְלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן: (ג) וַיָּרֹב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלֹא גִוַעְנוּ בְּגֹועַ אַחֲיֵינוּ לִפְנֵי ה': (ד) וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת קָהֵל ה' אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵירָנוּ: (ה) וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהִבְיֹא אֶתָּנוּ אֶל הַמִּקְוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֵאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמִים אֵין לְשִׁתּוֹת: (ו) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּרֶא כְבוֹד ה' אֱלֹהֵיהֶם: (ז) וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ח) קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהִקְהֵל אֶת הָעֵדָה אֶתָּה וְאַהֲרֹן אַחֲיֶיךָ וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימְיוֹ וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

אות ה'

בְּעֵינֵיהֶם: (ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמָּטָה מִלִּפְנֵי ה' בְּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: (י) וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקָּהָל אֶל פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמָעוּ נָא הַמּוֹרִים הַזֶּה הַסֵּלַע הַזֶּה נּוֹצֵיא לָכֶם מַיִם: (יא) וַיֵּרָם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיִּךְ אֶת הַסֵּלַע בְּמִטָּהּ פַּעַמַּיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשֶׁת הָעֵדָה וּבְעֵינֵיהֶם: (יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יֵעַן לֹא הָאֱמָנָתָם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם: (יג) הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם:

ופירש רש"י:

ותמת שם מרים. למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה קרבנות מכפרין אף **מיתת צדיקים** מכפרת: ולא היה מים לעדה. מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים: ולו גוענו. הלואי שגוענו: בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר, למד שמיתת צמא מגונה ממנה: המן הסלע הזה נוציא. לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים, כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים, לכך אמר להם המורים סרבנים, לשון יוני שוטים, מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים: פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמה צריך להכות כבראשונה, שנאמר (שמות יז, ו) והכית בצור, ונודמן להם אותו סלע והכהו: יען לא האמנתם בי. גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט קשה מזו, אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל, לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם: להקדישני. שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו: לכן לא תביאו. נשבע בקפיצה כדי שלא ירבו בתפלה על כך: המה מי מריבה. הם הנזכרים במקום אחר, את אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה **במים**, לכך גזרו (שמות א, כב) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו: ויקדש בם. שמתו משה ואהרן על ידם. שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי **ומתקדש** על הבריות, וכן הוא אומר (תהלים סח, לו) נורא אלהים ממקדשיך, וכן הוא אומר (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש:

נקודות לעיון:

א. יש להבין שבפרשות מי מריבה לא הועילה המחלוקת הזו כלל, ואדרבה, בגללה נענש משה רבינו להתגרש מא"י, וא"כ איך מביא רבינו פסוק זה כראיה למעלת המחלוקת?

ב. בתחילת הענין (בפסוק ג') מבואר שבני ישראל חלקו ורבו עם משה, ויש להבין מה שנאמר בסוף הענין (בפסוק י"ג) שבני ישראל חלקו ורבו עם ה'?

ג. ע"פ הפשט 'מי מריבה' זה כינוי למים שנועדו לשתייה, והיה עליהם מריבה. ויש לעיין האם ענין המים כמזון, קשור לכל מהלך התורה?

פֶּלַג אֱלֹקִים מֵלֹא מַיִם*

כתיב בתהלים פרק סה, אחר שהייתה בצורת וה' שמע את תפילת ישראל והוריד גשמים, ודוד הודה על טובת הגשמים:

(י) פֶּקֶדַת הָאָרֶץ וּתְשׁוּקָה רַבַּת תַּעֲשֶׂרָנָה פֶּלַג אֱלֹהִים מֵלֹא מַיִם תִּכֵּן דָּגָנָם כִּי בֵן תִּכְנֶנָּה: (יא) תִּלְמִיָּה רוּחַ גְּדוּדֶיהָ בְּרִיכִים תִּמְוַגְּנָה צִמְחָה תִּכְרֹךְ:

ופירש רש"י:

פקדת הארץ. כשאתה חפץ להטיב אתה פוקד את הארץ ומשקה אותה: רבת תעשרנה. הרבה אתה מעשרה מפלג שלך שהוא מלא מים, ותכין בו דגנם של יושבי קצוות, כי בכן אתה מכין אותם: תלמיה. הן שורות המחרשה: רוה. כמו לרוה: נחת גדודיה. כמו לנחת גדודיה להניח לגדודיה לעשות נחת לבריות אתה תמוגגנה ברכיבים של מטר:

ועוד פירש המצודת דוד:

פקדת. בעת תשגיח בארץ להשקותה אז תעשר אותה בהרבה מטר: פלג אלהים. אמת המים הבאה לה מאלוקים, היא מלאה מים:

נקודות לעיון:

- א. יש להבין מה מוסיף רבינו מפסוק זה? ומה מועיל לנו לדעת שמחלוקת נקרא 'פלוגתא'?
- ב. ועוד יש לעיין, הלא בפסוק מי מריבה משמע שהמים עצמם הם המריבה, וכאן מבואר שהמריבה שהיא הפלג - מלאה במים, אבל לא משמע שהמריבה היא המים?

עֲשׂוֹת סִפְרִים הִרְבָּה אֵין קֵץ וְלַהֲגַ הִרְבָּה וְכו'*

כתיב בחתימת ספר קהלת בפרק יב, בענין דברי חכמים וריבוי הספרים של התורה שבעל פה:

(ח) הַבֵּל הַבָּלִים אָמַר הַקֹּהֶלֶת הַכֵּל הַכֵּל: (ט) וַיִּתֵּר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת **חֶכֶם** עוֹד לְמוֹד דַּעַת אֶת הָעָם וְאֵזֶן וְחֶקֶר תִּקֵּן מִשְׁלִים הִרְבָּה: (י) בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לְמִצָּא דְבָרֵי חֶפֶץ וְכָתוּב יִשָּׁר דְּבָרֵי אֱמֶת: (יא) דְּבָרֵי **חֶכְמִים** כְּדִרְבְּנוֹת וּכְמִשְׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעָלֵי אִסְפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אַחֵד: (יב) וַיִּתֵּר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר **עֲשׂוֹת סִפְרִים הִרְבָּה אֵין קֵץ וְלַהֲגַ הִרְבָּה יִנְעַת בָּשָׂר**: (יג) סוּף דְּבָר הַכֵּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים **יְרָא** וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: (יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֹא **בְּמִשְׁפָּט** עַל כָּל נַעֲלָם אִם טוֹב וְאִם רָע:

ופירש רש"י:

הבל הבלים. אני רואה בעולם: אמר הקהלת. מי שבו קבוצת **החכמה**: הבל הבלים. כל מה שנברא בששת ימי בראשית: ויותר שהיה קהלת חכם. ויותר ממה שנכתב בספר זה, היה קהלת **חכם**: ואזן. עשה אזנים **לתורה** כקופה זו שאין לה אזנים לאחוז בה ובא ועשה לה אזנים, שתיקן עירובין לסייג שמירת שבת, ותיקן נטילת ידים סייג לטהרה, וגזר על השניות סייג לעריות: דברי חפץ. הלכה למשה מסיני: וכתוב יושר. זה **תורה שבכתב** והנביאים: דברי חכמים. שעשו סייג לתורה בגזירות, להרחיק את האדם מן העבירה, כגון אכילת קדשים עד השחר, והם אמרו עד חצות, וקריאת שמע דערבית כמו כן: כדרבנות. מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה, כך דבריהם מכוונים את האדם לדרכי חיים: וכמשמרות נטועים. מה מסמר זה קבוע,

אף דבריהם קבועים, ומה נמיעה פרה ורבה, אף דבריהם פרים ורבים למצוא בהם טעם: נתנו מרועה אחד. כל דבריהם דברי אלהים חיים, הוא אמרן, ורועה אחד נתנן, משה מפי הגבורה: ויותר מהמה בני הזהר. ויותר מיושר דברי אמת דברים הכתובים בספרים הנזכרים למעלה: בני הזהר. לשמור דברי חכמים, ואם תאמר אם יש בהם צורך למה לא נכתבו: עשות ספרים הרבה אין קץ. אם באנו לכתוב לא הספקנו: ולחג הרבה יגיעת בשר. ואם לתת לב לגירסא חבילות, יותר ממה שאין הלב משיג, יגיעה היא לבריות, שאין להשיג. ואל יאמר; הואיל ולא אוכל לגמור המלאכה למה אתחיל, אך - סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. מה שתוכל עשה ולבך לשמים: כי את כל מעשה. אשר אדם עושה, יביא האלהים במשפט: אם טוב ואם רע. אפילו נכשל במצוה כגון נותן צדקה לעני בפרהסיא:

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שא"א לכתוב הרבה ספרים, מחמת שאין קץ למה שצריך לכתוב, ורבינו מפרש שהאדם מלעיג על ריבוי הספרים. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. בפסוקים אלו מבוארת מעלת דברי חכמים וספריהם, ואילו רבינו מביא פסוק זה לגבי הקושיות שבאים על כל אחד, ומזה הוא מחדש ספרים חדשים. וא"כ הספרים שכתבו חז"ל אינם בכלל הספרים החדשים, שהרי כבר אין בהם מחלוקת וקושיות?

ג. יש להבין מה ההבדל בין 'הרבה' ו'אין קץ'?

ד. הנה בדברי קהלת מבואר, ש'סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא', שהעיקר הוא היראה. אבל בדברי הזהר שהם גם הפתיחה למאמר זה, מבואר ש'התם הוי יאות למדחל, אבל אנן בחביבותא תליא מילתא'?

ה. ראה לעיל באות א', שרבינו הביא פסוק זה, ודרשת חז"ל שעליו, 'כל הלועג על דברי חכמים, נידון בצואה רותחת'.

וספר כתב איש ריבי*

כתיב באיוב פרק לא, בדברי איוב שמספר על מעשיו הטובים, ומבקש לידע מה פשעו שבאו עליו יסורים, ומבקש שיכתב הכל בספר:

(לח) מי יתן לי שמע לי הן תני שדי יענני וספר כתב איש ריבי: (לו) אם לא על שכמי אשאנו אעננו עטרות לי: (לז) מספר צעדי אנדנו כמו נגיד אקרבנו:

ופירש רש"י:

הן תני שדי יענני. ולואי שיעיד עלי המקום בדיו, כמ"ש עלי 'כי אין כמוהו בארץ תם וישר וירא אלהים' (לעיל א), גם משה שכתב ספרו וספרי יעיד עלי: שדי יענני. לבקשה זאת: וספר כתב איש ריבי. יכתוב גם הוא ספרו להתווכח עמי: אשאנו. לכתוב את ספרי: אעננו. אקשרנו לספר עטרות לי: מספר צעדי אנדנו. לאותו האיש:

ועוד פירש המצודת דוד:

מי יתן ונו'. מי יתן לי איש אשר ישמע אלי למלאות תשוקתי, כי הן תאותי אשר שדי יענה לי לומר מה פשעי, וכמ"ש למעלה אדבר והשיבני כמה לי עונות וכו', או שאיש ריבי המתווכח עמדי יכתב בספר כל דברי ויכוחו, למען יעמדו ימים רבים, ויבחנו דור אחרון הדין עם מי, וכמ"ש למעלה מי יתן בספר ויוחקו:

ועוד פירש המלבי"ם:

תני. הם האותיות, ויתו על דלתות השער. והספר הוא חבור האותיות לספר שלם:

נקודות לעיון:

א. יש להבין שעתה בחלק התיקון שבמאמר, מוסיף רבינו את ענין כתיבת הספרים, אבל בתחילה בחלק תיאור הקלקול שבמאמר, לא הזכיר את ענין הלעג לספרים?

ב. ראה להלן באות ו', שרבינו הביא את תחילת הפסוק 'הן תני שדי יענני', ומקשר זאת לאבן השתיה.

וְהוּא חֲטָא רַבִּים נָשָׂא וְכוּ', וְעוֹנוֹתָם הוּא יִסְבֵּל*

כתיב בישעיה פרק נג, שמתנבא על דברי הגויים אחר הגאולה, שיתמהו על שזלזלו בישראל שסבלו בשביל כל העולם:

(א) **מִי הָאִמִּין** לְשַׁמְעֲתֵנוּ וְזֹרַע ה' עַל מִי נִגְלָתָה: (ב) וַיַּעַל כִּיּוֹנָק לִפְנֵי וּבְשֶׁרֶשׁ מֵאֶרֶץ צִיָּה לֹא תֵאָר לוֹ וְלֹא הָדָר וְנִרְאָהוּ וְלֹא מִרְאָה וְנִחְמָדָהוּ: (ג) נִבְזָה וַחֲדָל אִישִׁים אִישׁ מִכְּאֻבוֹת וִידוּעַ חֲלִי וּכְמִסְתֵּר פָּנִים מִמֶּנּוּ נִבְזָה וְלֹא חֲשַׁבְנָהוּ: (ד) אֲכֵן חָלִינוּ הוּא **נָשָׂא** וּמִכְּאֻבֵּינוּ סָבָלָם וְאֲנַחְנוּ חֲשַׁבְנָהוּ נִגּוּעַ מִכָּה אֱלֹהִים וּמַעֲנָה: (ה) וְהוּא מִחֲלָל מִפְּשָׁעֵנוּ מִדָּבָר מַעֲוֹנָתֵנוּ מוֹסֵר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבִחְבָּרָתוֹ נִרְפָּא לָנוּ: (ו) בָּלָנוּ כִּצְאָן תַּעֲיִנוּ אִישׁ לְדָרְכּוֹ פָּנֵינוּ וְה' הַפְּגִיעַ בּוֹ אֶת עֵון בָּלָנוּ: (ז) נִגַּשׁ וְהוּא נַעֲנָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו בְּשֵׁה לַמִּטְּבַח יוֹבֵל וּכְרַחֵל לִפְנֵי גִזְזִיָּה נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו: וְכוּ' (י) וְה' חֲפֵץ דַּבְּאוֹ הַחֲלִי אִם תִּשִּׁים אֲשֶׁם נִפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע יֶאֱרִיךְ יָמִים וְחֲפֵץ ה' בִּידּוֹ יִצְלַח: (יא) מַעֲמֵל נִפְשׁוֹ יִרְאֶה יִשְׁפַּע בְּדַעְתּוֹ יִצְדִּיק **צָדִיק** עַבְדֵי לְרַבִּים וְעוֹנֹתָם הוּא יִסְבֵּל: (יב) לֵכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בְּרַבִּים וְאֶת עֲצוּמִים יַחַלֵּק שְׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הָעֵרָה לְמוֹת נִפְשׁוֹ וְאֶת פְּשָׁעִים נִמְנָה וְהוּא חֲטָא רַבִּים **נָשָׂא** וְלִפְשָׁעִים יִפְגִּיעַ:

ופירש רש"י:

וַיַּעַל כִּיּוֹנָק לִפְנֵי. העם הזה (ישראל) לפני בא לו הגדולה הזאת, עם שפל היה מאד, ועלה מאליו כיוונק מיונקת האילנות: לא תאר. היה לו מתחלה, ולא הדר: נבזה וחדל אישים. היה, כן דרך הנביא הזה מזכיר כל ישראל כאיש אחד, אל תירא עבדי יעקב, ואף כאן הנה ישיכיל עבדי בבית יעקב: וכמסתיר פנים ממנו. מרוב בשתם ושפלותם היו כמסתיר פנים ממנו, חבושי פנים בטמון כדי שלא נראה אותם, כאדם מנוגע שמסתיר פניו וירא מהביט: אכן חליינו הוא נשא. אבל עתה אנו רואים שלא מחמת שפלותו בא לו, אלא מיוסר היה ביסורין: אנחנו חשבנוהו. אנו היינו סבורים שהוא שנאו למקום, והוא לא היה כן, אלא מחולל היה מפשעינו ומדוכא מעונותינו: מוסר שלומינו עליו. באו עליו יסורי השלום שהיה לנו שהוא היה מיוסר להיות שלום לכל העולם: הפגיע בו. נעתר על ידו ונתרצה על עון כולנו שלא החריב עולמו: נגש והוא נענה. נגש הנה בנוגשים ודוחקים: לא יפתח פיו. סובל היה ושותק כמו השה אשר למבח יובל וכרחל אשר לפני גוזזיה נאלמה: וה' חפץ דבאו החלי. הקב"ה חפץ לדכאו ולהחזירו למוטב לפיכך החלה אותו: אם תשים אשם נפשו וגו'. אמר הקב"ה אראה

אם תהא נפשו נותנת ונמסרת בקדושתה להשיבה לי אשם על כל אשר מעל, אנמל לו גמולו ויראה זרע וגו': מעמל נפשו. היה אוכל ושבע לא היה גזול וחומס: בדעתו יצדיק צדיק. היה שופט עבדי **משפט אמת** לכל הבאים לדין לפניו: ועונותם. היה סובל בדרך כל הצדיקים, שנא' אתה ובניך תשאו את עון המקדש (במדבר יח): לבן. על עשותו זאת אחלק לו נחלה וגורל ברכים עם האבות הראשונים: ואת פושעים נמנה. סבל יסורין כאלו חטא ופשע והוא כשביל אחרים נשא חטא הרבים: ולפושעים יפניע. על ידי יסורין שבאת על ידו טובה לעולם:

נקודות לעיון:

- א. בפסוקים מבוארת מעלת עם ישראל, ורבינו מבאר שפסוקים אלו סובבים על הצדיק. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה? [ועי' בתרגום יונתן פס' ב']
- ב. רבינו ביאר לעיל שתיקון המחלוקת הוא ע"י ששב לאמונת חכמים, וא"כ יש להבין מה שייך תיקון זה אצל החכמים בעצמם?

אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר*

כתיב במלאכי פרק ג, שישראל שאלו 'איה אלוקי המשפט', וה' השיבם שהנה יבוא אדון המשפט, וחזרו ושאלו על הצלחת הרשעים, וה' השיבם שה' שומע את זכויות ישראל וכותבם בספר:

(א) הנני שלח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים **ומלאך** הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות: (ב) ומי מכיל את יום בואו ומי העמיד בהראותו כי הוא באש מצרף וכברית מכבסים: וכו' (ה) וקרבת אליכם **למשפט** והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעשקי שקר שקר אלמנה ויתום ומטי גר ולא יראוני אמר ה' צבאות: וכו' (יג) חזקו עלי דבריכם אמר ה' ואמרתם מה נדברנו עליך: (יד) אמרתם שוא עבד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית מפני ה' צבאות: (טו) ועתה אנחנו מאשרים ידים גם נכנו

תורה ס"א קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

עֲשֵׂי רְשָׁעָה גַם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים וַיִּמְלְטוּ: (מז) **אֲזַ נְדַבְּרוּ יִרְאִי ה' אִישׁ אֶת רַעְהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לַפָּנִי לִירְאִי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: (יז) וְהָיוּ לִי אֲמֵר ה' צָבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה סִגְלָה וְחִמְלָתִי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל בְּנוֹ הָעֶבֶד אֹתוֹ:**

ופירש רש"י:

הנני שולח מלאכי. לבער את הרשעים: ומלאך הברית. נוקם נקם ברית: ופנה דרך. מן הרשעים: האדון אשר אתם מבקשים. אלהי המשפט: ומי מכלכל. ומי יכיל: ובבורית מכבסים. כבורית של מכבסים שמעביר את כל הכתם כן יעביר כל הרשעה: שוא עבוד אלהים. על חנם נעבדנו, כי לא נקבל שכר: קדורנית. בשפל רוח: ועתה אנחנו מאשרים וגו'. אנחנו עבדנוהו ושמרנו משמרתו ועתה רואים אלו הרשעים מצליחים עד כי מאשרים אנו אותם על מעשה רשעים: גם בחנו אלהים. לומר נראה מה יוכל לעשות לנו, וימלטו מן הרעה ולא נכשלו: אז נדברו וגו'. אני משיב על דבריכם אז בעשות הרשעים רשעים, והטובים הלכו קדורנית, מפני שנדברו יראי ה' שלא לידבק במעשיהם הרעים, ואני לא נשכחו דבריכם מלפני, ואף על פי שאיני ממחר להשיב גמול, כי הקשבתי ושמעתי וצויתי לכתוב להם ספר זכרון, והיו לי דבריהם מקוימים: ליום אשר אני עושה סגולה. אשר אצרתי והנחתי לשלם בו גמולי שם אראה אתכם מה בין צדיק לרשע:

ועוד פירש המצודת דוד:

אז נדברו יראי ה'. כי אז כששמעו יראי ה' דברי הרשעים ההם המעוררים ספיקות ותלונות, נדברו גם הם איש אל רעהו, כנושאים ונותנים בדברים האלה, עד שמצאו בדעתם כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול, וה' המה אוזן להקשיב אמריהם, ושמעם ויכתבם על ספר להיות זכרון לפניו ליראי ה', ולאותן **החושבים** רוממות שמו, למען לא יקופח שכרם לעתיד, וכמ"ש ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא **כתוב בספר** (דניאל יב):

נקודות לעיון:

א. יש להבין מה החילוק בין המחלוקת למעלה שנעשה מזה ספר 'בפועל', לבין המחלוקת שמביא עתה שנעשה ממנו ספר רק 'למעלה'?

אותו'

ביאור המושג "כלם במחשבה אתברירו"

המתקת הדינים בשורשם: ה'דינים' הם השתלשלות של אור קדוש שיורד מלמעלה, ורק בעולם הזה מתגשמים הדינים עד כדי כך שיש שם אחיזה לסט"א, והם יכולים לגרום רע לאדם (כי הדינים עצמם אינם רע, שהרי אין רע יורד מלמעלה, איכ"ר ג). שורש הדינים הם בספירת הבינה שהיא כולה רחמים, ומשם נמשכים גבורות לספירת הגבורה, ואח"כ שמשותלשלים למלכות - הם נהפכים לדינים (זוהר אחרי סה.).

ולכן רק מהמלכות יכולים הדינים לצאת ולהתגלות בעולם (זוהר ויקרא י:), וממילא המתקתם היא רק ע"י שורש הדין, שבכך ממתיקים אותם (שעה"כ ר"ה דרוש ז). וההמתקה היא ע"י שמוצא חסד שבתוך הדין, ובכך מגלה את השורש שכולו רחמים (תולדות יעקב יוסף נח, בשם הבעש"ט).

שורש ההמתקה: למרות ששורש הדינים בבינה, אבל שלימות ההמתקה היא בספירת החכמה הנקראת 'מוחא סתימאה' (ע"ח יג, יא) [והיא אחת מראשי הכתר הנקרא 'שכל הכולל', ומחמת שהיא סתומה לכן משם שורש הצמצום]. ולכך כתב הזוהר (פקודי רנד): שהמתקת הדינים היא במחשבה, ושם בירור הדינים ושבירת הכלים. ו'מחשבה' הכוונה לחכמה שהיא 'מוחא סתימאה' (מק"מ שם).

פירוש 'כולם במחשבה איתברירו': ידוע שבעת בריאת העולם הייתה שבירת הכלים. כלומר, שהאור שגשפע בכלים של שבע הספירות התחתונות הנקראים 'מידות', גרם לכלים של שבע המידות להשבר. ובכדי לברר ולתקן זאת, יש לעלות לשורש האור של שבע המידות, שהוא בספירת החכמה הנקראת 'מחשבה'. ושם במחשבה כולם יתבררו, כלומר, שם יהיה התיקון לשבירת הכלים (ע"ח ח, ו).

אורייתא מחכמה עלאה נפקת*

איתא בזוהר (בשלח סא):

כל מזוני דבני עלמא מלעילא קא אתיין, ההוא מזונא דאתי מן שמיא וארעא דא מזונא דכל עלמא, והוא מזונא דכולא, והוא מזונא גס **ועב**. וההוא מזונא דאתי יתיר מעילא הוא מזונא יתיר דקיק, קאתיא מאתר **דדינא** אשתכח, ודא הוא מזונא דאכלו ישראל כד נפקו ממצרים. מזונא דאשתכח להו לישראל בההוא זמנא במדברא, מאתר עלאה דאקרי שמים, הוא מזונא יתיר דקיקא, דעייל יתיר לנפשא מכלא, ומתפרש יתיר מגופא ואקרי לחם אבירים. מזונא עלאה יתיר מכלא הוא מזונא דחברייא אינון דמשתדלי באורייתא, דאכלי מזונא דרוחא ונשמתא ולא אכלי מזונא דגופא כלל, והיינו מאתר עלאה יקירא על כלא ואקרי **חכמה**, בגיני כך חליש **גופא** דחברייא יתיר מבני עלמא, דהא לא אכלי מזונא דגופא כלל, ואכלי מזונא דרוחא ונשמתא מאתר רחיקא עלאה יקירא מכלא, ובגיני כך ההוא מזונא דקיק מן דקיקא יתיר מכלא, זכאה חולקהון, ה"ד (קהלת ו) **'החכמה** תחיה בעליה', זכאה חולקא דגופא דיכיל לאתזנא במזונא דנפשא וכו', הוא מזונא דחברייא דמשתדלי באורייתא, והוא מזונא דאתי מחכמה עלאה, מ"ט מאתר דא, בגין **דאורייתא נפקא מחכמה עלאה**, ואינון דמשתדלי באורייתא עיילי בעקרא דשרשהא, ועל דא מזונא דלהון מההוא אתר עלאה קדישא קא אתיא.

מתוק מדבש:

כל המזונות של בני העולם באים ונשפעים מלמעלה, זה המזון הבא ממטר השמים וצומח מהארץ זהו המזון של כל העולם, וזהו המזון של כל בני האדם, והוא מזון גס ועב. ואותו המזון הבא יותר מלמעלה הוא מזון דק יותר, שהוא בא ממקום הדינים (המלכות), וזהו המזון שאכלו ישראל כשיצאו ממצרים (היינו המצה שהיא לחם עוני). אבל המזון שנמצא לישראל בזמן שהיו במדבר, שבא ממקום עליון הנקרא שמים (ז"א), הוא מזון יותר דק ורוחני, שנכנס לנפש לזונה יותר משאר מזון, ונפרד יותר מן הגוף (שאיין הגוף נהנה ממנו), ונקרא לחם אבירים (שהוא המן). מזון העליון והרוחני יותר מהכל הוא המזון של החברים שמשתדלים בתורה, שאוכלים מזון הרוח והנשמה ואינם אוכלים מזון גשמי של הגוף כלל, והוא בא להם ממקום עליון ויקר על הכל הנקרא 'חכמה', ולכן חלש הגוף של החברים יותר משאר בני העולם, כי אינם אוכלים מזון הגוף כלל, ואוכלים מזון הרוח והנשמה הבא ממקום רחוק ועליון יקר מכל (החכמה), לכן אותו

המזון הוא דק מן הדק יותר משאר כל מיני מזונות, אשרי חלקם של אלו התלמידי חכמים, זהו שכתוב 'החכמה תחיה בעליה' (שנמשך שפע מהחכמה לחכמים המושרשים בחכמה), אשרי חלקו של הגוף שיכול להיות נזון במזון הנפש וכו', הוא המזון של החברים העוסקים בתורה, והוא המזון הבא מחכמה העליונה, מה הטעם שנשפע להם השפע ממקום זה, לפי שהתורה יוצאת מחכמה העליונה, ואלו שעוסקים בתורה נכנסים בעיקרה ושורשה (של החכמה, שהיא פנימיות התורה, ושואבים משם שפע רוחני), ועל כן המזון שלהם נשפע ממקום עליון וקדוש הזה (וע"י מזון זה הם זוכים לחדש חידושי תורה כל יום, ואותם החידושים נמשכים מן החכמה ששם שורש התורה).

נקודות לעיון:

א. מבואר בדברי הזוהר שהחכמים שזוכים לתורה שבאה מחכמה, מזונם הוא דק ביותר ועל כן גופם חלש, ולעיל באות ג' ביאר שהחכמים צריכים גוף זך ומיוחד, ולא גוף חלש?

תורה שבעל פה

כתב הרמב"ם (הקדמה ליד החזקה):

כל המצות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו. שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. תורה זו תורה שבכתב. והמצוה זו פירושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה. ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה. כל התורה כתבה משה רבינו קודם שימות בכתב ידו. ונתן ספר לכל שבט וספר אחד נתנהו בארון לעד. שנאמר לקוח את ספר התורה הזה ושמרתם אותו וגו'. והמצוה שהיא פירוש התורה לא כתבה אלא צוה בה לזקנים וליהושע ולשאר כל ישראל. שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות וגו'. ומפני זה נקראת תורה שבעל פה. אף על פי שלא נכתבה תורה שבעל פה למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים זקנים. ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה. וליהושע שהוא תלמידו של משה

רבינו מסר תורה שבעל פה וצוהו עליה. וכן יהושע כל ימי חייו למד על פה. וזקנים רבים קבלו מיהושע וכו'.

רבינו הקדוש חיבר המשנה. ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חבור שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה. אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע. ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממושה רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה. ושננו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם. ורצו בכל מקום. כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל.

ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה. לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח. וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולמדו המשנה ברבים וכו'.

רבינא ורב אשי הם סוף חכמי הגמרא. ורב אשי הוא שחיבר הגמרא הבבליה בארץ שנער אחר שחיבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית בכמו מאה שנה. וענין שני הגמרות הוא פירוש דברי המשניות וביאור עמקותיה ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבינו הקדוש ועד חיבור הגמרא. ומשני הגמרות ומן התוספות ומספרא וספרי מכולם יתבאר האסור והמותר הטמא והטהור החיוב והפטור הפסול והכשר כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי משה רבינו מסיני:

גם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור לעשות סייג לתורה כמו ששמעו ממושה בפירוש. שנאמר ושמרתם את משמרת עישו משמרת למשמרתי. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור כמו שראו בית דין של אותו הדור. לפי שאסור לסור מהם שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. וכן משפטים ודינים מופלאים שלא קיבלום ממושה ודנו בהם בית דין של אותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן. ופקדו אותם הזקנים וגמרו שהדין כך

הוא. הכל חיבר רב אשי בגמרא מימות משה ועד ימיו. וחברו חכמי המשנה חיבורים אחרים לפרש דברי התורה. רבי הושעיא תלמידו של רבינו הקדוש חיבר ביאור ספר בראשית. ורבי ישמעאל פירש מאלה שמות עד סוף התורה והוא הנקרא מכילתא. וכן ר' עקיבא חיבר מכילתא. וחכמים אחרים אחריהם חיברו מדרשות. והכל חובר קודם הגמרא הבבלי:

לוחות האבן

כתיב בשמות פרק כד:

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֶה אֵלַי הָהָרָה וְהִיָּה שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם: (יג) וַיֵּקֶם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הָר הָאֱלֹהִים:

ופירש רש"י:

ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל שש מאות ושלוש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן: ויקם משה ויהושע משרתו. שהיה התלמיד מלווה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר, שאינו רשאי לילך משם והלאה, ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים, ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום:

ועוד פירשו התוספות:

לוחות האבן. והתורה. אלו החוקים והמשפטים. והמצוה. זו משנה. אשר כתבתי. נביאים וכתובים. להורותם. זה תלמוד (דרשת חז"ל בברכות ה.). יש מוכיחים מכאן שמותר להניח ספרי תלמוד ומשנה על גבי נביאים וכתובים. והראייה שהרי הקדים 'והמצוה' שר"ל משנה לנביאים. ואני הכותב אני אומר, שאין ראייה, שלכן הקדימו מפני שהתלמוד יוצא מן התורה, ולכן הסמיכו לתורה [ולא] למעלתו יותר מנביאים:

נקודות לעיון:

א. ראה להלן בביאור המושג 'אבן שתיה', שאבן השתיה היא ב'מלכות', ואילו לגבי התורה מבואר לעיל שהיא באה מ'חכמה'. וא"כ איך שייך שהתורה תקבל הארה מהאבן שתיה, הרי דרגתה יותר גבוהה מהאבן שתיה?

ב. יש לעיין האם לוחות האבן זה ממש מדרגת האבן שתיה, שהיא החכמה עילאה, או שהכוונה היא שכאשר התורה מקבלת מהחכמה עילאה, היא נקראת לוחות האבן?

ג. עוד בענין זה, יש לעיין האם לוחות האבן הם התורה שבכתב, שהרי זו הפעם הראשונה שהתורה נכתבה בכתב, או שמכיוון שמדובר כאן על לוחות ראשונות שהם היו אור גבוה מאוד, אז הכוונה שדווקא הם בבחינת תורה שבעל פה?

ביאור המושג "אבן שתיה"

אבן השתיה: בומן בית המקדש השני, לא היה ארון הברית מונח בקודש הקודשים, ובמקומו הייתה אבן גבוהה ג' אצבעות, שהייתה נקראת 'אבן שתיה' (יזמא ה, ב). אבן זו התגלתה ע"י הנביאים הראשונים, שהם דוד המלך ושמואל הנביא (תפארת ישראל שם).

הסיבה לכך שאבן זו נקראת אבן 'שתיה', מכיון שממנה הושתת ונבנה העולם (יזמא נד:). ולכן נאמר בגמרא שבית המקדש גבוה מכל העולם, כיון שמאבן שתיה שהייתה בו - נמשך כל העולם (שו"ת חת"ס יו"ד רלד). שורשה של אבן זו במרכז כדור הארץ, וסביבה מקיפים כל היסודות שמהם נבראו כל הברואים (רמב"ן בראשית א, א).

בריאת העולם ע"י אבן השתיה הייתה בשלושה שלבים: בשלב ראשון נברא ביהמ"ק והעיר ירושלים, בשלב שני התקדשה כל ארץ ישראל, ובשלב שלישי התפשטה האבן לכל העולם כולו (זוהר פקודי רכב).

סוד האבן: מובא בזוהר (שם) שכשברא הקב"ה את העולם, זרק אבן אחת יקרה מתחת כסא הכבוד, ושיקעה עד התהום. ראש אחד של אבן ההיא תקוע בתוך התהום, וראש השני של האבן הוא למעלה, והוא נקודה אחת שעומדת באמצע העולם בקדש הקדשים. משם התפשט העולם לימין ולשמאל ולכל הצדדים, והתקיים

העולם בנקודה ההיא האמצעית, ואבן ההיא נקראת שתיה, כי ממנה נשתל והתפשט העולם לכל הצדדים.

ופירש המתוק מדבש (שם) שהמלכות נקראת אבן [ולכן אבן השתיה היא סוד התורה שבע"פ (זוהר נח עא:)], והקב"ה הורידה שתשרה בתחתונים, והיא יקרה מצד החכמה, וירדה מתחת הבינה שהיא כסא לחכמה. היא שקעה והתפשטה עד התהום, דהיינו עד משכן החיצונים שהם תוהו ובוהו וחושך ותהום, וזהו שראשה האחד תקוע בחוזק בתהום, כי היא אינה רוצה להשפיע להחיצונים אלא שרגליה יורדות מות ונאחזים בה בעל כרחיה. וראשה העליון הוא באצילות דבוק עם ז"א, וקיום כל העולם הוא על ידה, ונקראת שתי"ה כי 'שת' הוא מלשון יסוד, ושם 'יה' הוא באו"א שמכוחם התפשטה המלכות להיות יסוד העולם.

אבני יעקב: כאשר יצא יעקב מבאר שבע לחרן, הגיע לבית אל ושם הניח תחתיו אבנים ושכב לישון, ובשנתו נהפכו כל האבנים לאבן אחת (ראה להלן באות ז' בענין 'אבני יעקב שנכללו כולם בתוך אבן שתיה'). אבן זו היא אבן השתיה שממנה נברא העולם, ויעקב נפל לפני אבן השתיה, והתפלל לה' שיזכה לשוב לשם ולהקריב שם קרבנות (פרקי דר"א לה).

על אבן זו אמר יעקב אבינו, 'והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוקים', ועליה נבנה ביהמ"ק (זוהר שם). אמנם אבן זו כבר הייתה קיימת בשעת בריאת העולם, אלא שיעקב אבינו תיקן את המלכות שהיא סוד האבן, ולכן נחשב שהוא העמיד ושתל את האבן (זוהר ויחי רלא:).

אבן השתיה - הצדיק: הצדיק הוא יסוד העולם בחינת 'צדיק יסוד עולם', ככתוב 'כי לה' מצקי ארץ וישת עליהם תבל', ולכן הצדיק הוא אבן השתיה שממנו הושתת העולם (ליקו"ה ברהמ"ז ג, יא). ולכן נקראת אבן השתיה בשם 'שכל הכולל', כי ממנה באים כל ההשפעות לעולם (שם שכירות פועלים כח).

ביאור המושג "השכל נקרא קדש"

קדושה: 'קדוש' פירושו מופרש ומובדל, כמו שכתוב 'אין קדוש כה' (שמואל א' ב), שמשמעותו, אין מופרש ומובדל כמו הקב"ה, שהוא מופרש ומובדל מכל תפיסה והגדרה.

אולם התורה כותבת את הביטוי של 'קדושה' גם על עם ישראל, 'קדוש ישראל לה' (ירמיה ב, ג). גם ביהמ"ק נקרא 'מקום קדוש', וכן כל מקום שיש בו מעלה על זולתו יקרא קדוש לעומת חבירו הנמוך ממנו, וכלשון המשנה (כלים א, ו) 'עשר קדושות הן', והעליונה שבכל הקדושות היא הנקראת 'קודש הקדשים'.

קדוש | קודש | קוה"ק: ישנם שלוש דרגות בקדושה; דרגה ראשונה היא 'קדוש', ותואר זה ניתן לעם ישראל כאשר זכו להארה מ'זעיר אנפין'. דרגה שניה היא 'קודש', ותואר זה ניתן לעם ישראל כאשר זכו להארה מספירת ה'חכמה' (אור החמה לוהר אחרי סא.). דרגה שלישית היא 'קודש הקדשים', ותואר זה ניתן לעם ישראל כאשר זכו להארה מה'כתר' (זוהר משפטים קכא.), ומשם מאירה הקדושה גם לבנינה (הקדמת הזוהר ב.).

ישלח עזרך מקדש*

כתיב בתהלים פרק כ:

(א) לַמִּנְצָח מִזְמוֹר לְדָוִד: (ב) יַעֲנֶה ה' בְּיוֹם צָרָה יִשְׁגָּבֶךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: (ג) **יִשְׁלַח עֲזָרְךָ**
מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָ: (ד) יִזְכֹּר כָּל מִנְחָתְךָ וְעוֹלֹתֶיךָ יִדְשָׁנָה סֶלָה: (ה) יִתֵּן לְךָ **כָּל־כֶּבֶדְךָ**
וְכָל עֲצָתְךָ יִמְלֵא: (ו) נִרְנְנָה בִּישׁוּעָתְךָ וּבִשְׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגַל יִמְלֵא ה' כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ:
 (ז) עֲתָה יִדְעָתִי כִּי הוֹשִׁיעַ ה' מִשִּׁיחוֹ יַעֲנֶהוּ **מִשְׁמֵי קִדְשׁוֹ** בְּגִבְרוֹת יֵשַׁע **יְמִינוֹ:**

ופירש רש"י:

יענך ה' ביום צרה. המזמור הזה על שם שהיה שולח את יואב ואת כל ישראל למלחמה, והוא היה עומד בירושלים, ומתפלל עליהן, כענין שנאמר (ש"ב יח) טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור, ואמרו רבותינו אילמלא **דוד** לא עשה יואב מלחמה: שם אלהי

יעקב. שהבטיחו בלכתו לחרן ושמר הבטחתו, לכך נאמר אלהי יעקב: מקודש. מהיכל קדשו שהוא שוכן שם: מנחותיך ועולתך. הם התפילות שאתם מתפללים במלחמה: ידשנה סלה. כלומר יקבלם ברצון כעולות מחים: נרננה בישועתך. כשיושיע אותך הקב"ה נרננה כולנו להקב"ה ובשמו נדגול נתאסף ונעשה חיל: עתה ידעתי. זו היא הרננה שנרנן עתה בתשועה זו שבאה ליואב ולישראל, ידעתי שחפץ המקום בי וענני משמי קדשו כי תשועתם היא תשועתי:

נקודות לעיון:

- א. יש להבין מדוע מביא רבינו את הפסוק הזה רק אחרי שלימות התורה, הרי כבר לעיל דיבר מהמתקת הדינים ע"י השכל, וכבר אמר שהשכל נקרא קודש?
- ב. האם יש קשר בין המשך הפסוק 'ומציון יסעדך', לענין המאכלים הזכים?

אות ז

בי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל*

כתיב בשמואל א' פרק ב, בהודאת חנה על לידת שמואל הנביא:

(א) וַתִּתְּפֹלֶל חַנָּה וַתֹּאמֶר עָלַי לְבִי בַּה' רָמָה קִרְנִי בַּה' רָחֵב פִּי עַל אוֹיְבֵי כִי שִׂמְחָתִי בִישׁוּעָתֶךָ: (ב) אֵין קְדוֹשׁ בַּה' כִּי אֵין בִּלְתָּךְ וְאֵין צוּר כְּאַלְהֵינוּ: וכו' (ח) מְקִים מַעֲפָר דָּל מֵאִשְׁפַּת יָרִים אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם נְדִיבִים וְכִסָּא כְבוֹד יִנְחִלֵם כִּי לַה' מְצַקִּי אֶרֶץ וַיִּשֶׁת עֲלֵיהֶם תִּבֵּל:

ופירש רש"י:

רחב פי על אויבי. על פנינה: ואין צור כאלוקינו. אין צייר כאלוקינו הצר צורה בתוך צורה:

ופירש המצודת דוד:

רחב פי. כי עד הנה הייתי כשה נאלמה לא תפתח פיה, ועתה רחב פי על אויבי להשיב אמרים: כי שמחתי בישועתך. שמחתי היא על אשר בא התשועה ממך, ויש די בזה להשיב אמרים: מקים מעפר דל. מי שהיה דל ונבזה שחה עד לעפר, ה' מקימו מן העפר: להושיב. מרימו מן האשפות ומגביהו עוד להושיב אותו עם נדיבים, להיות דומה להם: ינחילם. ר"ל יכובדו בעיני הבריות, כאלו היו מלומדים בכבוד ובאה להם מנחלת אבותם: כי לה'. וזה בעבור שיסודות הארץ המה לה', ועל היסודות ההם עשה הוא את העולם, לזה בידו לעשות בעולמו כרצונו:

ודרשו חז"ל בגמ' ביומא (לח, ב):

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: ראה הקב"ה שצדיקים מועטין, עמר ושתלן בכל דור ודור, שנאמר 'כי לה' מצקי ארץ וישת עליהם תבל'. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר 'וצדיק יסוד עולם'.

ופירש רש"י:

וישת עליהם תבל. פיזרן בכל הדורות, להיות שתות וקיום ויסוד לקיים תבל.

ועוד דרשו חז"ל בגמ' בסנהדרין (כו, ב):

'כי השתות יהרסון צדיק מה פעל', רב יהודה ורב עינא, חד אמר: אילו חזקיה וסיעתו נהרסים, צדיק מה פעל? וחד אמר: אילו בית המקדש יהרס, צדיק מה פעל? וכו' למאן דאמר בית המקדש נמי דתנן: אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה היתה נקראת. אלא למאן דאמר חזקיה וסיעתו, היכא אשכחן צדיקי דאיקרו שתות? דכתיב כי לה' מצקי ארץ וישת עליהם תבל. ואיבעית אימא מהכא: הפליא **עצה** הגדיל תושיה. אמר רבי חנן: למה נקרא שמה תושיה מפני שהיא מתשת כחו של אדם. דבר אחר: תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן. דבר אחר: תושיה דברים של תוהו, שהעולם משותת עליהם.

ופירש רש"י:

אבן היתה שם. תחת הארון. ושתייה היא נקראת. שממנה נשתת עולם שנאמר (תהלים ג) **דיבר ויקרא ארץ**, ואומר מציון מכלל יופי וגו', במסכת יומא (ג, ב) אומר: עולם מציון נברא. תושיה. על שם שהעולם משותת על התורה ולומדיה, נקראת תושיה.

נקודות לעיון:

א. יש להבין בפירוש הפסוק, מה השייכות בין מצוקי ארץ שהקב"ה השתית עליהם את העולם, לבין תחילת הפסוק שמדבר על הרמת הדל והאביון מאשפתות?

אֲבִי יַעֲקֹב, שֶׁנִּכְלָלוּ בָּלָם בְּתוֹךְ אָבִן שְׁתִּיָּה

כתיב בבראשית פרק כח:

(י) **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה**: (יא) **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבִי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׁם מְרֹאשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא**: (יב) **וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבֶקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאָבֶן אֲשֶׁר שָׁם מְרֹאשֹׁתָיו וַיִּשָּׁם אֹתָהּ מִצְבָּה וַיִּצֶק שָׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ**: (יג) **וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוֹלָם לֹו שֵׁם הָעִיר לְרֹאשְׁנָהּ**: (יד) **וַיֵּדֶר יַעֲקֹב גֵּדֶר לְאֹמֶר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וַיִּשְׁמְרֵנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם **לֶאֱכֹל** וּבְגָד לְלִבָּשׁ**: (טו) **וַיִּשְׁכְּתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים**: (טז) **וְהָאָבֶן הַזֶּה הָיְתָה הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצְבָּה וְהָיָה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תֵּתֵן לִי עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ**:

ופירש רש"י:

ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה: ויפגע. רבותינו פירשו לשון תפלה כמו (ירמיה ז טז) ואל תפגע בי, ולמדנו שתקן תפלת ערבית: וישם מראשותיו. עשאו כמין מרוב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות. התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאו הקב"ה **אבן אחת**, וזהו שנאמר (פסוק יח) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו:

ודרשו חז"ל בבראשית רבה (סח, יא):

ויקח מאבני המקום. ר' יהודה אמר, שנים עשרה אבנים נטלו, כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים, אמר אברהם לא העמידן, יצחק לא העמידן, אני, אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זו לזו, יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים, כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו, ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים. רבי נחמיה אמר, נטל ג' אבנים אמר, אברהם יחד הקב"ה שמו עליו, יצחק יחד הקב"ה שמו עליו, ואני, אם מתאחות הן ג' אבנים זו לזו, יודע אני שהקב"ה מיחד שמו עלי, וכיון שנתאחו ידע שהקב"ה מיחד שמו עליו. רבנן אמרי, מיעוט אבנים שנים, אברהם יצא ממנו פסולת ישמעאל וכל בני קטורה, ויצחק יצא עשו וכל אלופיו, ואני, אם מתאחות ב' אבנים זו לזו, יודע אני שאינו יוצא הימני פסולת.

ופירש העץ יוסף:

ויקח מאבני המקום כו'. משום דקשיא ליה דמאבני משמע רבות והדר כתיב ויקח את האבן. לכן דעתם ז"ל שנתאחו (פ' שנתחברו) והיו לאחת. ופליגי בטעם האיחוי:

שהוא מעמיד י"ב שבטים. כך היו מקובלים די"ב **מזלות** כנגד י"ב שבטים: אם מתאחות בו'. שלפי שעם היותם י"ב שבטים ראוי שיהיו לאחדים. לכן רמז זה שהי"ב אבנים ישובון לאבן אחת. והכי אי' בפרד"א ונעשו כולם אבן אחת להודיע שכולנו עתידים להיות גוי אחד בארץ:

נקודות לעיון:

- א. יש להבין איך שייכת מחלוקת האבנים, לתיקון של תורה זו? [פל"ח]
- ב. מכך שהאבנים רבו ביניהם על מי יניח הצדיק את ראשו, משמע שהם היו סביב ראשו. ויש לעיין אם יש לקשר לענין הרשע המכתיר את מוח הצדיק, המובא לעיל באות א'?
- ג. ויש להבין עוד, מדוע התגרש יעקב מארץ ישראל לחוצה לארץ? ולמה דווקא בעת גירושו השיג את קדושת בית המקדש והאבן שתיה?

תַּשְׁתַּפְּכָנָה אֲבִי קָדֵשׁ*

כתיב באיכה פרק ד':

(א) אִיכָה יוֹעֵם זָהָב יִשְׁנָא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תַּשְׁתַּפְּכָנָה אֲבִי קָדֵשׁ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת: (ב) בְּנֵי צִיּוֹן הַיִּקְרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפֹי אִיכָה נִחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי חָרֵשׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר:

ופירש רש"י:

איכה יועם זהב. קינה זו נאמרה על יאשיהו כמו שנאמר בדברי הימים (ב' יט), הלא היא כתובה על ספר הקינות, ועמה חיבר בתוך הקינה את שאר בני ציון: יועם. יכהה: זהב. מראית פנים המצהיב כזהב: ישנא. ישתנה ממראיתו: הכתם. קבוצת כלי נוי הזהב שהם לעדי, קרוי כתם: אבני קדש. בנים המאירים כאבנים טובות. ומ"א כל רביעית דם שיצא מיאשיהו בכל חץ וחץ שנעצו בו, היה ירמיהו קוברו במקומה, ועליה הוא קורא תשפכנה אבני קדש: המסלאים בפז. המהוללים והנערכים כפז הרואה אותם אומר ראו תוארם של אלו כמראית פז: לנבלי חרש. כדי חרש שנותנים בהם יין:

נקודות לעיון:

א. האם יש קשר בין ה'חוצות' המוזכר בפסוק ל'חוצה' לארץ? ואיך יתכן שהאבני קודש נשפכים בראש כל חוצות?

ב. מה ההבדל בין 'חוצות' סתם, ל'ראש כל חוצות'?

אות ח'

אור צדיקים ישמח*

כתיב במשלי פרק יג:

(ט) **אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך:** (י) רק בודון יתן מצה ואת נועצים חכמה:

ופירש רש"י:

ידעך. לשון קפיצה, שהשלהבת קופצת ונכרתת: רק בודון יתן מצה. **מחלוקת:**

ופירש רבינו יונה:

אור צדיקים ישמח. נפש הצדיק דומה לאור, לפי שהיא קיימת לעולם כמו האור, ואין קיומה תלוי במקום אחר זולתי בשי"ת, כאשר אור השמש אין הוויתו וזריחתו תלויים בסיבה אחרת זולתי בשי"ת. ונפש הצדיק תשמח לעולם, כי גם בעולם הזה תשמח במצות, ואם יבואו על הגוף הייסורין, תשמח בייסורין, אף כי תשמח בעוה"ב שמחה שאין לה תכלית, וכן השמש שמח לעשות לעולם רצון בוראו. ונר רשעים ידעך. ידמה נפשם לנר שידעך בסופו, ושאורו תלוי בשמן או בשעוה, וככלותם ידעך. וכן נפש הרשע תלויה בקיום הגוף, כי עם הגוף היא שמחה ומצלחת לפעמים בעולם הזה, ובכלות הגוף תכלה שמחתה גם היא, כי באבדון הולכת. רק בודון יתן מצה. מי שהוא תמיד בודון, יתן מצה. שהמריבה מתולדת הזדון, וכן כתיב: 'בא זדון ויבא קלון' (לעיל יא, ב). ואת נועצים חכמה. מכירים בטבע הזדון הנמצא בם, ולא יפעלו על פי רצון לבם, בהיות **מחלוקת** בינם ובין חביריהם, כי יאמרו אולי הזדון מטה **עצת לבם** וחפצם, ומתיעצים עם זולתם איך יעזרו ועל איזה דרך, להינצל ממריבת חביריהם.

ועוד פירש המלבי"ם:

אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך. האור הוא עצם האור, כמו אור השמש המאיר תמיד וא"צ לשמן ופתילה, והנר הוא הנעשה במנורה ע"י שמן ופתילה, הצדיקים

נשמתם תאיר באור תמידי נצחי ואור זרוע לצדיק, וא"צ לנר שהוא הגוף, כי הנפש הרוחנית תהל לנצח באור הרוחני, וזה ישמח תמיד, כי כל דבר הכלה מתעצב בידעו כי יכלה ויאבד, אבל הרוחני הנצחי ישמח תמיד. כמ"ש ולישרי לב שמחה, שמחו בה, אבל הרשעים אור הצלחתם הגשמי הוא רק בעוה"ז כ"ז שהנר והפתילה קיים, ר"ל כל חיי הגוף, ואחר כלות השמן והפתילה ידעך הנר, ותאבד הצלחתם:

נקודות לעיון:

- א. יש להבין מה ההבדל בין אור של כל אחד שהוא בחינת 'נר', לבין האור שנעשה אחר שנכללים כל הנפשות שהוא בחינת 'אור'?
- ב. ע"פ כלל יז, שאין רבינו מוסיף ענין במאמר שאינו שייך לכלל מהלך המאמר, יש להבין את ענין השמחה, היכן נזכר במאמר ענין השמחה, או בזה לעומת העצבות?

נר ה' נשמת אדם*

כתיב במשלי פרק כ:

(יח) **מחשבות בעצה תבון** ובתחבולות עשה מלחמה: (יט) **גולה סוד הולך רביל** ולפתה שפתיו לא תתערב: (כ) **מקלל אביו ואמו ידעך נרו** באשון חשך: וכו' (כו) **נר ה' נשמת אדם** חפש כל חדרי בטן:

ופירש רש"י:

מחשבות בעצה תבון ובתחבולות עשה מלחמה. אם באת להלחם כנגד השטן, בא בתחבולות תשובה ותפלה ותענית: גולה סוד הולך רביל ולפותה שפתיו. המדבר חלקות לפתותך ולהסיתך: מקלל אביו ואמו ידעך נרו באשון חשך. בהנשיף ובהשחיר החשך, כלומר בבא הרעה: נר ה' נשמת אדם. הנשמה שבקרבו מעידה עליו בדיון:

ופירש המצודת דוד:

מחשבות בעצה. מחשבות הנעשים בעצת יועצים תכון ותתקיים, ואם תלחם במי, עשה מלחמה בהתחכמות רב, כי בודאי גם שכנגדך הרבה מחשבות בעצה, ולזה מהצורך להתחכם ביותר: גולה סוד וגו'. לא תתערב להתחבר עם מי שטבעו לגלות הסוד, ולא יוכל לעמוד על עצמו להסתיר דבר מה, ולא עם מי שהולך רכיל בכוונה מיוחדת, ולא עם מי שדברי שפתיו המה פתיות, אשר בעבור הסכלות יגלה הסוד לתומו: ידעך נרו. יכובה נשמתו בשחרות החושך ר"ל בבוא יום הגמול עת תאיר נשמת הצדיק ולפי שדימה את הנשמה לנר דימה את הגמול לעת צורך הארת הנר: נר ה'. כמו שדרך האדם לחפש בחושך ע"י הנר, כן חופש ה' כל מחשבות חדרי בטן ע"י נשמת האדם, כי היא יודעת הכל ומעידה עליו בדין:

נקודות לעיון:

- א. פסוק זה נאמר לגבי יום הדין, שהנשמה דנה את האדם, ויש לעיין איך שייר ענין יום הדין למאמר?
- ב. ראה לעיל באות ה' שהובא עוד פסוק מפרק זה, פסוק ה': 'מִיָּם עֲמָקִים יַעֲצָה בְּלֵב אִישׁ'.

חֲדֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן וכו'*

כתיב בחבקוק פרק ג, בתפילת חבקוק לה' ששגה והטיח דברים כלפי מעלה, וביקש שה' יעניש את הרשעים וירחם על ישראל, והזכיר אהבת ה' לישראל:

- (א) תַּפְלָה לַחֲבִקּוֹק הַנְּבִיא עַל שְׁגִיגוֹת: (ב) ה' שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְךָ יִרְאֵתִי ה' פָּעַלְךָ בְּקִרְבִּי שְׁנִים חִיֵּהוּ בְּקִרְבִּי שְׁנִים תוֹדִיעַ בְּרָגְזוֹ רַחֵם תִּזְכּוֹר:

ופירש רש"י:

על שגיונות. בקש רחמים על עצמו שהטיח דברים, כמו (לעיל א) ע"כ תפוג תורה ותעשה אדם כדגי הים, קנתר אחר מדת הדין: שמעתי שמעך. אשר מעולם שנפרעת

תמיד ממכעיסך, ואת הרשע הזה אתה סובל: יראתי. אמרתי איך נשתנית מדת הדין בעון ישראל: פעלך בקרב שנים חייהו. פעלך הראשון שהייתה נפרע לנו מאויבינו, בקרב שני הצרה שאנו שרויים בה, חייהו, כלומר עוררהו והשיבהו, ובקרב שנים הללו תודיעהו: ברוגו. שתקצוף על הרשעים: רחם תזכור. רחם כמו לרחם:

והנה בזוהר מובא דרוש ארוך הנקרא 'אידרא רבא קדישא', והוא דברי רשב"י לעשרה מתלמידיו. ודרוש זה נקרא 'אדרא' מלשון 'עגול' מחמת שהיו יושבים בעגול, וגם מלשון חדר שנעשה סביבם חדר של אש (אור יקר שם). וכן מחמת ששורשו בכתר שיש בו בחינה הנקראת 'גלגלתא' (הובא לעיל באות ג'), שהגלגלתא הוא עגול. וכן נקרא 'רבא' מחמת שבו גילה רשב"י את כל תיקוני הפרצופים, והוא רבא בכמות ובאיכות. וכן נקרא 'קדישא' מחמת שנאמר ברוח הקודש (קול ברמה, הקדמה לביאור האדרא).

ובתחילת האידרא יש ג' חלקים: חלק א' הוא הקדמה שבה דיבר רשב"י לחברים בענין סודות התורה שיגלה להם באידרא, חלק ב' הוא בענין היראה (שעל זה גילה רבינו את המאמר 'פתח רבי שמעון' בליקו"מ ס' ס'), חלק ג' הוא בענין האהבה, שעל זה גילה רבינו מאמר זה.

וז"ל הזוהר בחלק א' (אידרא רבא נשא קכז:):

האדרא רבא קדישא. אמר ר"ש לחברייא, עד אימתי ניתיב בקיומא דחד סמכא, כתיב 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', יומין זעירין, ומארי דחובא דחיק, כרוזא קארי כל יומא, ומחצדי חקלא זעירין אינון, ואינהו בשולי כרמא, לא אשגחן ולא ידעין לאן אתר אזלין כמה דיאות. אתכנשו חברייא לבי אדרא, מלובשין שריין, סייפי, ורומחי בדיכון, אזורו בתקוניכון, בעיטא, בחכמתא, בסוכלתנו, בדעתא, בחיזו, בדין, ברגלין, אמלכו עליכון למאן דברשותיה חיי ומותא, למגור מלין דקשוט, מלין דקדישי עליונין צייתי להו, וחדאן למשמע להו ולמגדע להו. יתיב ר"ש ובכה ואמר ווי אי גלינא ווי אי לא גלינא, חברייא דהוה תמן אשתיקו, קם ר' אבא וא"ל אי ניחא קמיה דמר לגלאה, הא כתיב (תהלים כה) 'סוד ה' ליראיו', והא חברייא אלין דחלין דקוב"ה אינון, וכבר עאלו באדרא דבי משכנא מנהון עאלו, מנהון נפקו. תאנא אתמנו חברייא קמיה דר"ש, ואשתכחו, רבי אלעזר בריה, ור' אבא, ור' יהודה, ורבי יוסי בר יעקב, ור' יצחק, ור' חזקיה בר רב, ור' חייא, ור' יוסי, ור' ייסא. ידין יהבו לר"ש, ואצבען זקפו לעילא, ועאלו בחקלא בניי אילני ויתבו. קם ר"ש וצלי צלותיה, יתיב בגווייהו, ואמר כל חד ישוי ידוי בתוקפוי, שוו ידיהו ונסיב לון. פתח ואמר (דברים כו) 'ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה מעשה ידי חרש ושם בסתר, וענו כל העם ואמרו אמן'.

מתוק מדבש:

אמר רבי שמעון להחברים, עד מתי נשב ונלמוד את סודות הספירות בבחינת קיום עמוד אחד (שכך היו סדר הספירות קודם התיקון כעין עמוד אחד זו תחת זו, בלי התפשטות לחמשה פרצופים

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

אות ח'

ובלי התלבשותם זה בזה כמו אחר התיקון), ואף שאין ראוי לגלות סודות שהם כבשונו של עולם, אבל) כתוב 'עת לעשות לה' (היינו תקוני אריך, ותקוני זעיר מתוך תקוני אריך) הפרו תורתך' (ואם לא עכשיו אימתי), כי חיי האדם קצרים, והם"מ המלמד חובה על האדם דוחק ומטריד את האדם שלא יעסוק בתורה, ועוד כרוז מכריז כל יום (אוי להם לבריות מעלבונה של תורה), והצדיקים היודעים ע"י תפלתם לקצור את שדה העליון (שהיא המלכות) הם מועטים, וגם הם עדיין בשיפולי השדה (היינו בתחילת הכרם ופרדם החכמה, כלומר שלא נכנסו עדיין בעומק הסודות), וכשנכנסו בכרם אינם משגיחים ואינם יודעים כראוי לאיזה מקום ילכו בדרכי הסודות. לכן התאספו חברים לבית הגורן, וכלכם תהיו מלובשים במגינים, וחרבות, ורמחים בידכם (שהם דברי תורה), תזדרזו בתיקונכם (להשלים עצמכם להיות מוכנה להעשר ספירות), בעצה (כנגד הכתר שהוא מקור העצה), בחכמה, בבניה, בדעת, במראה (כתפארת ויסוד), בידים (חסד וגבורה), ברגלים (נצח והוד), המליכו עליכם (מלכות) למי שברשותו החיים והמות, לגזור דברי אמת, דברים שהמלאכים הקדושים העליונים מקשיבים להם, ושמחים לשומעם ולדעת אותם. ישב ר"ש ובכה ואמר אוי אם אגלה (את סודות פרצופי עתיק וא"א), ולעומת זה אוי אם לא אגלה, חברים שהיו שם שתקו (מחמת אימת רבם), קם רבי אבא וא"ל לרבי שמעון, אם טוב לפני מורנו לגלות הסודות, לזה יש תשובה כי יש פסוק אחר 'סוד ה' ליראיו' (שמצוה לגלות סודות התורה לירא ה'), והרי אלו החברים הם יראי ה', וכבר נכנסו באדרא דבי משכנא (אידרת משפטים), מהם נכנסו ולא יצאו (שלא יכלו לסבול את עומק הסודות שגילה רבי שמעון), ויש מהם שיצאו בידיעה ברורה ובהבנה שלימה כל מה ששמעו מרבי שמעון. למדנו כי נמנו החברים לפני רבי שמעון, ונמצאו עשרה חברים, רבי אלעזר בנו, ור' אבא, ור' יהודה, ורבי יוסי בר יעקב, ור' יצחק, ור' חזקיה בר רב, ור' חייא, ור' יוסי, ור' ייסא. נתנו את ידיהם להתפלל על רבי שמעון, ואצבעותיהם זקפו למעלה, ונכנסו בשדה בין האילנות וישבו. קם ר"ש והתפלל על החבריא, וישב ביניהם בעיגול, ואמר כל אחד ישים ידיו בחיקי, שמו ידיהם בחיקו ואחז אותם.

בחלק ב' ביאר רשב"י את ענין תיקוני עתיק, והיראה שהיה לחברים, וז"ל הזוהר באידרא רבא (נשא קכח):

פתח ר"ש ואמר (תהלים קיט) 'עת לעשות לה', אמאי עת לעשות לה', משום דהפרו תורתך, מאי הפרו תורתך, תורה דלעילא, דאיהי מתבטלא אי לא יתעביד בתקוני דא, ולעתיק יומין אתמר. כתיב (דברים לג) 'אשריך ישראל מי כמוך', וכתוב (שמות טו) 'מי כמוך באלים ה'', קרא לרבי אלעזר בריה אותביה קמיה, ולרבי אבא מסטרא אחרא, ואמר אנן כללא דכולא. עד השתא אתתקנו קיימין, אשתיקו, שמעי קלא, וארכובתן דא לרא נקשן, מאי קלא, קלא דכנופייא עלאה דמתכנפי.

מתוך מדבש:

פתח ר"ש ואמר 'עת לעשות לה', למה עת לעשות לה' (לגלות רזין דאורייתא), משום שיש הרבה בני אדם שהפרו תורתך, איזו תורה הפרו, את התורה שלמעלה (היו מפירים התורה שהיא תורה שבעל פה, והיא תורה של זעיר, והיינו דאמר 'תורתך'), שהיא תתבטל אם לא יהיה נעשה בתיקון הזה, ועל התיקון של עתיק יומין נאמר פסוק זה. כתוב 'אשריך ישראל מי כמוך', וכתוב 'מי כמוך באלים ה'". קרא ר"ש לבנו רבי אלעזר והושיבו לפניו לימינו, ולרבי אבא הושיב מצד האחר, ואמר שאנו כלל הכל (רבי שמעון הוא בחינת כתר ראש קו אמצעי, ורבי אלעזר לימינו כי הוא בחינת חכמה ראש קו ימין, ורבי אבא משמאלו כי הוא בחינת בינה ראש קו שמאל. ולכן אנו כלל הכל, לפי שאנו שלשה ראשי קוים שהם כוללים את כל השלשה קוים, וכונת רבי שמעון הייתה לסדר את החברייא בסוד ג' קוים שזהו ענין התיקון). עד עתה נתקנו העמודים, שתקו החברים, ואז שמעו קול, וברכיהם רעדו ונקשו זו לזו, מה קול שמעו, הקול של פמליא של מעלה שנתקבצו.

בחלק ג' ביאר רשב"י את אהבת ה' לישראל, ואהבת ישראל לה', והאהבה שבין החברים, וז"ל הזהרה באידרא רבא (נשא קכח):

חדי ר"ש ואמר 'ה' שמעתי שמעך יראתי', התם יאות הוה למחוי דחיל, אנן בחיבותא תליא מלתא, דכתיב (דברים ו) 'ואהבת את ה' אלהיך', וכתוב (שם) 'מאהבת ה' אתכם', וכתוב (מלאכי א) 'אהבתי אתכם וגו'". ר"ש פתח ואמר, (משלי יא) 'הולך רכיל מגלה סוד, ונאמן רוח מכסה דבר', הולך רכיל האי קרא קשיא, איש רכיל מבעי ליה למימר, מאי הולך. אלא מאן דלא אתיישב ברוחיה, ולא הוי מהימנא, ההוא מלה דשמע אויל בגווייה כחזירא במיא עד דרמי ליה לבר, מ"ט, משום דלית רוחיה רוחא דקיומא, אבל מאן דרוחיה רוחא דקיומא, ביה כתיב 'ונאמן רוח מכסה דבר', ונאמן רוח קיומא דרוחא, ברוחא תליא מלתא. וכתוב (קהלת ה) 'אל תתן את פיך לחטאי את בשרך', ולית עלמא מתקיימא אלא ברזא, וכי אי במלי עלמא אצטריך רזא, במלין רזין דרזייתא דעתיק יומין, דלא אתמסראן אפילו למלאכין עלאין, עאכ"ו.

מתוך מדבש:

שמח רבי שמעון ואמר (גם אתם תשמחו עמי ואין לכם מה לפחד ולירא כל כך), כי מה שכתוב 'ה' שמעתי שמעך יראתי' (פסוק זה נאמר כשראה חבקוק הנביא במראות הנבואה את עשרה הרוגי מלכות,

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

אות ח'

שנשמותיהם היו מבחינת הגבורות, לכן אמר יראתי), שם היה ראוי להיות ירא וחרד, אבל אנחנו באהבה תלוי הדבר (כי נשמותינו הם מהחסדים שהם בחינת אהבה), שכתוב 'ואהבת את ה' אלהיך', וכתוב 'מאהבת ה' אתכם', וכתוב 'אהבתי אתכם וגו'' (ואם כן לא תיראו משום עונש ח"ו).

וקודם שהתחיל רבי שמעון בגלוי הסודות הזהיר את החברייא מלגלות את הסודות לשאינם ר"ש פתח ואמר, כתוב 'הולך רכיל מגלה סוד, ונאמן רוח מכסה דבר', מה שכתוב הולך רכיל פסוק זה קשה להבין, כי איש רכיל היה צריך לומר (כי אפילו שאינו הולך רק מגלה הסוד במקומו, גם כן נקרא רכיל), למה כתוב הולך. אלא מי שאינו מיושב ברוחו (ונפשו עדיין מעורבת ברעה, לכן הרעה שבו מכריחו להוציא ולגלות הסוד ששמע), ואינו נאמן רוח, אז אותו הדבר ששמע משוטט במעיו אנה ואנה כדמיון הקוץ הצפ על פני המים שאינו נח עד שנשלך לחוץ מהנהר, כך זה הרכיל לא יוכל לשקוט עד שיספר הדבר ששמע לבני אדם (ולזה אמר הולך רכיל, שהולך דבר הרכילות בקרבו ואינו יכול להחזיקו ולשמרו עד שיגלהו לאחרים), מזהו טעם הדבר, לפי שאין רוחו רוח חזק של קיום (כלומר שאינו מיושב בראוי), אבל מי שרוחו הוא רוח חזק של קיום (והוא מיושב בראוי), בו נאמר 'ונאמן רוח מכסה דבר', ונאמן רוח פירושו קיום הרוח, כי ברוח קדוש תלוי הדבר (שיוכל להעלים מה ששמע).

וכתוב 'אל תתן את פיך לחטא את בשרך' (שלא תתן פתח לפיך לגלות סודות של אחרים, כי על ידי זה תחטא ותאשים את עצמך), ואין העולם מתקיים אלא על ידי שהאחד מעלים ושומר מלגלות סוד עסקיו של חברו, וכי אם בדברי העולם צריכים לשמור על סוד, בדברי סודי הסודות ועומק הדברים של עתיק יומין, שאינם נמסרים אפילו למלאכים העליונים, על אחת כמה וכמה שצריכים לשמור את אלו הסודות.

ומובא בקול ברמה (יא):

כיון ד'ארכובתא דא לרא נקשן' היה משמע מראה, לזה אמר 'חדו ר"ש', ומ"ש אח"כ 'שמעתי יראתי' הוא בהשאלה. ונתן טעם אחידו, כי 'אנן בחביבותא תליא מלתא' ולא ביראה, ולזה אמר ר"ש דחדו. ואפשר ש'קלא' ששמע היה 'אהבתי אתכם אמר ה'". אז ולהיות שבחביבותא תליא מלתא, לזה התחיל ואמר 'ואהבת את ה' אלהיך', שהוא חסד, אהבת חסד.

נקודות לעיון:

א. בזהר מבואר ש'אנן בחיבותא תליא מילתא', הכוונה לאהבת ה' אלינו, ולאהבתנו אל ה' (ככתוב 'ואהבת את ה' אלהיך', 'אהבתי אתכם'), ורבינו מבאר שהכוונה לאהבה שבין החברים. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

רבי עקיבא וחבריו שמתו על ידי שלא היה בהם אהבה*

איתא בגמ' יבמות (סב, ב):

ר"ע אומר: למד תורה בילדותו, ילמוד תורה בזקנותו. היו לו תלמידים בילדותו, יהיו לו תלמידים בזקנותו, שנא': בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך וגו'. אמרו: **שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא**, מגבת עד אנשיפרס, **ובולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה**, והיה העולם **שמש**, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת. אמר רב חמא בר אבא, ואיתימא ר' חייא בר אבין: כולם מתו מיתה רעה. מאי היא, א"ר נחמן אסכרה.

ופירש רש"י:

לערב. לעת זקנתו. שמש. שנשתכחה **תורה**.

ועוד פירש המהרש"א:

מפני שלא נהגו כבוד זה לזה כו'. ולא חש כ"א מהם על כבוד תורה של חברו דאין כבוד אלא תורה ולכך מתו במדה זו כי היא חייך גו' ואמרו שמתו במיתה אסכרה דאפשר דכ"א דיבר **לשון הרע** והיה מספר בגנות חברו וסימן ללשון הרע אסכרה כדאמרינן פרק ב"מ:

ועוד פירש העץ יוסף:

מפני שלא נהגו כבוד זה לזה. במדרש איתא מפני שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו.
כלומר שהיו שונאין זה לזה ולא היו רוצים לההנות זה לזה בלמוד:

נקודות לעיון:

א. מבואר בדברי רבינו שר"ע וחבריו נפטרו מפני שלא נהגו כבוד זה בזה,
ומוהרנ"ת ציין לגמ' ביבמות, ושם מדובר על תלמידי ר"ע ולא על ר"ע בעצמו?

הולך רכיל מגלה סוד

כתיב במשלי פרק יא:

(י) בְּטוֹב צַדִּיקִים תַּעֲלֶיז קִרְיָה וּבִאֲבֹד רָשָׁעִים רָנָה: (יא) בְּבִרְכַּת יִשְׂרָאֵל תִּרְוֶם קֶרֶת
וּבִפִּי רָשָׁעִים תִּהְרֶם: (יב) בּוֹ לִרְעוּהוּ חֶסֶד לֵב וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ: (יג) הוֹלֵךְ רָכִיל
מְגַלֵּה סוֹד וְנֹאֲמָן רוּחַ מְכַסֶּה דָּבָר: (יד) בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפֹּל עִם וּתְשׁוּעָה בָּרַב יוֹעֵץ:

ופירש רש"י:

תרום קרת. תתקיים תקרת הבית כגבהה מלפול, בעוד שהיו מלכי יהודה ישרים,
העמידה תפילתם את בית המקדש: ואיש תבונות יחריש. כשמבוהו החסר לב,
כמו שאול דכתיב ויבזהו ולא הביאו לו מנחה, ויהי כמחריש (ש"א י'): באין תחבולות.
כשהצרה באה על ישראל ואינן נותנין לב להבין להתענות ולעשות תשובה, יפול עם:

ופירש רבינו יונה:

בטוב צדיקים תעלזין קריה ובאבוד רשעים רנה. כי הצדיק ייטיב לכל ולא ירע.
בברכת ישרים תרום קרת. כאשר יצליחו הישרים בעושר ובכבוד, תתעלה ותרומם
המדינה. כי הישרים מושכים לבות בני אדם בחכמתם, ויועצים אותם במועצות
ודעת. ובפי רשעים תהרם. ברכילות. וסכסוך ושלוח מדנים, והגביהם השקר
והשפילם האמת. בו לרעהו חסר לב. מי שהוא בו לחברו, חסר לב הוא, כי זאת

המדה תעיד על רוע מוסרו, גם תעיד על חסרון דעתו, כמו שארז"ל: אל תהי בו לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום. הולך רכיל מגלה סוד. אם תראה אדם שהוא הולך רכיל, ומסכסך בדברי בזיון וקצף שישמע על אדם, תדע כי הוא מגלה סוד ואל תגלה אליו סודך, ואל תבטח בו לאמר כי אחרי שתמסור אליו הדבר דרך סוד וסתר לא יגלהו, כי מי שאינו נשמר ברוחו מן הרכילות, לא יזהר בהסתר הסוד. ונאמן רוח מכסה דבר. נתן טעם לדבר, כי אין הסתר הסוד בלתי לנאמני רוח, ומי שהוא נאמן רוח, הלא הוא מכסה דבר שאינו ראוי לגלותו, אף על פי שלא כסהו האומר ולא יגלה רכיל. ואמר במקום אחר: "גולה סוד הולך רכיל" (להלן ב, יט), והוא על הדרך הזה. באין תחבולות יפל עם. להנהגת העם יצטרכו חקרי לב ומחשבות, להזהר מכל תואנה של מתאנה, ולראות את הנולד, שאם יתחכמו להם אויביהם על דרך וענין, תמצא בידם החכמה מוקדמת להשמר מן הענין ההוא. ומחשבת תחבולות תגיע מן הבינה, כמו שכתוב: 'ונבון תחבולת יקנה' (לעיל א, ה).

נקודות לעיון:

א. לפי דברי הזוהר הק' וביאור רבינו, 'הולך רכיל' הוא סיבה לכך שהסוד יתגלה, אבל בפשט הפסוק זה שהוא 'הולך רכיל', זהו סימן על כך שהוא אדם כזה שמגלה סודות. ויש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש הזוהר מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

ב. בפסוק זה מבואר שהכיסוי הוא דבר טוב, בכך שהוא שומר על הסוד, אך בפסוק הבא שרבינו מביא מבואר שהכסוי של האור הינו חלק מפגם הסתלקות סוד העיבור?

על כפים כסה אור*

כתיב באיוב פרק לו, במענה אליהוא לאיוב, על תעלומות סתרי הנהגת ה', ומדבר במעלת ה' שמוריד גשמים, וברצונו עוצר את הגשמים:

(כו) הן אל שגיא ולא נדע מספר שנינו ולא חקר: (כו) כי יגרע נמפי מים יזקו ממטר לאדו:
(כח) אשר יזלו שחקים ירעפו עלי אדם רב: (כט) אף אם יבין מפרשי עב תשאזת ספתו:
(ל) הן פרש עליו אורו ושרשי הים כסה: (לא) כי כם ידין עמים יתן אכל למכביר: (לב)
על כפים כסה אור ויצו עליה במפגיע: (לג) יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה:

ופירש רש"י:

מספר שנינו ולא חקר. לפיכך צריך לאנוש להביט מרחוק לשאול מה שאירע בראשונים וילמד מהם: כי יגרע. היינו להתבונן בכך שה' יגרעם (את המטר) מן השמים להורידם ארץ: אף אם יבין. האם יבין אדם מה יש במפרשי עב, בתמיה: הן פרש. (על העב את אורו) ושרשי הים כסה בו שלא יתמלא מהם הענן: כי כם. בעבים ידין עמים, ייסרם בעצירת גשמים ברעב וכל מכה: יתן אוכל למכביר. משם באים מזונות, הנני ממטיר לכם לחם מן **השמים** (שמות מז): על כפים. על העננים, וכן נשא לבבינו אל כפים (איכה ג), על שם עב קמנה ככף איש (מלכים א יח), ורבותינו אמרו על (חמס) ועון כפים כסה אור, המטר נעצר: ויצו עליה. לבא המטר ע"י מפגיע בתפלה, אוהבו של דור, וגדול וחכם שבו, יגיד עליו לפני הקב"ה צרת הדור וצרכיו: יגיד עליו רעו. ידרוש להם, לבדוק להם במעשיהם, **ולשוב** אליו: מקנה. וזהו קנין שנקנין בו הגשמים: אף על עולה. גם למעלה למעלה (עולה כד), כמו ישובו לא על (הושע ז), או הקם על (שמואל ב כג):

נקודות לעיון:

א. בפסוק מבואר שהאור והמטר נעצרים ב'כפיים' שהם העננים, ורבינו מבאר בשני אופנים, א' שע"י חולשת כתב ידינו נכסה אור השכל, ב' שע"י הסמיכה בידים יכול לכסות את אור סוד העיבור. וע"פ כלל י"א יש להבין כיצד הפירוש הפשוט ופירוש רבינו מתחברים ומשלימים זה את זה, ע"פ כלל מהלך התורה?

לע"נ

האשה הצדקנית

שרה דינה

ב"ר אברהם דן ע"ה

לע"נ

האשה הצדקנית

שרה קיילא

ב"ר שלמה אהרן ע"ה

לע"נ

נפתלי

ב"ר יצחק ז"ל

לע"נ

ר' אברהם שלמה

ב"ר יוסף יהודה

וזוגתו רחל לאה

ב"ר יהודה לייב ז"ל

לע"נ

ר' אברהם דן ב"ר צבי

וזוגתו

מרת חיה ב"ר יונה ז"ל

לע"נ

ר' יוסף ברוך ב"ר

אברהם שלמה ז"ל